आय सी - 38

विमा एजंटविषयी

सर्वसाधारण विमा

ऋणनिर्देश

हा अभ्यासक्रम इन्शुरन्स रेग्युलेटरी अँड डेव्हलपमेंट अथॉरिटी ऑफ इंडिया (IRDAI) द्वारे ठरविण्यात आलेल्या सुधारित अभ्यासक्रमावर आधारित असून इन्शुरन्स इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडिया, मुंबई यांनी तयार केला आहे.

लेखक/समीक्षक (**इंग्रजी वर्णाक्षरानुसार**)

डॉ. आर.के. दुग्गल
डॉ. शशीधरन के. कुट्टी
सीए पी. कोटेस्वर राव
डॉ. प्रदीप सरकार
प्रा. माधुरी शर्मा
डॉ. जॉर्ज ई. थॉमस
प्रा. अर्चना वझे

यांच्या सहाय्याने या अभ्यासक्रमाचे भाषांतर आणि पुनरावलोकन करण्यात आले आहे.

सी-डॅक, पुणे.
प्रकाश निर्मळ
विशाखा ठाकूर

भारतीय बीमा संस्थान
INSURANCE INSTITUTE OF INDIA

जी-ब्लॉक, प्लॉट नंबर सी-४६, बांद्रा कुर्ला कॉम्प्लेक्स, बांद्रा (पूर्व) मुंबई – ४०० ०५१

विमा एजंटविषयी
सर्वसाधारण विमा
आय सी -38

आवृत्ती वर्ष : 2023

सर्व हक्क राखीव

या अभ्यासक्रमाचे दस्ताऐवज हा इन्शुरन्स इन्स्टिटयूट ऑफ इंडिया (III) चा स्वामीत्व हक्क (कॉपीराइट) आहे. हा अभ्यासक्रम इन्शुरन्स इन्स्टिटयूट ऑफ इंडियाच्या परीक्षेला बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक माहिती देण्यासाठी तयार करण्यात आला आहे. या दस्ताऐवजाची, संस्थेच्या पूर्व आणि लेखी परवानगीशिवाय व्यावसायिक हेतूने, अंशतः किंवा पूर्णपणे पुनर्निर्मिती करता येणार नाही.

या दस्ताऐवजातील मजकूर प्रचलित सर्वोत्तम पद्धतींवर आधारित आहे तथापि याचा हेतू कायदेशीर बाबी किंवा विवादात अर्थ लावण्यासाठी किंवा निराकरण करण्याचा नाही.

हे केवळ सूचक अभ्यास साहित्य आहे. परीक्षेतील प्रश्न केवळ या अभ्यास साहित्यापुरते मर्यादित असणार नाहीत याची कृपया नोंद घ्यावी.

प्रकाशक आणि मुद्रकः महासचिव, भारतीय विमा संस्था, जी-ब्लॉक, प्लॉट सी-46, वांद्रे कुर्ला कॉम्प्लेक्स, वांद्रे (ई) मुंबई – 400 051.

या अभ्यासक्रमातील साहित्यासंबधीचा पत्रव्यवहार मुखपृष्ठावर नमूद केलेल्या विषयाच्या शीर्षकाचा आणि संबधित प्रकाशन क्रमांकाचा उल्लेख करून ctd@iii.org.in यापत्त्यावर पाठवता येईल.

प्रस्तावना

या अभ्यासक्रमातील साहित्य इन्शुरन्स इन्स्टिटट्यूट ऑफ इंडिया, (संस्थेने) भारतीय विमा नियामक आणि विकास प्राधिकरण (IRDAI) ने विमा एजंट्ससाठी निश्चित केलेल्या अभ्यासक्रमावर विकसित केले आहे. हे साहित्य तयार करण्यासाठी या क्षेत्रातील तज्ञांचा सहभाग आहे.

या अभ्यासक्रमात जीवनवीमा, सामान्य आणि आरोग्य विम्याविषयी प्राथमिक माहिती देण्यात आली आहे जेणेकरुन संबंधित व्यवसायातील एजंट्सना त्यांच्या व्यावसायिक कारकिर्दीविषयीची माहिती योग्य दृष्टीकोनातून समजून घेता येईल व त्याचे मुल्यमापन करता येईल.

चार विभागांमध्ये या अभ्यासक्रमाची रचना करण्यात आली आहे. (1) ढोबळ माहिती/आढावा – या भागात सामान्यतः विमा तत्त्वे, कायदेशीर तत्त्वे आणि नियामक बाबींचा समावेश आहे ज्याची विमा प्रतिनिधींना माहित असणे आवश्यक आहे. (2) जीवन विमा एजंट, (3) इतर विमा एजंट आणि (4) आरोग्य विमा एजंट बनू इच्छिणाऱ्यांसाठी स्वतंत्र विभागात माहिती देण्यात आली आहे.

विद्यार्थ्यांना परीक्षेचे स्वरूप आणि विचारल्या जाणाऱ्या वस्तुनिष्ठ प्रश्नांच्या प्रकारांची कल्पना देण्यासाठी अभ्यासक्रमात नमुना प्रश्नांचा संच समाविष्ट केला आहे. नमुना प्रश्न त्यांना ज्याचे शिक्षण घेतले आहे त्याची उजळणी करण्यास मदत करतील.

विमाव्यवसाय हा सतत बदलणाऱ्या परिस्थितीत कार्यरत असतो. विमा एजंटना बाजारातील बदलांबाबत अद्यावत माहिती असणे आवश्यक असते. त्यासाठी त्यांनी वैयक्तिक अभ्यासाद्वारे सक्रिय राहून माहितीचा पाठपुरावा केला पाहिजे आणि संबंधित विमा कंपन्यांनी आयोजित केलेल्या अंतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमांमध्ये सहभाग घेतला पाहिजे.

हे काम संस्थेकडे (इन्शुरन्स इन्स्टिटट्यूट ऑफ इंडिया) सोपवल्याबद्दल संस्था आयआरडीएआय (IRDAI) चे आभार मानते. या माहितीचा अभ्यास करण्यात रूची असलेल्या सर्वांना विमा विक्रीच्या यशस्वी कारकिर्दीसाठी संस्थेकडून शुभेच्छा.

अनुक्रमणिका

प्रकरण क्रमांक	प्रकरणाचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
भाग	**सर्वसाधारण विमा**	
G-01	सर्वसाधारण विमा दस्तऐवजीकरण	2
G-02	विमा लेखन आणि दर निर्धारण	22
G-03	वैयक्तिक आणि किरकोळ विमा	34
G-04	व्यावसायिक विमा	46
G-05	सर्वसाधारण विमा दावे	78
भाग	**परिशिष्टे**	
A-01	**परिशिष्टे** – विमा प्रस्ताव आणि दाव्यासंबधी भरण्याचा नमुना फॉर्म	89

विभाग

सर्वसाधारण विमा

प्रकरण G-01

सर्वसाधारण विमा दस्तऐवजीकरण

प्रकरणाची ओळख

प्रकरण 7 मध्ये चर्चा केल्याप्रमाणे, विमा कंपनीला विम्यासाठी देण्यात येणारी जोखीम स्वीकारण्यासाठीची उपयुक्त अशी सर्व माहिती प्रस्ताव अर्जामध्ये असते.

विम्याच्या विविध शाखांमध्ये, विमा उतरवणाऱ्याच्या गरजेनुसार आणि विम्यासाठी करण्यात येणाऱ्या विविध प्रकारच्या दाव्यांनुसार कागदपत्रांची गरजही वेगवेगळी असते.

अध्ययन निष्पत्ती

A. प्रस्ताव अर्ज

B. अर्ज स्वीकृती (विमालेखन)

C. प्रिमियमची (प्रिमियम) पावती

D. कव्हर नोट्स /विम्याचे प्रमाणपत्र /विम्याची कागदपत्रे

E. हमी

F. पृष्ठांकन

G. विमा पॉलिसींचा अर्थ

H. नूतनीकरणाची सूचना

या प्रकरणाचा अभ्यास केल्यानंतर तुम्हाला खालील गोष्टी करणे शक्य होईल :

a) प्रस्ताव अर्जामधील माहितीचे विश्लेषण करणे

b) विम्याच्या माहितीपत्रकाचे महत्व समजावून सांगणे

c) विम्याच्या हप्त्याच्या (प्रिमियमच्या) पावतीचा अर्थ समजून घेणे

d) विमा पॉलिसीच्या कागदपत्रांमधील संकल्पना आणि शब्द समजावून सांगणे

e) पॉलिसीच्या अटी आणि हमी यांची चर्चा करणे

f) पृष्ठांकने का जारी करण्यात आली आहेत याची दखल घेणे

g) नूतनीकरण सूचना का पाठवण्यात आली याची दखल घेणे

A. प्रस्ताव अर्ज

विमा कंपन्यांना विमा देताना जी जोखीम स्वीकारायची असते त्याबद्दलची उपयुक्त माहिती प्रस्ताव अर्जामध्ये असते. परम सद्भावना आणि महत्वाची माहिती उघड करण्याचे कर्तव्य हे तत्व विमा संरक्षणाच्या ऑफर फॉर्मपासून सुरू होते.

उदाहरण

एखाद्या व्यक्तीला त्याच्या सराफा दुकानामध्ये लावलेल्या अलार्मची देखरेख करण्यासाठी विमा हवा असेल किंवा आपल्या दुकानात ऑटोमॅटीक अलार्म आहे असे त्याने सांगितले असेल तर त्याला त्या अलार्मची माहिती उघड करणे बंधनकार आहेच त्याशिवाय पॉलिसीचा संपूर्ण काळ तो अलार्म काम करण्यायोग्य स्थितीत राहील याचीही खात्री करणे आवश्यक आहे. या अलार्मचे अस्तित्व हे विमाकर्त्यासाठी एक भौतिक वास्तव आहे. या वास्तवावरच आधारित अर्ज आणि जोखीमेची किंमत विमाकर्ता स्वीकारेल.

1. प्रस्ताव अर्जामधील प्रश्नांचे स्वरुप

विम्याच्या श्रेणीनुसार प्रस्ताव अर्जामधील प्रश्नांची संख्या आणि स्वरुप बदलते.

i. **आगीचा विम्याचे** प्रस्ताव अर्ज हे साधारणपणे साध्या किंवा प्रमाणभूत जोखीमांसाठी वापरले जातात. उदाहरणार्थ- घरे, दुकाने,इ. मोठ्या स्तरावरील औद्योगिक जोखीमांसाठी, जोखीम स्वीकारण्याआधी विमाकर्त्याकडून जोखमीचे निरीक्षण केले जाते. काही विशिष्ट माहिती मिळवण्यासाठी प्रस्ताव अर्जामध्ये विशेष प्रश्नसंचही जोडले जातात.

   आगीच्या विमा प्रस्ताव अर्जामध्ये अन्य गोष्टींबरोबरच मालमत्तेचाही समावेश केला जातो, ज्यामध्ये खालील माहिती समाविष्ट असतेः

   - ✓ बाहेरील भिंती, छताचं बांधकाम, मजल्यांची संख्या
   - ✓ इमारतीच्या प्रत्येक भागाने व्यापलेला परिसर
   - ✓ धोकादायक सामानाचे अस्तित्व
   - ✓ कच्चा माल आणि तयार झालेल्या मालाच्या उत्पादनाची प्रक्रिया
   - ✓ विम्यासाठी प्रस्तावित एकूण रक्कम
   - ✓ विम्याचा कालावधी, इ.

ii. मोटार विम्यासाठी वाहनासंदर्भातील प्रश्न विचारले जातात. त्यामध्ये वाहनांचे कार्य, त्याची बनावट, वाहून नेण्याची क्षमता,मालकाकडून त्या वाहनाचे व्यवस्थापन कसे केले जाते आणि त्यासंदर्भातील विम्याचा इतिहास अशा प्रश्नांचा यामध्ये समावेश असतो.

iii. वैयक्तिक विम्याच्या गोष्टींमध्ये आरोग्य, व्यक्तिगत अपघात आणि प्रवास विम्याच्या प्रस्ताव अर्जाचा आराखडा प्रस्तावकर्त्याचे आरोग्य, जीवनशैली आणि सवयी, पूर्वीची तब्येत, वैद्यकीय इतिहास, आनुवंशिक वैशिष्ट्ये, आधीच्या विम्याबाबतचा अनुभव, इ. गोष्टींवर तयार केला जातो.

iv. **अन्य विविध प्रकारच्या विम्यांमध्ये**, विमा अर्ज बंधनकारक असतात आणि त्यात परम सद्भावनेच्या सामान्य कायदेशीर कर्तव्याचा विस्तार करणारी घोषणा समाविष्ट असते.

2. **प्रस्तावाचे घटक**

i. **प्रस्तावकर्त्याचे पूर्ण नाव**

प्रस्तावकर्त्याला त्याची किंवा तिची ओळख निःसंदिग्धपणे पटवता आली पाहिजे. आपण नेमके कोणासोबत करार करत आहोत हे विमाकर्त्याला माहिती असणे अत्यंत आवश्यक आहे. म्हणजे विम्याचे फायदे फक्त विमा धारकालाच मिळतील.

ii. **प्रस्तावकर्त्याचा पत्ता आणि संपर्क माहिती**

वर सांगितलेली सर्व कारणे प्रस्तावकर्त्याचा पत्ता आणि संपर्क माहिती गोळा करण्यासाठीही लागू होतात.

iii. **प्रस्तावकर्त्याचा व्यवसाय, धंदा किंवा उद्योग**

आरोग्य किंवा वैयक्तिक अपघात विम्यासारख्या प्रकरणांमध्ये, प्रस्तावकर्त्याचा व्यवसाय,नोकरी किंवा उद्योग अत्यंत महत्वाचे असतात. कारण काही वेळेस जोखीम असणाऱ्या गोष्टींचाही त्यात समावेश असू शकतो.

iv. **विम्याच्या विषयासंदर्भात सविस्तर माहिती आणि ओळख**

विम्यासाठी कोणता विषय प्रस्तावित आहे ते प्रस्तावकाने स्पष्टपणे सांगणे आवश्यक आहे.

उदाहरण

प्रस्तावकर्त्याला खालील काही गोष्टी सांगणे आवश्यक आहे-

i. खाजगी कार (इंजिनचा नंबर, चॅसी नंबर, नोंदणी क्रमांक यांसारख्या ओळखीच्या खुणा) किंवा

ii. निवासी घर (संपूर्ण पत्ता आणि ओळख दर्शवणाऱ्या आकड्यांसह) किंवा

iii. परदेशी प्रवास (कोण करत आहे, कधी, कुठल्या देशात, कशासाठी) किंवा

iv. केसवर आधारित व्यक्तीच्या आरोग्यासंबंधीची माहिती (व्यक्तीचे नाव, पत्ता आणि जन्मखुणांसह), इ.

v. **सर्व प्रस्तावित** अर्जांमध्ये आणि पॉलिसीमध्ये निर्देशित केलेली एकूण रक्कम विमाकर्त्याचे दायित्व दर्शविते. सर्व प्रस्तावित अर्जांमध्ये हे निर्देशित करणे आवश्यक आहे.

vi. **आधीचा आणि आत्ताचा विमा**: सर्वसाधारण प्रकरणांमध्ये पाहिल्यानुसार विमाधारकाला त्याच्या आधीच्या विम्याबद्दलची सर्व माहिती विमाकर्त्याला देणे आवश्यक आहे.

मालमत्तेच्या विम्यामध्ये, विमाधारकाने वेगवेगळ्या विमाकर्त्यांकडून पॉलिसी घेतलेल्या असू शकतात आणि जर नुकसान झाले तर त्यासाठी तो एकापेक्षा जास्त विमाकर्त्याकडे दावा करु शकतो. यामध्ये योगदानाचे (म्हणजे कोणाचे किती योगदान) तत्व लागू करण्यासाठी ही माहिती आवश्यक असते. म्हणजे विमाधारकाची नुकसान भरपाई करता येईल आणि एकाच जोखमीसाठी अनेक पॉलिसी अंतर्गत विमाधारकाला लाभ/फायदा घेता येणार नाही.

त्याशिवाय, वैयक्तिक अपघात विम्यामध्ये विमाकर्ता त्याच विमाधारकाच्या अन्य पीए पॉलीसीच्या अंतर्गत असलेल्या विम्याच्या रकमेवर अवलंबून असलेली रक्कम (विम्याची रक्कम) मर्यादित ठेवू शकतो.

vii. **नुकसानाचा अनुभव**

प्रस्तावकर्त्याचे एखादे नुकसान झाले असेल तर त्याबद्दलची सविस्तर माहिती किंवा त्याचा विमा काढला आहे की नाही याबाबतची माहिती जाहीर करण्यासाठी त्याला किंवा तिला सांगितले जाते. यामुळे विम्याचा नेमका विषय काय होता आणि विमाधारकाने भूतकाळात जोखीमेचे व्यवस्थापन कसे केले याबाबतची माहिती विमाकर्त्याला मिळते. अशा उत्तरांमधून विमा लेखकाला जोखीम व्यवस्थित समजण्यास मदत होते आणि जोखिमीचे निरीक्षण करावे की नाही किंवा आणखी माहिती गोळा करावी की नाही यावर तो निर्णय घेऊ शकतो.

viii. **विमाधारकाची घोषणा**

विमाधारकाबद्दलची सर्व भौतिक माहिती विमाकर्त्याला देणे हा प्रस्ताव अर्जाचा मुख्य हेतू असतो. या फॉर्ममध्ये एक घोषणा सामिल असते की विमाधारकाने सर्व प्रश्नांची खरी आणि योग्य उत्तरे दिलेली आहेत. तसेच हा अर्ज विम्याच्या कराराचा आधार राहिल हेही त्याने मान्य केलेले असते. कोणतही चुकीच उत्तर दिल गेल्यास विमाकर्त्याला हा करार रद्द करण्याचा अधिकार आहे. सर्व प्रस्ताव अर्जांमध्ये सही, दिनांक आणि काही प्रकरणांमध्ये एजंटची शिफारस असे सर्व विभाग एक सारखे असतात.

B. प्रस्तावाची स्वीकारार्हता (विमालेखन)

आधी पाहिल्याप्रमाणे एक पूर्ण भरलेल्या प्रस्ताव अर्जामधून सर्वसाधारणपणे खालील माहिती मिळते:

- ✓ विमाधारकाची सविस्तर माहिती
- ✓ विमा विषयाचा तपशील
- ✓ कव्हरचा अपेक्षित प्रकार
- ✓ बांधकामाबाबतची सकारात्मक आणि नकारात्मक अशी सर्व वैशिष्ट्ये- यामध्ये बांधकामाचा प्रकार, बांधकामाचा दर्जा, वर्ष, अस्तित्वात असलेली अग्निशमन यंत्रणेची माहिती, सुरक्षिततेचा प्रकार, इ.
- ✓ पूर्व विमा आणि नुकसानाची माहिती

मालमत्ता, मोटार आणि माल वाहून नेणाऱ्या मोठ्या गाड्यांच्या विम्यामध्ये, जोखिमेची किंमत आणि स्वरुप लक्षात घेऊन विमाकर्ता जोखीम स्वीकारण्याआधी पूर्व निरीक्षण सर्वेक्षण आयोजित करु शकतो. प्रस्ताव अर्जामध्ये उपलब्ध असलेली माहिती, जोखीम सर्वेक्षणाची माहिती, अतिरिक्त प्रश्नसंचातील उत्तरे आणि अन्य कागदपत्रे (विमाकर्त्याने मागणी केल्यानुसार) या गोष्टींवरून विमाकर्ता निर्णय घेतो. त्यानंतर जोखीमेच्या घटकाला किती दर लावला जाऊ शकतो याचा निर्णय विमाकर्ता घेतो आणि विविध निर्देशांकावर आधारित हप्त्यांचं गणित करतो, ही माहिती नंतर विमा धारकाला पोहोचवली जाते.

व्याख्या

विमालेखनः पॉलिसीधारक संरक्षण नियमन,2017 नुसार, कंपनीने प्रस्ताव अर्जाची प्रक्रिया 15 दिवसांत सुरु करणे बंधनकारक आहे. या घटनाक्रमांवर लक्ष ठेवणे, त्याचा वेळोवेळी पाठपुरावा करणे आणि विमा घेणाऱ्याला/विमाधारकाला ग्राहक सेवेमार्फत ज्या वेळेस गरज लागेल त्यावेळेस त्यासंदर्भात वेळोवेळी संवाद साधणे हे एजंटकडून अपेक्षित आहे. प्रस्तावाची शहानिशा करण्याची आणि प्रस्ताव स्वीकारण्याचा निर्णय घेण्याची प्रक्रिया याला विमालेखन असे म्हणतात.

स्वतःची चाचणी घ्या 1

पॉलिसीधारक संरक्षण नियमन,2017 नुसार, विमा कंपनीला विमा प्रस्तावाची प्रक्रिया ....च्या आता सुरु करावी लागते

I. 7 दिवस

II. 15 दिवस

III. 30 दिवस

IV. 45 दिवस

C. विम्याची (प्रिमियम) पावती

विम्याच्या करारांतर्गत विमाधारकाने विमाकर्त्याला एखाद्या गोष्टीचा विमा उतरवण्यासाठी दिलेली ही प्रिमियम रक्कम होय. प्रकरण 4 मध्ये पाहिल्याप्रमाणे, विमा कायद्यातील सेक्शन 64 VB नुसार विमा करार अस्तित्वात येण्याच्या तारखेआधी हे प्रिमियम आगाऊ भरले जाणे आवश्यक आहे.

महत्वाचे

a) विमा कायदा-1938 च्या कलम 64 वीबी मध्ये असे म्हटले आहे की, कोणताही विमाकर्ता जोपर्यंत त्याला प्रिमियमची रक्कम आगाऊ मिळत नाही किंवा ती भरण्याची हमी मिळत नाही किंवा आगाऊ ठेव ठेवली जात नाही, तोपर्यंत कोणत्याही प्रकारची जोखीम तो स्वीकारू शकत नाही. विमा नियम 58 आणि 59 अंतर्गत विम्याची रक्कम आगाऊ भरण्याबाबतच्या नियमांमध्ये काही परिस्थितींचा अपवाद असेल अशी तरतूद करण्यात आली आहे.

b) विमा एजंटने विमाकर्त्याच्या नावाने विम्याच्या पॉलिसीच्या प्रिमियमची रक्कम गोळा केल्यानंतर 24 तासांच्या आत, सरकारी सुट्ट्या किंवा पोस्टाच्या सुट्ट्या वगळून, त्याचे स्वतःचे कमिशन वजा न करता प्रिमियमची पूर्ण रक्कम लगेचच विमाकर्त्याकडे जमा केली पाहिजे किंवा पोस्टाने पाठवली पाहिजे.

c) विम्याचा हप्ता ज्या तारखेला रोख किंवा चेकने जमा झाला आहे त्याच तारखेपासून जोखीम सुरु झाल्याचे गृहीत धरण्यात येईल असेही स्पष्ट करण्यात आले आहे.

d) जर विम्याच्या प्रिमियमची रक्कम पोस्टाने किंवा मनीऑर्डरद्वारे किंवा चेकने पाठवली असेल तर ज्या तारखेला मनी ऑर्डर बुक करण्यात आली आहे किंवा चेक पाठवण्यात आला आहे त्यानुसार त्याच तारखेपासून जोखीम सुरु झाल्याचे गृहीत धरण्यात येईल.

e) जर पॉलिसी रद्द झाली किंवा त्याच्या अटी आणि नियमांमध्ये काही बदल केला असेल आणि त्यामुळे विमाकर्त्याला विमाधारकास परतावा द्यायचा असेल तर तो रद्द केलेला चेक किंवा ऑर्डर चेक किंवा पोस्टाने किंवा मनी ऑर्डरद्वारे किंवा इलेक्ट्रॉनिक माध्यमाद्वारे थेट विमाधारकास दिला जाईल आणि विमाकर्ता विमाधारकांकडून त्याची योग्य ती पावती मिळवेल आणि कोणत्याही परिस्थितीत एजंटच्या खात्यामध्ये अशा प्रकारचा परतावा जमा होणार नाही.

D. कव्हर नोट/विमा प्रमाणपत्र/ पॉलिसी कागदपत्रे

विमालेखन पूर्ण झाल्यानंतर प्रत्यक्ष पॉलिसी जारी होईपर्यंत काही कालावधी जाऊ शकतो. पॉलिसी तयार करण्याचे काम सुरु असताना किंवा विम्यासाठी वाटाघाटी सुरु असताना आणि जेव्हा तात्पुरत्या स्वरुपाचे संरक्षण कवच देणे आवश्यक असते किंवा जेव्हा प्रत्यक्ष दर लागू करण्यासाठी त्या परिसराची पाहणी सुरु असते, त्यावेळेस पॉलिसीच्या अंतर्गत संरक्षणाची पुष्टी करण्यासाठी तात्पुरते विमा प्रमाणपत्र (कव्हर नोट) जारी केले जाते.

यामध्ये विमा आवरणाचे स्वरुप सांगितलेले असते. काहीवेळेस विमाकर्ता तात्पुरत्या विमा प्रमाणपत्राऐवजी तात्पुरते विमा आवरण करणारे पत्र ही जारी करतात.

जरी कव्हर नोट वर शिक्का नसला तरीही त्यातील शब्द हे स्पष्ट करतात की ते संबंधित विम्याच्या व विमाकर्त्याच्या पॉलिसीच्या नेहमीच्या अटी आणि नियमांच्या अधीन आहे. जर जोखीम कोणत्याही प्रकारची हमी देत असेल तर तात्पुरत्या विमा प्रमाणपत्रामध्ये विमा अशा हमीच्या आधारवर असल्याचे नमूद करण्यात येते. जर कव्हर नोट विशिष्ट क्लॉजच्या अधीन असेल तर तसे ही लिहिले जाते उदा- मान्य केलेल्या बँकेचे कलम,जाहीरनामा कलम, इ.

कव्हर नोटमध्ये खालील गोष्टी समाविष्ट असतात :

a) विमाधारकाचे नाव आणि पत्ता
b) विमा रक्कम
c) विम्याचा कालावधी
d) स्वीकारण्यात आलेली जोखीम
e) दर आणि प्रिमियम : जर दर माहिती नसतील तर तात्पुरता प्रिमियम
f) जोखिमेचे वर्णनः उदा. आगीसंबंधीच्या कव्हर नोट असलेल्या इमारतीच्या ओळखीबाबतचा तपशील, त्याचे बांधकाम आणि त्याच्या ताब्याबद्दलचा तपशील यांचा समावेश असतो.
g) कव्हर नोटचा अनुक्रमांक
h) जारी करण्यात आल्याची तारीख
i) कव्हर नोटची वैधता ही साधारणपणे पंधरवड्याची असते आणि अगदी दुर्मिळ प्रकरणांमध्ये ती 60 दिवसांपर्यंत वाढू शकते.

कव्हर नोट या बहुतांश मरीन आणि मोटार व्यवसायासाठी वापरल्या जातात.

1. **मरीन कव्हर नोट**

पॉलिसी जारी करण्यासाठी जहाजाचे नाव, पॅकेजेसची संख्या किंवा नेमकी किंमत इ. गोष्टी आवश्यक असूनही माहिती नसताना त्यासाठी हे जारी केले जाते. निर्यातीबाबतही, कव्हर नोट काढली जाऊ शकते. उदाहरणार्थ- निर्यातदाराकडून विशिष्ट संख्येचा माल वाहून नेण्यासाठी बंदरावर पाठवला जातो. कदाचित असेही होऊ शकते की जहाजामध्ये पुरेशा जागेअभावी, ठरलेल्या जहाजातून माल पाठवला जाऊ शकत नाही. त्यामुळे अशा विशिष्ट जहाजातून पाठवलेल्या मालाची नेमकी संख्या माहिती नसते. अशा परिस्थितीत, कव्हर नोट काढणे गरजेचे असते. पूर्ण माहिती उपलब्ध झाल्यानंतर

आणि विमा कंपनीला ती ज्ञात झाल्यानंतर या कव्हर नोटनंतर नियमित विमा पॉलिसी जारी केली जाते.

कव्हर नोट खालील गोष्टींवर आधारित असू शकतेः

i. मरीन कव्हर नोट

ii. जारी करण्यात आलेली तारीख

iii. विमा धारकाचे नाव

iv. वैधतेची तारीख

"विनंती केल्याप्रमाणे, याद्वारे, रू. __________ च्या मर्यादेपर्यंत कंपनीच्या सामान्य अटींच्या अंतर्गत आपण आवरण प्राप्त आहात."

a) **कलमेः** इन्सिट्यूट कार्गो कलम ए, बी किंवा सी मध्ये युध्द एसआरसीसी समाविष्ट करण्यात आले आहेत. पण 7 दिवसांच्या रद्द झाल्याच्या सूचने अंतर्गत आहे.

b) **अटीः** पॉलिसी जारी करण्यासाठी जहाजात माल भरण्याबाबतची कागदपत्रे मिळाल्यानंतर त्याबाबतीत माहिती देणे गरजेचे आहे.

जाहीरनाम्याआधी आणि/ किंवा जहाज सुरु असताना काही हानी किंवा नुकसान झाले तर, याद्वारे हे मान्य करण्यात आले आहे की मालाचा मुख्य खर्च अधिक प्रत्यक्ष लागलेले दर आणि ज्यासाठी विमाधारक जबाबदार आहे तो मूल्यांकनाचा आधार असेल.

देशांतर्गत परिवहनासंबंधात पॉलिसी जारी करण्यासाठी साधारणपणे सर्व माहिती अपेक्षित असते आणि उपलब्ध असते आणि त्यामुळे कव्हर नोट अगदी कधीतरीच गरजेची असते. मात्र काही प्रसंगी, कव्हर नोट काढली जाते आणि नंतर मालाची पूर्ण माहिती, परिवहन इ. ची संपूर्ण माहिती आल्यानंतर त्याचे पॉलिसीत रुपांतर केले जाते.

2. मोटार कव्हर नोट

या संबंधित कंपन्यांनी सांगितल्याप्रमाणे प्रचालन क्लॉजच्या रुपात असू शकतात, मोटार कव्हर नोट खालीलप्रमाणे वाचल्या जाऊ शकतातः

"विमाधारकाने खाली दिलेल्या अर्जात वर्णन केलेल्या, मोटार वाहनांच्या संदर्भात विमा प्रस्तावित केला आहे आणि.....रु. इतकी रक्कम जोखीमेचा हप्ता म्हणून कंपनीच्या सर्वसाधारण नियमांप्रमाणे.... ची पॉलिसी लागू करण्यात आली आहे. ही जोखीम कंपनीच्या अटींनुसार संरक्षित आहे (खालीलपैकी कोणतीही विशिष्ट परिस्थिती असल्यास). जर कंपनीच्या वतीने लिखित स्वरुपात ही कव्हर नोट काढून टाकण्यात आली तर अशा प्रकरणामध्ये विमा बंद करण्यात येईल आणि जोपर्यंत कंपनी

जोखीम अंतर्गत आहे तोपर्यंत अशा विम्यासाठी हप्त्याचा ठराविक भाग शुल्क म्हणून आकारण्यात येईल".

मोटार कव्हर नोट साधारणपणे खालील गोष्टी असतात:

a) नोंदणी चिन्ह आणि क्रमांक, किंवा विमा उतरविलेल्या वाहनांचे वर्णन/ घनक्षमता/ वाहून नेण्याची क्षमता/ बनावट/ उत्पादनाचे वर्ष, इंजिन नंबर, चॅसी नंबर

b) विमाधारकाचे नाव आणि पत्ता

c) अधिनियमाच्या हेतूसाठी विमा लागू होण्याची तारीख आणि वेळ. वेळ...., तारीख.....

d) विम्याची वैधता संपत असलेली तारीख

e) वाहन चालवण्याचा हक्क असलेल्या व्यक्ती किंवा व्यक्तींचा समूह

f) वापरण्याबाबात मर्यादा

g) अतिरिक्त जोखीम, जर असेल तर

मोटार कव्हर नोटमध्ये प्रमाणपत्र समाविष्ट करण्यात आले आहे की ते वाहन मोटार वाहन कायदा, 1988 मधील प्रकरण X आणि XI च्या तरतुदींनुसार जारी करण्यात आले आहे.

महत्वाचे

कव्हर नोटची वैधता एका वेळेस 15 दिवसांपेक्षा जास्त वाढू शकत नाही, पण कोणत्याही परिस्थितीत कव्हर नोटच्या वैधतेचा संपूर्ण कालावधी साठ दिवसांपेक्षा जास्त वाढू शकत नाही.

सूचनाः कव्हर नोटचे शब्द प्रत्येक विमाकर्त्यानुसार बदलले जाऊ शकतात.

कव्हर नोट वापरण्यासाठी बहुतेक कंपन्या विरोध करतात. सध्याच्या परिस्थितीत तंत्रज्ञानामुळे विम्याची कागदपत्रे तातडीने उपलब्ध होण्याची सोय झाली आहे.

3. **विम्याचे प्रमाणपत्र - मोटार विमा**

ज्यामध्ये पुरावा आवश्यक असतो अशा प्रकरणांमध्ये विम्याचे प्रमाणपत्र विम्याच्या अस्तित्वाचे प्रमाणपत्र प्रदान करते. उदाहरणार्थ, मोटार विम्यामध्ये, विम्याशिवाय, मोटार वाहन कायद्यानुसार विम्याचे प्रमाणपत्र जारी केले जाते. हे प्रमाणपत्र पोलीस आणि नोंदणी अधिकाऱ्यांना विम्याचा पुरावा म्हणून सादर करण्यात आले आहे. खाजगी कारसाठी ठळक वैशिष्ट्यांसह नमुना प्रमाणपत्र खालीलप्रमाणे पुननिर्मित करण्यात आले आहे.

मोटार वाहन अधिनियम 1988

विमा प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र क्रमांक.   पॉलिसी क्रमांक.

1. नोंदणी चिन्ह आणि क्रमांक, नोंदणीचे ठिकाण, इंजिन क्रमांक/चॅसी क्रमांक/ बनावट/ वाहन उत्पादनाचे वर्ष
2. वाहनाचा साचा/सीसी/ आसनक्षमता/ एकूण प्रिमियम/ नोंदणी करणाऱ्या अधिकाऱ्याचे नाव
3. भौगोलिक परिसर- भारत
4. विमाधारकाने जाहीर केलेले मूल्य (आयडीव्ही)
5. विमाधारकाचे नाव, पत्ता, व्यवसाय किंवा नोकरी धंदा
6. अधिनियमाच्या अनुषंगाने विमा लागू होण्याची तारीख. ....पासून .....वाजता
7. विमा संपण्याची तारीखः ....च्या मध्यरात्री
8. वाहन चालविण्याचा हक्क असलेल्या व्यक्ती किंवा व्यक्तींचा वर्ग

खालीलपैकी कोणतेही :

(a) विमाधारक

(b) विमाधारकाच्या आदेशावरून किंवा त्याच्या परवानगीने वाहन चालविणारी अन्य कोणतीही व्यक्ती

अपघाताच्या वेळेस वाहन चालविणाऱ्या व्यक्तीचा परवाना वैध असावा आणि अशा प्रकारचा परवाना बाळगल्यापासून त्याला रोखण्यात आले नसावे किंवा अपात्र ठरविण्यात आले नसावे अशी अट आहे. तसेच शिकाऊ परवाना असलेली व्यक्ती असे वाहन चालवू शकते आणि अशाप्रकारे अशी व्यक्ती केंद्रीय मोटार वाहन नियम 1989 मधील नियम 3 चीही पूर्तता करणारी असावी.

वापरण्याबाबत मर्यादा

विमा संरक्षण खालील हेतू वगळता अन्य हेतूंसाठी वापरता येतातः

(a) भाड्याने देणे किंवा पारिश्रमिकांवर देणे

(b) माल वाहून नेणे (खाजगी सामान सोडून)

(c) आयोजित केलेल्या शर्यती

(d) शर्यती निर्माण करणे

(e) वेगाची चाचणी

(f) विश्वासार्हतेच्या चाचण्या

(g) वाहन व्यापारसंबंधी कोणताही हेतू

मी/आम्ही असे प्रमाणित करतो की हे प्रमाणपत्र आणि ज्या पॉलिसीशी ते संबंधित आहे ती पॉलिसी मोटार वाहन अधिनियम,1988 च्या प्रकरण X आणि प्रकरण XI मधील तरतुदींनुसार जारी करण्यात आली आहे.

परीक्षण करण्यात आले....

(विमाकर्त्याची अधिकृत स्वाक्षरी)

संबंधित अधिकाऱ्यांना तपासणी करता यावी यासाठी विम्याचे मोटार प्रमापत्र वाहनात नेहमी असणे आवश्यक आहे.

4. **विम्याची कागदपत्रे**

विमा हे एक अधिकृत दस्तऐवज आहे जे विम्याच्या कराराचा पुरावा दर्शविते. हा दस्तऐवज भारतीय मुद्रांक अधिनियम, 1899 प्रमाणे मुद्रांकित असला पाहिजे.

सर्वसाधारण विम्यामध्ये साधारणपणे खालील गोष्टी असतात:

a) विमाधारकाचे आणि त्यासंदर्भात विमाहित असणाऱ्यांचे नाव (नावे) आणि पत्ता (पत्ते);
b) विमा उतरविलेल्या मालमत्तेचे किंवा विमा हिताचे संपूर्ण वर्णन;
c) लागू होत असल्यास संबंधित विमा मूल्यांसह पॉलिसी अंतर्गत विमा उतरविलेल्या मालमत्तेचे किंवा विमा हिताचे ठिकाण/ ठिकाणे;
d) विम्याचा कालावधी;
e) विमा रक्कम;
f) कव्हर केलेली संकटे आणि वगळलेल्या जोखीम;
g) कोणतीही लागू असलेले आधिक्य/वजावट;
h) देय प्रिमियम आणि जेथे प्रिमियम तात्पुरता आहे तेथे तो समायोजनाच्या अधीन असेल तर प्रिमियमच्या समायोजनाचा आधार
i) विम्याच्या अटी, नियम आणि हमी;
j) एखादी अशी घटना घडल्यास की ज्यामुळे पॉलिसी अंतर्गत दावा निर्माण होऊ शकतो, त्यावेळेस विमाधारकाने करायची कारवाई

k) एखादी परिस्थिती उद्भवल्यास ज्यामुळे दावा निर्माण होऊ शकतो त्यावेळेस विम्याच्या गोष्टींच्या संदर्भात विमाधारकाने करावयाची कर्तव्ये आणि त्या परिस्थितीत विमाकर्त्याचे अधिकार;

l) कोणतीही विशेष परिस्थिती

m) चुकीचे प्रस्तुतीकरण, आर्थिक घोटाळा, भौतिक वास्तव लपविणे किंवा विमाधारकाचे असहकार्य यामुळे पॉलिसी रद्द करण्याची तरतूद आहे;

n) पॉलिसीबाबतचे सर्व संपर्क विमाकर्त्याच्या पत्यावर केले जावेत.

o) ॲडऑन कव्हर आणि/किंवा पृष्ठांकनांची माहिती, जर असतील तर;

p) तक्रार निवारण करणाऱ्या यंत्रणेबाबत आणि लोकपालांबाबतची सविस्तर माहिती

स्वतःची चाचणी घ्या 2

कव्हर नोटबाबत खालीलपैकी कोणती वक्तव्ये सत्य आहेत?

I. कव्हर नोट बहुतांश जीवन विम्यामध्ये वापरली जातात

II. कव्हर नोट बहुतांश सर्वसाधारण विमाच्या सर्व प्रकारांमध्ये वापरल्या जातात

III. कव्हर नोट बहुतांश आरोग्य विम्यामध्ये वापरली जातात

IV. कव्हर नोट बहुतांश सर्वसाधारण विम्याच्या मरीन आणि मोटार वर्गात वापरली जातात

E. हमी

हमी म्हणजे पॉलिसीमध्ये नमूद करण्यात आलेली एक अशी परिस्थिती जी कराराच्या वैधतेसाठी पूर्णपणे पाळली गेली पाहिजे. हमी हा वेगळा दस्तऐवज नसतो. ती कव्हर नोट आणि पॉलिसी दस्तऐवज दोन्हींचा एक हिस्सा असते. ती कराराची पूर्वस्थिती असते. त्याबाबात जोखीम लागू आहे की नाही याचा विचार न करता त्याचे अत्यंत काटेकोरपणे आणि पूर्णपणे पालन केले गेले पाहिजे. हमीचे उल्लंघन झाल्यास, त्या उल्लंघनामुळे विशिष्ट नुकसान झाले नसल्याचे किंवा त्यामध्ये योगदान दिले नसल्याचे स्पष्टपणे सिद्ध झाल्यानंतर ही विमाकर्त्यांकडे पॉलिसी निरस्त करण्याचा पर्याय असतो. प्रत्यक्षात मात्र, जरी या हमीचे उल्लंघन ही पूर्णपणे तांत्रिक बाब असली आणि कोणत्याही मार्गाने नुकसान करण्यात किंवा वाढवण्यामध्ये त्याचे काहीही योगदान नसले, तर विमाकर्ता त्यांचे विशेष अधिकार वापरून कंपनीचे नियम आणि मार्गदर्शक तत्वांनुसार दावा दाखल करण्याची प्रक्रिया सुरु करु शकतात.

1. **आगीच्या विम्याची हमी (काही उदाहरणे) खाली दिल्याप्रमाणे असते**

पॉलिसीचा कार्यकाळ सुरु असेपर्यंत विमा धारकाच्या परिसरात कोणत्याही प्रकारचा धोकादायक माल ठेवण्यात येणार नाही याची हमी

सायलेंट जोखिम: विमाधारकाच्या परिसरात कोणत्याही प्रकारची उत्पादन प्रक्रिया सलग 30 दिवस किंवा त्यापेक्षा जास्त काळ चालू नाही

सिगारेट फिल्टर उत्पादनः कोणताही 30 अंश सेल्सिअसखाली असलेला ज्वलनशील द्रावक पदार्थ विमाकर्त्याच्या परिसरात साठवता येणार नाही

2. **मरीन विम्याबाबत हमी खालीलप्रमाणे स्पष्ट केलेली आहेः** "आश्वस्त हमी, म्हणजे अशी हमी ज्याद्वारे ठराविक गोष्टी केली जाऊ शकते किंवा केली जाऊ शकत नाही, किंवा काही अटींची पूर्तती केली जाईल किंवा ज्याद्वारे तो एखादी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याचे मान्य करतो किंवा नाकारतो"

मरीन कार्गो विम्यामध्ये, हमी घेतली जाते की माल (उदा. चहा) कथिलाचे पातळ अस्तर असलेल्या डब्यांमध्ये पॅक केला जाईल. मरीन हल विम्यासाठी अशी हमी घेतली जाते की विमा उतरविण्यात आलेले जहाज काही विशिष्ट परिसरात चालविले जाणार नाही, विमा कंपनीला तशी कल्पना दिली जाते की त्याने किती जोखमीचे संरक्षण देण्याचे मान्य केले आहे. जर हमीचे उल्लंघन झाले, सुरुवातीला जी जोखीम मान्य करण्यात आली आहे, तिच्यात बदल केला गेला तर हमीचे उल्लंघन झाल्याच्या तारखेपासून विमाकर्त्याला पुढील दायित्वापासून मुक्त होण्याची परवानगी आहे.

3. **घरफोडीबाबतच्या विम्यामध्ये**, मालमत्तेचे रक्षण करण्यासाठी 24 तास सुरक्षारक्षक ठेवले जातील याची हमी घेतली जाते. पॉलिसीच्या हमीचे पूर्ण पालन केले गेले तरच पॉलिसीचे दर, अटी आणि नियम कायम राहतील.

स्वतःची चाचणी करा 3

हमीबाबत खालीलपैकी कोणती वक्तव्ये बरोबर आहेत?

I. हमी ही एक अशी अट आहे जी कधीही पॉलिसीमध्ये सांगितली जात नाही

II. हमी हा पॉलिसी दस्तऐवजाचा एक भाग आहे

III. विमाधारकाला हमीबद्दल स्वतंत्रपणे माहिती दिली जाते आणि ती पॉलिसीचा भाग होऊ शकत नाही

IV. हमीचे उल्लंघन झाले तरीही दाव्याचे पैसे दिले जाऊ शकतात.

F. पृष्ठांकन

पॉलिसी प्रमाणभूत फॉर्ममध्येच जारी करणे ही विमाकंपन्यांची पद्धत आहे, यामध्ये काही विशिष्ट जोखीम समाविष्ट केल्या जातात तर काही विशिष्ट वगळल्या जातात.

व्याख्या

जर पॉलिसी जारी करण्याच्या वेळेस किंवा पॉलिसीच्या कार्यकाळात पॉलिसीमधील काही अटी आणि नियमांमध्ये बदल करण्याची गरज असेल, तर ते ज्या दस्तऐवजांमध्ये सुधारणा/बदल केले जातात, त्याला पृष्ठांकन असे म्हणतात.

हे पॉलिसीलाच जोडलेले असते आणि पॉलिसीचा एक भाग असते. पॉलिसी आणि पृष्ठांकन मिळूनच कराराचा पुरावा बनतो. पॉलिसीच्या कार्यकाळात होणारे बदल /सुधारणा नोंदविण्यासाठीही पृष्ठांकन जारी केले जाते.

कधीही माहितीत एखादा भौतिक बदल झाला, तर विमाधारकाला विमा कंपनीशी सल्ला मसलत करावी लागते, विमा कंपनी त्याची दखल घेते आणि ते विमा करारात पृष्ठांकनाद्वारे जोडते.

पॉलिसीअंतर्गत पृष्ठांकन खालील गोष्टींशी संबंधित असतेः

a) विमा रकमेत बदल/वैविध्य

b) विक्री किंवा गहाण, इ. मार्गाने विमा हितात केलेले बदल

c) अतिरिक्त संकटांना अंतर्भूत करण्यासाठी/पॉलिसीचा कार्यकाळ वाढविण्यासाठी, विमा वाढवणे

d) जोखिमेत बदल, उदा. आगीच्या विम्याबाबत बांधकामात बदल, किंवा इमारतीच्या ताब्यामध्ये बदल

e) मालमत्तेचे अन्य ठिकाणी स्थलांतर

f) विमा रद्द होणे

g) नाव किंवा पत्ता, इ. मध्ये बदल

नमुना

स्पष्टीकरणाच्या हेतूसाठी, काही पृष्ठांकनांमधील नमुना शब्द खालीलप्रमाणे असतातः

रद्दीकरण

विमाधारकाच्या विनंतीनुसार या पॉलिसीद्वारे घेतलेला विमा याद्वारे ..... पासून रद्द करण्याचे जाहीर करण्यात येत आहे. विमा .....महिन्यांसाठी लागू असल्यामुळे, विमाधारकाला कोणताही परतावा देय नाही.

स्टॉक मूल्य कव्हर मध्ये वाढ :

“विमाधारकाला सल्ला देण्यात येतो की या पॉलिसीअंतर्गत अंतर्भूत करण्यात आलेल्या स्टॉकमध्ये वाढ करण्यात आली आहे आणि येथे हे मान्य करण्यात आले आहे की त्यानुसार विम्याच्या रकमेत ..... रुपयांचा खालीलप्रमाणे बदल करण्यात आला आहेः

रोजी ......(वर्णन)....रु.

रोजी ......(वर्णन)....रु.

हे लक्षात घेऊन अतिरिक्त हप्त्याचे शुल्क याद्वारे आकारले जाईल.

यापुढील वार्षिक हप्ता रु.....

आता संपूर्ण विमा .....रकमेचा होतो

त्याशिवाय या पॉलिसीच्या लागू अटी, नियम आणि तरतुदी तशाच असतील.

मरिन पॉलिसीमध्ये बाह्य संकटे अंतर्भूत करण्यासाठी विस्तार

विमाधारकाच्या विनंतीनुसार, येथे वरील पॉलीसीमधील मोडतोडीच्या नुकसानाची जोखीम अंतर्भूत करण्याचे मान्य करण्यात येते.

हे लक्षात घेता, याखाली विमाधारकाचा अतिरिक्त हप्ता रु. ...आकारण्यात आला आहे.

स्वतःची चाचणी करा 4

जर पॉलिसी जारी करत असताना किंवा पॉलिसीच्या कालावधीमध्ये काही विशिष्ट अटी आणि नियमांमध्ये बदल करायचा असेल, तर तो बदल ....याद्वारे केला जातो.

I. हमी

II. पृष्ठांकन

III. फेरफार

IV. फेरफार शक्य नसतात

G. पॉलिसीचा अन्वयार्थ

विम्याचा करार हा लिखित स्वरुपात असतो आणि विमा पॉलिसीचा आराखडा विमा कंपनीकडून तयार करण्यात येतो. या पॉलिसीचा अर्थ आणि अन्वयार्थ ह्या क्षेत्रातील काही योग्य नियमांच्या परिभाषेप्रमाणे लावणे किंवा विविध न्यायालयांनी प्रस्थापित केलेल्या व्याख्यांनुसार लावणे आवश्यक आहे. **वाक्यरचनेच्या क्षेत्रातील सर्वांत महत्वाचा नियम म्हणजे दोन्ही पक्षकारांचा हेतू स्पष्ट असला पाहिजे आणि पॉलिसीच्या दृष्टीकेनातूनच हा हेतू स्पष्ट केला गेला पाहिजे**. जर पॉलिसी संदिग्ध परिस्थितीत जारी करण्यात आली असेल, तर विमाकर्त्याने हा मसुदा बनविला आहे हे गृहीत धरून न्यायालयात त्याचा अर्थ विमाधारकाच्या बाजूने आणि विमा कंपनीच्या विरोधात लावण्यात येईल.

पॉलिसीचे शब्द खालीलप्रमाणे असतात आणि त्याचा अन्वयार्थ खालील नियमांवर लावला जातोः

a) अभिव्यक्त स्थिती अंतर्निहित स्थितीपेक्षा अधिक महत्वाची असते, परंतू जेथे असे करणे असंगत असते अशी परिस्थिती वगळून.

b) प्रमाणित मुद्रित अर्ज आणि टंकलिखित केलेला किंवा हाताने लिहीलेला भाग यात विरोधाभास असल्यास, टंकलिखित केलेला किंवा हाताने लिहीलेला भाग हा एका विशिष्ट करारातील पक्षकारांचा हेतू व्यक्त करतो, आणि त्यांचे अर्थ मूळ मुद्रित शब्दांपेक्षा वरचढ मानले जातात.

c) पृष्ठांकन आणि करारातील अन्य भागांचा अर्थ यात विरोधाभास असेल तर पृष्ठांकन हाच ग्राह्य धरला जाईल कारण तो नंतरचा दस्तऐवज आहे.

d) इटॅलिकमध्ये लिहीलेली कलमे जर सर्वसाधारण मुद्रित शब्दांपेक्षा विसंगत असतील तर इटॅलिकमधील कलमे वरचढ मानली जातात.

e) पॉलिसीच्या विमापत्राच्या मार्जिनमध्ये मुद्रित केलेल्या किंवा टंकलिखित केलेल्या कलमांना पॉलिसीच्या मुख्य भागामध्ये लिहिलेल्या शब्दांपेक्षा जास्त महत्व दिले जाते.

f) पॉलिसीला जोडलेली किंवा चिकटवलेली कलमे विमापत्रातील कलमे आणि पॉलिसीच्या मुख्य भागात असलेली कलमे या दोन्हींपेक्षा वरचढ मानली जातात.

g) मुद्रित केलेले शब्द हे टंकलिखित केलेले किंवा शाईच्या रबरी शिक्क्याने प्रभावित केलेल्या शब्दांपेक्षा वरचढ मानले जातात.

h) टंकलिखित किंवा शिक्क्याने प्रभावित केलेल्या शब्दांपेक्षा हस्तलिखिताला प्राधान्य दिले जाते.

i) शेवटी, जर काही संदिग्धता किंवा स्पष्टतेचा अभाव असेल तर व्याकरण आणि विरामचिन्ह्यांचे सर्वसाधारण नियम लावले जातात.

महत्वाचे

1. पॉलिसी तयार करणे

विमा पॉलिसी हा व्यावसायिक कराराचा पुरावा असतो आणि रचनेचे सर्वसाधारण नियम न्यायालयाकडून स्वीकारण्यात आलेला अन्वयार्थ विमाच्या करारांना अन्य करारांप्रमाणे लागू करण्यात येतो.

विमा पॉलिसी तयार करतानाचा मुख्य नियम म्हणजे दोन्ही पक्षकारांचा हेतू करारात प्राधान्याने आला पाहिजे, हा हेतू पॉलिसीच्या दस्तऐवजांवरून आणि प्रस्ताव अर्जामधील माहितीवरून, कलमे, पृष्ठांकन, हमी, इ. वरून गोळा करण्यात येतो, त्याला जोडण्यात येतो आणि तो कराराचा एक भाग असतो.

2. शब्दांचे अर्थ

रचनेतील शब्द त्यांच्या सर्वसाधारण आणि लोकप्रिय अर्थांनी वापरले जातात. यात वापरल्या गेलेल्या शब्दांचा अर्थ अगदी रस्त्यावरील सर्वसामान्य माणसालाही कळेल असा असतो. त्यामुळे “आग” म्हणजे प्रत्यक्षात जळत असणे असाच घेतला जातो.

तर दुसरीकडे, ज्या शब्दांचा व्यावहारिक अर्थ असतो किंवा व्यावसायिक अर्थ असतो तेथे शब्दांची व्याख्या त्याच अर्थाची केली जाते फक्त अशी स्थिती वगळून जेथे वाक्याचा अर्थ काही वेगळा अर्थ दर्शवित असेल, अशा प्रकारे “चोरी” चा अर्थ भारतीय दंड संहितेमध्ये सांगितल्याप्रमाणे घेतला जातो.

विमा पॉलिसीत वापरण्यात आलेले शब्द हे आधीच्या कायदेशीर निर्णयावरून घेतले जातात आणि उच्च न्यायालयाचे ते निर्णय खालच्या न्यायालयांच्या निर्णयावर बंधनकारक असतात. तांत्रिक शब्दांचा विसंगत अर्थ सूचित केला नसेल तर नेहमीच त्यांचा तांत्रिक अर्थ मानला गेला पाहिजे.

H. नूतनीकरण सूचना

जीवनविमा वगळता अन्य बहुतांश विमा पॉलिसींचा विमा वार्षिक आधारावर उतरविला जातो.

एका विशिष्ट तारखेला तुमच्या पॉलिसीचा कार्यकाळ संपतो आहे हे विमाधारकाला सांगणे विमाकर्त्यावर कायद्याने बंधनकारक नाही, तरीही सौजन्याचा भाग म्हणून किंवा चांगले व्यावसायिक संबंध ठेवण्यासाठी, विमा कंपनी विमा संपण्याच्या तारखेआधी नूतनीकरणाची एक सूचना विमाधारकाला पाठवून देते. या सूचनेत पॉलिसीशी संबंधित सर्व गोष्टी जसे की विमा उतरविलेली रक्कम, वार्षिक हप्ता, इ. असतात. त्याशिवाय जोखीमेमध्ये एखादा भौतिक फेरफार करायचा असल्यास त्याने तसे कळवण्याची सूचना यामध्ये समाविष्ट करण्याची पध्दत आहे.

उदाहरणार्थ, **मोटार नूतनीकरण सूचनेमध्ये**, **वर्तमान गरजांनुसार विमा उतरविलेल्या रकमेकडे विमाधारकाचे लक्ष वेधले जाते** (**म्हणजे विमाधारकाने वाहनाच्या विम्याची जाहीर केलेली रक्कम**)

हप्ता आगाऊ भरल्याशिवाय कोणतीही जोखीम ग्राह्य धरली जाणार नाही या कायदेशीर तरतुदीकडेही विमाधारकाचे लक्ष वेधले जाते.

स्वतःची चाचणी करा 5

नूतनीकरणासंदर्भात खालीलपैकी कोणती वक्तव्ये बरोबर आहेत?

I. नियमाप्रमाणे, पॉलिसीची तारीख संपण्याच्या 30 दिवस आधी विमाधारकाला नूतनीकरणाची सूचना पाठवण्याचे विमाकर्त्यावर कायदेशीर बंधन आहे.

II. नियमाप्रमाणे, पॉलिसीची तारीख संपण्याच्या 15 दिवस आधी विमाधारकाला नूतनीकरणाची सूचना पाठवण्याचे विमाकर्त्यावर कायदेशीर बंधन आहे.

III. नियमाप्रमाणे, पॉलिसीची तारीख संपण्याच्या 7 दिवस आधी विमाधारकाला नूतनीकरणाची सूचना पाठवण्याचे विमाकर्त्यावर कायदेशीर बंधन आहे.

IV. नियमाप्रमाणे, विमाधारकावर पॉलिसीची तारीख संपण्याआधी विमाकर्त्याला सूचना पाठवण्याचे कायदेशीर बंधन नाही

सारांश

a) दस्तऐवजांचा पहिला टप्पा हा प्रस्ताव अर्जाचा असतो ज्याद्वारे विमाधारक त्याची /तिची माहिती देतो

b) पॉलिसी सुरु होण्यापूर्वी भौतिक माहिती जाहीर करणे हे कर्तव्य आहे आणि कराराच्या समाप्तीनंतरही ते सुरु राहते.

c) विमा कंपन्या नेहमी प्रस्ताव अर्जाच्या शेवटी जाहीरनामा जोडतात ज्यावर विमाधारकाने सही करावयाची असते.

d) प्रस्ताव अर्जामध्ये खालील गोष्टींचा समावेश असतो:
   i. प्रस्तावकर्त्याचे संपूर्ण नाव
   ii. प्रस्तावकर्त्याचा पत्ता आणि संपर्काची सविस्तर माहिती
   iii. प्रस्तावकर्त्याचा उद्योग, धंदा किंवा व्यवसाय
   iv. विम्याच्या वस्तूची ओळख आणि सविस्तर माहिती
   v. विमा रक्कम
   vi. पूर्वीचा आणि वर्तमान विमा
   vii. नुकसान झाल्याचा अनुभव
   viii. विमाधारकाचा जाहीरनामा

e) विमाधारकाने विमा कंपनीला जोखिमेबद्दल दिलेली सर्व भौतिक माहितीची खात्री करून घेणे ही मध्यस्थ म्हणून काम पाहणाऱ्या विमा एजंटची जबाबदारी आहे.

f) प्रस्ताव अर्जाची छाननी करणे आणि तो स्वीकारण्याचा निर्णय घेणे या प्रक्रियेला विमालेखन असे म्हणतात.

g) प्रिमियम म्हणजे विमाधारकाने विमा कराराअंतर्गत विमा कंपनीला विम्याच्या सुरक्षिततेसाठी द्यावयाची रक्कम

h) विम्याचा हप्ता रोख किंवा बँकेच्या मान्यता असलेल्या माध्यमातून, पोस्टाची मनीऑर्डर, क्रेडिट किंवा डेबिट कार्ड, इंटरनेट, इ-ट्रान्सफर, थेट रक्कम भरणे किंवा आयआरडीएआय ने वेळोवेळी मान्य केलेल्या माध्यमांतून भरला जाऊ शकतो.

i) पॉलिसी तयार करण्याचे काम सुरु असते किंवा जेव्हा विम्यासाठीच्या वाटाघाटी सुरु असतात आणि तातडीने तात्पुरते विमा प्रमाणपत्र देणे गरजेचे असते, त्यावेळेस कव्हर नोट जारी केली जाते.

j) मरीन आणि मोटार वर्गीय व्यवसायांमध्ये सामान्यतः कव्हर नोट वापरली जाते.

k) जेथे पुरावा आवश्यक असतो तेथे विम्याचे प्रमाणपत्र, विम्याचे अस्तित्व म्हणून प्रदान केले जाते.

l) पॉलिसी हा औपचारिक दस्तऐवज असून विम्याच्या काराराचा पुरावा म्हणून प्रदान केला जातो.

m) हमी म्हणजे पॉलिसीमध्ये सांगितलेली अशी अट जी कराराच्या वैधतेसाठी पूर्णपणे पाळली जाणे आवश्यक आहे.

n) पॉलिसी जारी करताना किंवा पॉलिसीच्या कार्यकाळात पॉलिसीच्या काही अटी किंवा नियमांमध्ये काही फेरफार करायचे असतील, तर दस्तऐवजात सुधारणा/बदल करून केले जातात, त्याला पृष्ठांकन म्हटले जाते.

o) पॉलिसी तयार करतानाचा महत्वाचा नियम म्हणजे दोन्ही पक्षकारांचे हेतू आणि हा हेतू पॉलिसीमध्ये दिसला पाहिजे.

महत्वाचे शब्द

a) पॉलिसी अर्ज
b) प्रिमियमची आगाऊ रक्कम भरणे
c) कव्हर नोट
d) विम्याचे प्रमाणपत्र
e) नूतनीकरणाची सूचना
f) हमी

'स्वतःची चाचणी घ्या'ची उत्तरे

उत्तर 1 – योग्य पर्याय- II.

उत्तर 2 - योग्य पर्याय IV.

उत्तर 3 - योग्य पर्याय II.

उत्तर 4 - योग्य पर्याय II.

उत्तर 5 - योग्य पर्याय IV.

प्रकरण G-02

विमा लेखन आणि दर निर्धारण

प्रकरणाची ओळख

आतापर्यंत आपण सर्वसाधारण विम्याशी निगडीत विविध संकल्पना आणि तत्वं शिकलो. विमालेखन म्हणजे अशी प्रक्रिया ज्याद्वारे एखादी जोखीम स्वीकारायची की नाही याचा निर्णय विमा कंपनी घेते. यासाठी विमालेखक जोखिमेचे विश्लेषण करतो. ही जोखीम किती धोकादायक आहे हे तो समजून घेतो. तसेच प्रिमियमच्या स्वरुपात किती रक्कम घेतली पाहिजे हेही समजून घेतो. त्याशिवाय काही वेळेस जोखिमेमध्ये सुधारणा करण्याच्या अटी अंतर्गत जोखीम स्वीकारली जाऊ शकते. ह्या सर्व दृष्टिकोनांचा ह्या प्रकरणात विचार करण्यात आला आहे.

अध्ययन निष्पत्ती

A. शारीरिक धोके

B. शारीरिक धोके- जोखीम व्यवस्थापनाचे महत्व, कलमे आणि दर निर्धारण

C. अधिशेष/वजावटीचा निर्णय आणि कव्हरवर निर्बंध

D. नैतिक धोके

E. विमा रक्कम ठरविणे

हे प्रकरण शिकल्यानंतर तुम्ही खालील गोष्टी करु शकालः

1. शारीरिक धोके समजून घेणे
2. विमालेखन हे कार्य म्हणून समजून घेणे
3. जोखीम कमी करण्यासाठी विमालेखकांकडून वापरल्या जाणाऱ्या पध्दती
4. विम्याची रक्कम कशी ठरविली जाते ते समजून घेणे

A. शारीरिक धोके

मालमत्ता आणि व्यक्तींना असलेल्या विविध धोक्यांबाबात सखोल ज्ञान असणे हे विमालेखकासाठी सगळ्यात आवश्यक आहे.

प्रस्ताव अर्जामधील माहितीवरून शारीरिक धोके निश्चित केले जाऊ शकतात. जोखीमेबाबतचे सर्वेक्षण करून किंवा निरीक्षण करून त्या अधिक चांगल्या प्रकारे निश्चित केल्या जाऊ शकतात. विम्याच्या विविध प्रकरणांमध्ये शारीरिक धोक्यांची काही उदाहरणे खाली दिल्याप्रमाणे आहेत:

a) **आग**

i. **बांधकाम**: बांधकाम म्हणजे इमारतीच्या भिंती आणि छतासाठी वापरले जाणारे साहित्य. लाकडाच्या इमारतीपेक्षा काँक्रिटची इमारत अधिक चांगली असते.

ii. **उंची**: इमारतीला जितके जास्त मजले,तितका धोका अधिक असतो, कारण आग लागल्यास बाहेर पडण्यास अडचणी निर्माण होतात. त्याशिवाय जास्त मजले असतील तर वरील मजले खालच्या मजल्यांवर पडल्याने जास्त नुकसान होण्याचाही धोका असतो.

iii. **जमीनीचे स्वरूप** : लाकडी मजले आगप्रवण असतात. त्याशिवाय आग लागल्यास लाकडी मजले अगदी सहजपणे कोसळतात, वरच्या मजल्यावरून मशीन्स किंवा माल खालील मजल्यांवर पडल्यामुळे खालच्या मजल्यावरील मालमत्तेचे नुकसान होते.

iv. **वापर** : इमारतीचा वापर, आणि तो वापर नेमका कशासाठी केला जातो त्यामागील हेतू. वापरावरून अनेक प्रकारचे धोके निर्माण होऊ शकतात.

v. **ज्वलनशील धोके**: ज्या इमारतींमध्ये रसायनांचे उत्पादन केले जाते किंवा ते मोठ्या प्रमाणात वापरले जाते, तेथे ज्वलनशील धोके मोठ्या प्रमाणात असतात. लाकडाच्या वखारीला उच्च ज्वलनशील धोका समजले जाते, कारण तेथे एकदा आग लागली की ती सगळीकडे पसरते आणि लाकूड लवकर जळून जाते. आग लागल्यास हे सगळं साहित्य अत्यंत संवेदनशील असू शकतं.

उदाहारण- कागद, कापड,इ. आगीमुळे होणाऱ्या नुकसानामध्ये अत्यंत संवेदनशील असतात त्याशिवाय पाणी आणि उष्णता, इ.मुळेही त्यांचं नुकसान होऊ शकतं.

vi. **उत्पादनाची प्रक्रिया** : जर काम रात्री हाती घेण्यात आलं असेल तर कृत्रिम दिव्यांमुळे, सतत यंत्र वापरल्यामुळे आणि थकव्यामुळे कामगारांनी कामात निष्काळजीपणा केल्यास धोका अधिक वाढतो.

vii. **जोखिमेची परिस्थिती/ जागा**- छोटी जागा, लगतच्या परिसराकडे जाण्यासाठी निमुळता रस्ता आणि अग्निशमन दलापासून जास्त अंतर ही भौतिक धोक्याची उदाहरणे आहेत.

b) **मरीन**

i. **जहाज किती वर्षांचे आहे आणि जहाजाची स्थिती : जुनी जहाजे निम्न प्रतीची जोखिम मानली जातात.**

ii. **किती जलप्रवास केला जाणार आहे : जलप्रवासाचा मार्ग, बंदरावर माल चढविणे आणि उतरविणे आणि गोदामाची सुविधा इ. घटक महत्वाचे आहेत .**

iii. **साठविलेल्या मालाचे (स्टॉक) स्वरुप : जास्त मूल्य असलेल्या मालाच्या चोरीचा धोका अधिक असतो; तर प्रवासादरम्यान मशिन तुटण्याची शक्यता असते.**

iv. **पॅकिंगची पध्दतः गाठींमध्ये बांधला गेलेला माल हा पिशव्यांमध्ये बांधल्या गेलेल्या मालापेक्षा अधिक चांगल्या स्थितीत असतो. तसेच एका पिशवीपेक्षा दोन पिशव्या जास्त सुरक्षित असतात. एकदा वापरलेल्या ड्रम्समध्ये द्रव पदार्थ ठेवल्यामुळे जास्त भौतिक धोका निर्माण होतो.**

c) **मोटार**

i. **वाहनाचे वय आणि स्थिती** : जुनी वाहने जास्त अपघातप्रवण असतात.

ii. **वाहनाचा प्रकार**: स्पोर्ट्‌स कारना जास्त भौतिक धोका असतो, इ.

d) **घरफोडी**

i. साठवलेल्या मालाचे (स्टॉकचे) स्वरुप : छोट्या समूह असलेल्या वस्तुंचे उच्च मूल्य (उदा- दागिने) आणि सहजपणे विल्हेवाट लावता येतील अशा वस्तूंना धोका जास्त असतो.

ii. **स्थिती :** तळमजल्यावर वरच्या मजल्यांपेक्षा जोखीम कमी प्रतीची असते: निर्जन ठिकाणी असलेली घरे जास्त धोकादायक असतात.

iii. **बांधकामातील धोका** : खूप जास्त दारे आणि खिडक्यांमुळे जास्त भौतिक धोका निर्माण होतो.

e) **वैयक्तिक अपघात**

i. **व्यक्तीचे वय** : जास्त वृध्द व्यक्ती अपघातप्रवण असतात; अपघात झाल्यानंतर त्यांना त्यातून बरे व्हायलाही वेळ लागतो.

ii. **व्यवसायाचे स्वरुप**: शर्यतीमधील घोडेस्वार, खाणीतील अभियंते, शारीरिक कष्ट करणारे कामगार, इ. जास्त भौतिक धोके असणाऱ्यांची उदाहरणे आहेत.

iii. **आरोग्य आणि शारीरिक स्थिती** : मधुमेह असणाऱ्या व्यक्तीवर अपघातातील इजा बरी होण्यासाठी शस्त्रक्रिया केल्यास ती कदाचित त्याला प्रतिसाद देणार नाही.

B. भौतिक धोके – जोखीम व्यवस्थापनाचे महत्व, कलमे, दर निर्धारण

भौतिक धोक्यांचा सामना करण्यासाठी विमालाखेक खालील पध्दतींचा वापर करतातः

- ✓ प्रिमियम लोड करणे
- ✓ पॉलिसीवर हमी लागू करणे
- ✓ काही विशिष्ट कलमे लागू करणे
- ✓ अतिरिक्त/ वजावट लावणे
- ✓ मान्य करण्यात आलेल्या सुरक्षेवर मर्यादा घालणे
- ✓ सुरक्षा (कव्हर) नाकारणे

a) प्रिमियम वर लोड (अतिरिक्त भार) लावणे

जोखिमेमध्ये काही विरोधी परिणाम करणारे घटक असतात ज्यामुळे ते स्वीकारण्याआधी विमालेखक अतिरिक्त भार लावण्याचा निर्णय घेतात. अतिरिक्त प्रिमियम भार आकारताना दावे केले जाण्याची किंवा मोठे दावे केले जाण्याची जास्त शक्यता असल्याचे विचारात घेतले जाते.

उदाहरण

लायनर किंवा अन्य जहाजांमध्ये सांगितलेल्या प्रमाणानुसार वाहतूक केल्या जाणाऱ्या मालावर साधारण प्रिमियम आकारला जातो. मात्र, जास्त वर्षे झालेल्या किंवा कमी टनाच्या जहाजामधील मालाला अतिरिक्त प्रिमियम आकारला जातो.

वैयक्तिक अपघातात जर विमाधारक एखादा धोकादायक छंद जोपासत असेल म्हणजे गिर्यारोहण, रेसिंग, मोठी शिकार, तर जादा हप्ता आकारला जातो.

मोटार विमा किंवा आरोग्य विमा पॉलिसींप्रमाणे कधीकधी अतिरिक्त प्रिमियम भार प्रतिकूल दाव्यांच्या अनुपातासाठी ही आकारला जातो.

---

b) हमी लागू करणे

भौतिक धोका कमी करण्यासाठी विमा कंपन्या योग्य त्या हमी लागू करतात. काही उदाहरणे खालीलप्रमाणे आहेत

उदाहरण

i. मरीन कार्गो : माल (उदा. चहा) कथिलाच्या डब्यांमध्ये पॅक केला जावा यासाठी हमी लागू केली जाते.

ii. घरफोडी: मालमत्तेचे रक्षण करण्यासाठी 24 तास पहारेकरी ठेवण्याची हमी

iii. आग : आगीच्या विम्यामध्ये सर्वसाधारण कामाची वेळ संपल्यानंतर परिसर वापरला जाणार नाही याची हमी

iv. मोटार : वेगाची चाचणी किंवा रेसिंगसाठी वाहन वापरले जाणार नाही याची हमी

उदाहरण

मरीन कार्गो : काही भागांचं अगदी थोडंसं नुकसान झालं तरी महाग यंत्रसामग्रीचं पूर्ण नुकसान होऊ शकतं. अशी यंत्रसामग्री, बदली कलमाच्या अंतर्गत येते, त्यामुळे विमालेखकाचे दायित्व फक्त बदली, पुढे सरकवणे आणि तुटलेला भाग जोडून देणे याच्या किंमतीपर्यंतच मर्यादित राहते.

कास्ट पाईप्स, हार्डबोर्ड काहीवेळेस फक्त त्याच्या कोपऱ्यांवरच तुटतात. कास्ट पाईप्स, हार्डबोर्ड इ.वरील पॉलिसी या विच्छेद कलमाअंतर्गत येतात, त्या नुकसान झालेला भाग कापून टाकून योग्य तो समतोल साधून बाकीचा वापरण्यायोग्य करण्याच्या हमी अंतर्गत येतात.

c) अतिरिक्त / वजावटीबाबत निर्णय घेणे आणि संरक्षण (कव्हर) मर्यादित करणे

जेव्हा नुकसान झालेली रक्कम ही वजावट / अतिरिक्तमध्ये नमूद केलेल्या रकमेपेक्षा जास्त होते, तेव्हा ‘अतिरिक्त’ कलमांतर्गत शिल्लक असलेली रक्कम दिली जाते. सीमे खालील मर्यादेपेक्षा कमी नुकसानाचा मोबदला दिला जात नाही.

अगदी छोटे दावे काढून टाकणे हा या कलमाचा हेतू आहे. कारण विमाधारकाला एखाद्या भागाच्या नुकसानासाठी पैसे भरावे लागतात, त्यामुळे त्याला जास्तीत जास्त काळजी घेणे आणि नुकसान कमी करण्यासाठी प्रोत्साहन दिले जाते.

उदाहरण

i. मोटार:एखाद्या जुन्या मोटार वाहनासाठीचा प्रस्ताव सर्वसमावेशक अटींवर स्वीकारला जाणार नाही पण विमा कंपनी त्याला काही मर्यादित संरक्षण देऊ करतील, म्हणजे फक्त तृतीय पक्षांच्या विरोधात संरक्षण.

ii. वैयक्तिक अपघात : वैयक्तिक अपघात प्रस्तावकर्ता ज्याने जास्तीत जास्त वयाची मर्यादा पार केली आहे त्याला कदाचित सर्वसमावेशक अटीं, म्हणजे अपंगत्व फायद्यांच्या समावेशा ऐवजी फक्त मृत्यू संरक्षण मिळू शकते.

d) सवलत

जोखीम जर अनुकूल असेल तर सर्वसाधारण हप्त्यामध्ये कमी शुल्क आकारले जाते किंवा सवलत दिली जाते. आगीच्या विम्यामध्ये जोखीमेत सुधारणा करण्यासाठी खालील घटक लक्षात घेतले जातात

i. परिसरात तुषार प्रणाली बसविणे

ii. कंपाऊंडमध्ये पाण्याचा लांब पाईप बसवणे

iii. हाताने वापरता येतील अशी उपकरणे ज्यात बादल्या, वाहून नेता येणारे अग्निशमन यंत्र आणि आग विझवता येतील असे हाताने वापरता येणारे पंप लावणे

iv. आगीबाबतची सूचना देणारा ऑटोमॅटीक गजर बसविणे

उदाहरण

मोटार विम्यात प्रिमियममध्ये सवलत दिली जाते जर मोटार सायकल ही नेहमी जोडलेल्या साईड कारसह वापरली जात असेल तर, कारण यामुळे वाहनाला अधिक स्थिरता लाभत असल्यामुळे या वैशिष्ट्यामुळे सुधारित जोखिमेमध्ये योगदान दिले जाते.

मरीन विम्यामध्ये, विमा कंपनी "पूर्ण भरलेल्या" कंटेनरच्या प्रिमियममध्ये सवलत देण्याचा विचार करते, कारण यामुळे चोरी किंवा मालाचा तुटवडा होण्याच्या घटना कमी होतात.

समूह वैयक्तिक अपघात संरक्षणामध्ये, मोठ्या समूहाला संरक्षणासाठी सवलत दिली जाते, त्यामुळे विमा कंपनीचे प्रशासकीय काम आणि खर्च कमी होतो.

---

e) दावा न केल्यास मिळणारा लाभांश (एनसीबी)

प्रत्येक क्लेम फ्री नूतनीकरण वर्षासाठी बोनस म्हणून एक विशिष्ट टक्केवारी दिली जाते ज्यामध्ये एक कमाल बोनस मर्यादा असते. नूतनीकरणाच्या वेळेसच, एकूण हप्त्यामधून हे वजा करण्याची परवानगी दिली जाते, संपूर्ण समूहाच्या दाव्याच्या प्रमाणावर किंवा मोटार वाहन नुकसान पॉलिसीधारकांच्या तीन वर्षांच्या दाव्यांवर हे अवलंबून असते.

विमालेखन अनुभवात सुधारणा करण्यासाठी दावा नसलेला लाभांश ही अत्यंत उपयुक्त रणनीती आहे आणि ती अंतर्गत दर निर्धारण प्रणाली तयार करते. उतरविलेल्या विम्यातील नैतिक धोक्याचा घटक या लाभांशामुळे लक्षात येतो. मोटार इन्शुरन्समधील सुधारित ड्रायव्हिंग क्षमतेचा पाठपुरावा करून किंवा आरोग्य पॉलिसींमधील सुधारित आरोग्य सेवेद्वारे, विमाधारकाने दावा दाखल न केल्याबद्दल कंपनी पुरस्कार प्रदान करते.

f) नकार

जर समावेश असलेला भौतिक धोका खूप वाईट असेल तर जोखिमेचा विमा उतरवता येत नाही आणि ते नाकारले जाते. आधीच्या नुकसानाचा अनुभव, धोक्यांबाबत आणि एकूणच पॉलिसी विमालेखनाबाबतचे ज्ञान यावर विमा कंपनीने विम्याच्या प्रत्येक वर्गामध्ये नाकारल्या जाणाऱ्या जोखिमांची यादी केलेली असते.

C. नैतिक धोके

नैतिक धोके खालील प्रकारे उद्भवू शकतात:

a) **अप्रामाणिकपणा**

केवळ दावा करण्यासाठी म्हणून विमाधारक नुकसान झाल्याचे दाखवतो, हे अत्यंत वाईट अप्रामाणिक नैतिक धोक्याचे उदाहरण आहे. एखादा प्रामाणिक विमाधारकालाही आर्थिक अडचणीत असल्यास खोटे नुकसान झाल्याचे दाखवण्याचा मोह आवरत नाही.

b) **निष्काळजीपणा**

नुकसानाबाबत निष्काळजी असणे हे निष्काळजीपणाचे उदाहरण आहे. विम्याच्या अस्तित्वामुळे, विमाधारकाचा विमा मालमत्तेकडे पाहण्याचा अत्यंत बेपरवाईचा दृष्टीकोन तयार होऊ शकतो.

विमाधारकाने एखाद्या विवेकी आणि शहाण्या माणसाप्रमाणे आपल्या मालमत्तेची काळजी घेतली नाही तर तो निष्काळजीपणा समजला जातो.

c) **औद्योगिक संबध**

मालक-कर्मचाऱ्यांमधील संबंधही वाईट नैतिक धोक्यामध्ये अंतर्भूत होऊ शकतात.

d) **चुकीचे दावे**

दावा उत्पन्न होतो, तेव्हा अशा प्रकारचा नैतिक धोका निर्माण होतो. विमाधारकाने जाणीवपूर्वक नुकसान केलेले नसले तरी जेव्हा नुकसान होतं, तेव्हा नुकसान भरपाईच्या तत्वाकडे दुर्लक्ष करून तो विनाकारण खूप जास्त नुकसान भरपाई मागतो.

माहिती

उप-मर्यादा: विमा कंपनी प्रत्येक खोलीच्या खर्चासाठी, शस्त्रक्रियेसाठी किंवा डॉक्टरांच्या अवास्तव येणाऱ्या बिलांच्या एकूण रकमेवर मर्यादा घालू शकते.

जेथे विमाधारकाबद्दल नैतिक धोक्यांचा संशय येतो, तेथे विमा एजंटने अशा प्रस्तावांकडे फार लक्ष देऊ नये किंवा असे प्रस्ताव विमा कंपन्यांकडे आणू नयेत. त्याने /तिने अशा प्रकारचे मुद्दे विमा कंपन्यांच्या अधिकाऱ्यांसमोर आणावेत.

1. अल्पकालीन दर

सामान्यपणे, हप्त्याचे दर हे १२ महिन्यांसाठी ठरविलेले असतात. जर पॉलिसी अल्प काळासाठी घेतलेली असली, तर हप्त्याचे शुल्क विशेष मोजपट्टीवर आधारलेले असतात आणि त्याला अल्पकालीन दर म्हणतात. अल्प काळासाठी घेतलेला विमा हा योग्य प्रमाणाच्या आधारावर नसतो.

अप्लकालीन दराची गरज

a) पॉलिसी १२ महिन्यांसाठी असो किंवा त्यापेक्षा कमी काळासाठी, पॉलिसी जारी करण्यासाठी येणारा खर्च बहुतेक सारखाच असतो, त्यामुळे हे दर लावले जातात.

b) त्याशिवाय, वार्षिक पॉलिसीला वर्षातून फक्त एकदाच नूतनीकरणाची आवश्यकता असते तर अल्पकाळाच्या विम्याला सतत नूतनीकरणाची गरज भासते. जर हप्ता योग्य प्रमाणात असेल, तर विमाधारकांचा कल अल्प काळाच्या पॉलिसी घेण्याकडे असतो आणि परिणामी हप्ते थोड्या थोड्या अंतराने भरले जातात.

c) त्याशिवाय काही विमे हे हंगामी असतात आणि त्या ठरावीक काळातच त्यांची जोखीम जास्त असते. अशा जास्त जोखीम असण्याच्या काळात काही वेळेस विमा घेतला जातो आणि विमाकर्त्यांच्या विरोधात त्याची निवड केली जाते. अल्प काळासाठीचे प्रिमियम दर अशा विमाकर्त्यांच्या विरोधी निवडीला अडसर लावतात. जेव्हा विमाधारकाकडून वार्षिक विमा रद्द केला जातो, तेव्हाही हे लागू होतात. अशा प्रकरणांमध्ये, विमा कंपनीच्या जोखीम कालावधीसाठी अल्पकालीन मोजमाप लक्षात घेऊन परतावा दिला जातो.

किमान प्रिमियम

प्रत्येक पॉलिसीमध्ये कमीत कमी हप्ता आकारण्याची पद्धत आहे. त्यामुळे पॉलिसी जारी करण्यासाठीचा प्रशासकीय खर्च संरक्षित केला जातो.

स्वतःची चाचणी करा 1

नैतिक धोका आहे असे एखाद्या एजंटला लक्षात आल्यावर तिने काय करणे अपेक्षित आहे?

I. पूर्वीप्रमाणेच विमा सुरु ठेवावा

II. विमा कंपनीला त्याबाबतची माहिती द्यावी

III. दाव्यामध्ये शेयर मागितला पाहिजे

IV. दुर्लक्ष केले पाहिजे

D. विमा रक्कम ठरविणे

पॉलिसीच्या स्थितीप्रमाणे विमा कंपनीने ठरविलेली नुकसान भरपाईची ही जास्तीत जास्त रक्कम असते. विमाधारकाला या नुकसान भरपाईची रक्कम निवडताना अत्यंत काळजी घ्यावी लागते, कारण दाव्याच्या वेळेस हीच जास्तीत जास्त रक्कम परत केली जाते.

विमा रक्कम नेहमी विमाधारकाकडूनच ठरविली जाते. याच रकमेवर पॉलिसी अंतर्गत प्रिमियम दर ठरवला जातो.

हा दर मालमत्तेच्या एकूण मूल्याचं प्रतिनिधीत्व करणारा असावा. जर विमा जास्त असेल तर विमाधारकाला कोणताही लाभ मिळत नाही आणि जर विमा कमी रकमेचा असेल तर दावाही प्रमाणानुसार कमी होतो.

विमा रक्कम निर्धारित करणे

प्रत्येक व्यवसाय वर्गासाठी विम्याची रक्कम ठरवताना विमाधारकाने खालील मुद्दे लक्षात ठेवण्याचा सल्ला दिला जातोः

a) **वैयक्तिक अपघाती विमा :** कंपनीकडून देण्यात आलेली विमा रक्कम ही एकतर निश्चित रक्कम असते किंवा ती विमाधारकाच्या उत्पन्नावर आधारितही असू शकते. एखाद्या विशिष्ट अपंगत्वासाठी काही विमा कंपन्या विमाधारकाच्या महिन्याच्या उत्पन्नाच्या 60 ते 80 पट लाभही देऊ करतात. यातील कमाल रकमेवर वरील मर्यादा म्हणजे 'कॅप' असू शकते. नुकसान भरपाईची रक्कम ही प्रत्येक कंपनीची वेगवेगळी असू शकते. समूह विमा अपघात विमा पॉलिसीमध्ये प्रत्येक व्यक्तीची विमा रक्कम वेगवेगळी असू शकते किंवा विमाधारक व्यक्तीला दिल्या जाणाऱ्या रकमेशी ही जोडलेली असू शकते.

b) **मोटार विमा: मोटार विम्यामध्ये विम्याची रक्कम ही विमाधारकाने जाहीर केलेले मूल्य (आय डी** व्ही) असते. हे वाहनाचे मूल्य असते, जे पूर्वीच्या भारत मोटार टॅरीफमध्ये नमूद केलेल्या किंमतीतील अवमूल्यनच्या टक्केवारीसह वर्तमान उत्पादकांच्या वाहनांच्या विक्री किंमतीचे समायोजन करून मिळते. उत्पादकांनी सूचीबध्द केलेल्या किंमतीत स्थानिक करही समाविष्ट केले जातात. तर नोंदणी आणि विमा यातून वगळलेला असतो.

   आयडीव्ही= (उत्पादकांची सूचीबध्द विक्री किंमत- अवमूल्यन)+ (सूचीबध्द विक्री यादीत समाविष्ट न केलेल्या उपकरणांची किंमत - अवमूल्यन) आणि त्यात नोंदणी व विमा किंमती वगळल्या जातात.

जी वाहने वापरातून गेलेली आहेत किंवा पाच वर्षांपेक्षाही जास्त जुनी आहेत, त्याची विमाकर्ता आणि विमाधारक एका सामंजस्य कराराने मोजणी करतात. अवमूल्यनाऐवजी, वाहनाच्या स्थितीचे सर्वेक्षक किंवा कार विक्रेत्यांकडून निरीक्षण करून त्याचे आयडीव्ही काढतात.

आयडीव्ही म्हणजे वाहन चोरीला गेल्यास किंवा नुकसानकर्त्याचे संपूर्ण नुकसान झाल्यास देण्यात येणारी नुकसान भरपाई. कारच्या बाजारमूल्याच्या जवळपास जाणारी आयडीव्ही मिळावी अशी शिफारस केली जाते. विमा कंपनी विमाधारकाला 5 ते 10 टक्के कमी आयडीव्ही मिळवून देतो. कमी आयडीव्ही याचा अर्थ कमी प्रिमियम.

c) **आगीचा विमाः** आगीच्या विम्यामध्ये विमा रक्कम ही नुकसान भरपाईच्या आधारावर किंवा इमारतीच्या/ प्लांट किंवा यंत्रसामग्रीच्या पुनर्स्थापनेच्या किंवा जोडणीच्या मूल्यावर आधारित असते. यातील घटक त्यांच्या बाजारमूल्यांवर संरक्षित केले जातात. हे मूल्य वस्तूची किंमत वजा अवमूल्यन अशी असते. (पुनर्स्थापन मूल्य म्हणजे काय हे प्रकरण 28 मध्ये सविस्तर स्पष्ट केले आहे- व्यावसायिक विमा)

d) **साठवलेल्या मालाचा (स्टॉक) विमा: साठवलेल्या मालाच्या बाबतीत, विमा रक्कम हे त्यांचे** बाजारमूल्य असते. नुकसान झाल्यानंतर खराब झालेला कच्चा माल पुनर्स्थित करण्यासाठी या साठविलेल्या मालाचे बाजारमूल्य जे असते त्याच किंमतीवर विमाधारकास ते पैसे मिळू शकतात.

e) **मरीन कार्गो विमा :** विमाकर्ता आणि विमाधारकात कराराच्या वेळेस हे मान्य करण्यात येते की ही मूल्याधारित पॉलिसी आहे आणि विमा रक्कम ही दोघांमधील कराराप्रमाणे ठरविली जाते. सामान्यतः यामध्ये वस्तूंच्या मूल्यांची बेरीज अधिक विमा + मालवाहतूक भाडे म्हणजे सीआयएफ मूल्य. असे समाविष्ट असते.

f) **मरीन हल विमा** : मरीन जहाजाच्या विम्यामध्ये विमा रक्कम ही विमाकर्ता आणि विमाधारक यांच्यात कराराच्या सुरुवातीस मान्य झालेले मूल्य असते. हे मूल्य जहाजाच्या मुख्य भागाचे किंवा बोटीचे प्रमाणित तज्ञाकडून निरीक्षण करून काढले जाते.

g) **दायित्व विमाः** दायित्व पॉलिसींच्या संदर्भात, विमा रक्कम ही औद्योगिक संस्थांच्या उत्तरदायित्वानुसार ठरते जी त्यांचे उत्तरदायित्व किती प्रमाणात आहे यावर आधारित असते

अतिरिक्त कायदेशीर किंमत आणि खर्च हा दावा नुकसान भरपाईचा भाग असू शकतो. विमा काढण्यात आलेली रक्कम ही वरील निर्देशांकावर विमाधारकाकडून ठरविण्यात आलेली असते.

स्वतःची चाचणी घ्या 2

एखाद्या डॉक्टरला निष्काळजीपणाच्या दाव्यापासून संरक्षण मिळावे यासाठी एखादी विमा योजना सांगा

I. वैयक्तिक अपघात विमा

II. व्यावसायिक दायित्व विमा

III. मरीन हल विमा

IV. आरोग्य विमा

सारांश

a) जोखीमांच्या वर्गीकरणाची प्रक्रिया आणि ते कोणत्या वर्गात मोडतात हे दर निर्धारणासाठी महत्वाचे असते

b) विमालेखन म्हणजे विम्यासाठी देण्यात आलेली जोखीम स्वीकारण्यायोग्य आहे की नाही, जर ती स्वीकारण्यायोग्य असेल, तर कोणत्या दराने, तसेच विमा संरक्षण कोणत्या अटी आणि नियमांवर देण्यात येईल, हे निर्धारित करण्याची प्रक्रिया

c) दर म्हणजे विम्याच्या घटकाला देण्यात आलेली किंमत

d) विम्याची किंमत पुरेशी आणि वाजवी असली पाहिजे हा दर निर्धारणाचा मूलभूत हेतू आहे.

e) 'शुध्द प्रिमियम'मध्ये खर्च, ठेवी आणि नफ्यांसाठी योग्य तऱ्हेने भार लावले जातात किंवा वाढ केली जाते

f) विम्याच्या भाषेत संकटे याचा अर्थ दिलेल्या जोखीमेत नुकसान होण्याची शक्यता निर्माण करणारी किंवा वाढविणारी परिस्थिती, वैशिष्ट्ये किंवा घटक.

g) छोटे छोटे दावे कमी करणे हा वजावट / अतिरिक्त कलम लावण्यामागे मुख्य हेतू असतो.

h) दावारहित लाभांश ही विमालेखनाचा अनुभव वाढवणारी एक प्रबळ रणनीती आहे आणि दर निर्धारण प्रक्रियेचा तो एक अंतर्गत भाग आहे.

i) विमा रक्कम म्हणजे ती कमाल रक्कम जी विमा कंपनी पॉलिसीच्या स्थितीप्रमाणे नुकसानभरपाई म्हणून देते.

महत्वाचे शब्द

a) विमालेखन

b) दर निर्धारण

c) भौतिक धोके

d) नैतिक धोके

e) नुकसान भरपाई

f) प्रिमियमवर भार लावणे

g) हमी

h) वजावट

i) अतिरिक्त

स्वतःची चाचणी घ्या ची उत्तरे

उत्तर 1 – योग्य पर्याय आहे ॥

उत्तर 2 – योग्य पर्याय आहे ॥

प्रकरण G-03

वैयक्तिक आणि किरकोळ विमा

प्रकरणाची ओळख

याआधीच्या प्रकरणात आपण सर्वसाधारण विम्याशी निगडीत विविध संकल्पना आणि तत्वे शिकलो. सर्वसाधारण विम्याच्या उत्पादनांचे विविध बाजारात विविध प्रकारे वर्गीकरण केले जाते. काहीजण त्यांचे मालमत्ता, अपघात आणि दायित्वमध्ये वर्गीकरण करतात. काही ठिकाणी त्यांना आग, मरीन, मोटार आणि अन्य अशा समूहांमध्ये वर्गीकृत केले जाते. या प्रकरणात, वैयक्तिक अपघात, प्रवास, घर आणि दुकानदार, मोटार विमा अशा काही किरकोळ ग्राहकांनी खरेदी केलेल्या विमा उत्पादनांची चर्चा केली गेली आहे.

अध्ययन निष्पत्ती

A. किरकोळ विमा उत्पादने

B. “सर्व जोखीम” आणि “निर्दिष्ट संकटे” विमा पॉलिसी

C. पॅकेज पॉलिसीज

D. दुकानदार विमा

E. गृहस्थ विमा

F. विमा रक्कम आणि प्रिमियम

G. मोटार विमा

या प्रकरणाच्या अध्ययनानंतर तुम्ही हे करु शकाल:

1. किरकोळ गृहस्थ विमा स्पष्ट करणे
2. दुकान विमा संरक्षण तयार करणे
3. मोटार विम्याची चर्चा करणे

A. किरकोळ विमा उत्पादने

काही विमा उत्पादने ही व्यक्तींकडून काही विशिष्ट हेतूंचे संरक्षण करण्यासाठी विकत घेतली जातात. अशा विम्यांमध्ये जरी छोटे व्यावसायिक आणि व्यापारी संबंध असतात तरीही ते सर्वसामान्यपणे व्यक्तींनाही विकले जातात. काही बाजारांमध्ये त्यांना 'छोटी तिकीट' पॉलिसी किंवा 'किरकोळ पॉलिसी' किंवा 'किरकोळ उत्पादने' असे म्हटले जाते. घर, मोटार कार, दुचाकी, दुकानांसारखे छोटे व्यवसाय, इ. या वर्गात मोडतात. ही उत्पादने सहसा जे एजंट्स / वितरण व्यवस्था विम्याच्या वैयक्तिक वर्गासाठी काम करते त्यांच्यामार्फत विकली जातात. याचे कारण म्हणजे विकत घेणाराही त्याच ग्राहक वर्गातून आलेला असतो.

B. 'सर्व जोखीम' आणि 'निर्दिष्ट संकटे' विमा पॉलिसी

जीवनेतर विमा पॉलिसींचे साधारणपणे दोन प्रकारांत वर्गीकरण केले जाते:

- ✓ निर्दिष्ट संकटे पॉलिसी
- ✓ सर्व जोखीम पॉलिसी

i. 'सर्व जोखीम' याचा सर्वसाधारणपणे अर्थ असा होतो अशी *कोणतीही जोखीम* जी विमा करारात वगळण्यात आलेली नाही ती संरक्षित केली जाते, अटी आणि नियमांसह.

ii. सर्व जोखीम विमा हा उपलब्ध असलेल्या संरक्षणाचा सगळ्यांत जास्त सर्वसमावेशक प्रकार आहे. त्यामुळे अन्य पॉलिसींच्या तुलनेत त्याचे मूल्य जास्त असते, आणि या प्रकारच्या विम्याची किंमत ही दाव्याच्या शक्यतेवरून मोजली जाते.

iii. निर्दिष्ट संकटे पॉलिसी म्हणजे अशा पॉलिसीज जेथे संरक्षित केलेली संकटे विशिष्ट प्रकारे सूचीबध्द आणि स्पष्ट केलेली असतात

C. पॅकेज पॉलिसी

i. पॅकेज पॉलिसीद्वारे एकाच दस्तऐवजात विविध प्रकारचे संरक्षण दिले जाते.

ii. उदाहरणार्थ, गृहस्थ पॉलिसी, दुकानदार पॉलिसी, कार्यालय पॅकेज पॉलिसी, इ. सगळ्या एकाच पॉलिसी अंतर्गत येतात, त्यामध्ये इमारती, घटक इ. विविध प्रकारच्या भौतिक घटकांचे संरक्षण अंतर्भूत असते.

iii. अशा पॉलिसीमध्ये सहसा विशिष्ट वैयक्तिक किंवा दायित्व संरक्षणाचा समावेश असतो.

iv. पॅकेज पॉलिसीमध्ये सर्व विभागांसाठी सारख्याच अटी आणि नियम असतात. त्याशिवाय पॉलिसीच्या काही विशिष्ट विभागांसाठी विशिष्ट नियम असतात.

D. दुकानदार विमा

दुकानदार म्हणजे व्यवसाय उद्योग पुन्हा सुरु करण्यासाठी मोठ्या ठेवी असलेली मोठी कॉर्पोरेट इन्स्टिटट्यूट नसते. एखादी दुर्घटना घडली तरी त्याचे /तिचे दुकान बंद होऊ शकते आणि त्यामुळे त्याचे /तिचे कुटुंब उध्वस्त होऊ शकते. त्याशिवाय बँकेची कर्जेही चुकवायची असू शकतात. कदाचित त्याच्या /तिच्या मालमत्तेच्या नुकसानात एखाद्या बाहेरच्या व्यक्तीलाही काही दुखापत होऊ शकते, दुकानदाराच्या एखाद्या कृतीमुळे न्यायालयाने दुकानदारावर ती नुकसान भरपाई देण्याचे दायित्व टाकलेले असते. अशा परिस्थितीत तो दुकानदारही उध्वस्त होऊ शकतो. त्यामुळे त्याच्या उपजीविकेचे साधन संरक्षित करणे आवश्यक आहे.

काही व्यावसायिक दुकाने/ किरकोळ व्यवसायाच्या काही घटकांचे संरक्षण करण्यासाठी दुकानदार विमा पॉलिसी तयार केली जाते.काही विशिष्ट प्रकारची दुकाने उदा. पुरातन वस्तुंचे दुकान, न्हाव्याचे दुकान, ब्युटी पार्लर, पुस्तकांचे दुकान, डिपार्टमेंटल स्टोअर, ड्रायक्लिनर्स, भेटवस्तूंचे दुकान, फार्मसी, स्टेशनरी, खेळण्यांचे दुकान आणि कपड्यांचे दुकान, इ. काही विशिष्ट हेतूने उघडलेल्या दुकानांचे संरक्षण करण्यासाठी काही विशिष्ट पॉलिसी आहेत.

1. **दुकानदाराच्या विम्यामध्ये काय संरक्षित केले जाते**?

किरकोळ व्यवसायातील काही विशिष्ट घटक संरक्षित करण्यासाठी पॉलिसी संरक्षण देऊ करते. आगीमुळे, भूकंपामुळे,पूर किंवा एखाद्या दुर्घटनेमुळे किंवा घरफोडीमुळे दुकानाच्या रचनेचे किंवा त्यातील वस्तूंचे नुकसान झाल्यास त्यासाठी संरक्षण दिले जाते. व्यवसायातील व्यत्यय हे देखील दुकान विम्यामध्ये समाविष्ट असू शकते. एखाद्या अचानक उद्भवलेल्या दुर्घटनेमुळे, संकटामुळे व्यवसायातील उत्पन्न बंद होणे किंवा अतिरिक्त खर्च उद्भवणे यावर यामुळे संरक्षण मिळते. विमाधारक त्याच्या /तिच्या कामाच्या गरजांनुसार संरक्षण निवडू शकतो.

विमाधारकाने निवडलेले अतिरिक्त संरक्षण हे प्रत्येक विमाकर्त्यासाठी वेगवेगळे असू शकते आणि जीवनेतर विमा कंपन्यांच्या संबंधित वेबसाईट्सवरून ते तपासूनही घेतले जाऊ शकते. हे खालीलप्रमाणे असू शकते:

i. चोरी आणि घरफोडी : घरफोडी, चोरी आणि कार्यालयीन सामग्रीची चोरी यापासून संरक्षण

ii. यंत्रसामग्री बिघाड: विजेच्या किंवा यांत्रिक उपकरणांमध्ये बिघाड झाल्यास संरक्षण

iii. विजेची साधनसामग्री आणि उपकरणे:

- ✓ सर्व विजेच्या उपकरणांवर सर्व जोखीम संरक्षण
- ✓ विजेच्या प्रतिष्ठापनांचे नुकसान झाल्यास संरक्षण

iv. धन विमा: अपघातात नुकसान झाल्यास त्यासाठी संरक्षण प्रदान करते जर यामध्ये खालील स्थिती असेल तर-

- ✓ व्यावसायिक परिसरातून बँकेकडे किंवा बँकेतून व्यावसायिक परिसरात ने आण करताना
- ✓ यावसायिक परिसरातील तिजोरी
- ✓ व्यावसायिक परिरातील गल्ला (डबा/ड्रॉव्हर, काऊंटर)

v. सामान: कार्यालयीन कामासाठी प्रवास करताना सामानाचे नुकसान झाल्यास नुकसान भरपाई

vi. काचेची तावदाने आणि सॅनिटरी फिटींग यांच्यासाठी अपघाती विम्यामधील नुकसान संरक्षित केले आहे:

- ✓ काचेची फिक्स केलेली तावदाने
- ✓ प्रसाधनगृहातील सामग्री
- ✓ निऑन साईन्स/ ग्लो साइन/ फलक

vii. वैयक्तिक अपघात

viii. कर्मचाऱ्यांचा अप्रामाणिकपणा/बेईमानी :कर्मचाऱ्यांच्या अप्रामाणिक कृतीमुळे झालेल्या नुकसान किंवा तोट्याची भरपाई

ix. **कायदेशीर दायित्व** :

- ✓ कामावर असताना किंवा कामामुळे झालेल्या अपघाताची नुकसान भरपाई
- ✓ तिसऱ्या पक्षाला कायदेशीर दायित्व प्रदान करते

आग/ घरफोडी/ सामान/ काचेच्या तावदानांना तडा/निष्ठा हमी/ कामगारांना नुकसान भरपाई आणि सार्वजनिक दायित्व पॉलिसी (पुढच्या प्रकरणात यावर चर्चा आहे) स्वतंत्रपणेही घेतली जाऊ शकते.

दहशतवादापासून संरक्षणही वाढवता येते. यातील वगळलेल्या गोष्टी गृहस्थ विम्यासारख्याच असतात.

E. गृहस्थ विमा

गृहस्थ विम्याअंतर्गत मिळणारे संरक्षण बऱ्यापैकी व्यापक असते. हे सामान्यतः घरमालकाच्या सर्व गरजांचे एकत्रित असे पॅकेज असते.

यामध्ये नेहमी आग, वीज पडणे, स्फोट आणि विमान कोसळणे/ आघातामुळे होणारे परिणामी नुकसान (फ्लेक्सा नावाने ओळखले जाते), वादळ, तुफान, पूर आणि जलप्रलय (साधारणपणे एसटीएफआय

नावाने ओळखले जाते) आणि घरफोडी यामुळे होणाऱ्या नुकसानापासून संरक्षण दिले जाते. प्रत्येक कंपनी आणि पॉलिसीनुसार हे वेगवेगळे असते.

मूळ रचनेशिवाय, गृहसामग्रीसाठी घरफोडी, तोडफोड,चोरी, दरोडेखोरी यांच्यापासून या अंतर्गत संरक्षण दिले जाते. त्या काळात अंगावर घातलेले दागिने किंवा तिजोरीत ठेवलेले दागिने यांचाही गृहस्थ विम्याअंतर्गत विमा उतरवला जातो. विजेवर चालणाऱ्या घरगुती वापराच्या आणि इलेक्ट्रॉनिक उपकरणांमधील बिघाडासाठीही संरक्षण दिले जाते.

त्याचप्रमाणे गृहस्थ विमा पॅकेजमध्ये वैयक्तिक सामान हरविणे, प्रवासा दरम्यान सामान हरविणे हे देखील समाविष्ट असते किंवा शेजारी/ भेट देणाऱ्यांसाठी दायित्व हे देखील गृहस्थ विम्यामध्ये येऊ शकते. काही विमा कंपन्या सायकल, वैयक्तिक अपघात आणि कामगारांच्या नुकसान भरपाईसाठी ही संरक्षण देऊ करतात.

1 एप्रिल 2021 पासून आयआरडीएआयने दहा वर्षांच्या कालावधीसह एक प्रमाणित उत्पादन आणले आहे- भारत गृह रक्षा पॉलिसी, हे उत्पादन आग आणि तत्सम धोक्यांचा सर्व सर्वसाधारण विमा व्यवसाय करणाऱ्यांसाठी अनिवार्यपणे दिले गेले पाहिजे.

भारत गृह रक्षा (घराची इमारत आणि गृह सामग्रीसाठी बनविण्यात आले आहे) पॉलिसीमध्ये व्यापक संरक्षण दिले जाते. आग, नैसर्गिक आपत्ती, वने, जंगले आणि झुडुपांना लागलेला वणवा, कोणत्याही प्रकारचे आघाती नुकसान, दंगल, संप, दुर्घटना, दहशतवादाच्या कृती, पाण्याच्या टाक्या फुटणे किंवा ओव्हर फ्लो, पाईप तुटणे, ऑटोमॅटीक तुषार प्रणालीत गळती, आणि चोरी यांसारखी व्यापक संकटे शामील आहेत व यापैकी कोणत्याही घटना घडल्यास सात दिवसांच्या आत संरक्षण दिले जाते. ही पॉलिसी एक ते दहा वर्षांपर्यंत असू शकते.

त्याशिवाय घराच्या इमारती व्यतिरिक्त, पॉलिसीमध्ये इमारतीच्या रकमेच्या 20% तसेच कमाल मर्यादा 10 लाखांपर्यंत सर्वसाधारण गृहसामग्री (त्यासाठी सविस्तर माहिती जाहीर करण्याची गरज नाही) समाविष्ट आहे. सामानाबद्दलची माहिती जाहीर करून अधिक रकमेचा विमा उतरविण्याचा पर्यायही स्वीकारला जाऊ शकतो.

पॉलिसीमधून दोन संरक्षण पर्याय दिले जातात, i) दागदागिने,...याच्यासारखी मूल्यवान सामग्री, आणि ii) विमाधारकाचा आणि त्याच्या सहचराचा पॉलिसी अंतर्गत धोक्यामुळे वैयक्तिक अपघात

न्यून विम्यासाठी पॉलिसी अंतर्गत पूर्ण माफी दिली जाते. म्हणजेच, पॉलिसीधारकाने विमा उतरविलेली रक्कम ही जाहीर केलेल्या मालमत्तेपेक्षा कमी असेल, तर जोपर्यंत विमा रक्कम जाहीर होत नाही तोपर्यंत पॉलिसीधारकाचा विमा योग्य प्रमाणात परंतु घोषित विमा रकमेपर्यंत निकाली काढण्यात येणार नाही.

F. विमा रक्कम आणि प्रिमियम

औद्योगिक आस्थापने किंवा कार्यालये त्यांच्या सामानाचे मूल्य दाखविणाऱ्या वह्या ठेवतात, त्यामुळे किती रकमेचा विमा उतरविण्यात आला आहे हे काढणे कठीण नसते. दुकान किंवा घराबाबत मात्र हे नेहमी शक्य होत नाही.

आधी म्हटल्याप्रमाणे, गृहस्थ विम्यामध्ये विमा उतरविलेली रक्कम ठरविण्याच्या दोन पध्दती आहेत. त्या म्हणजे, बाजार मूल्य आणि पुनःप्रतिष्ठा / पुनर्स्थापना मूल्य.

पैसा, सामान, वैयक्तिक अपघात यासारख्या अतिरिक्त संरक्षणासाठी विमा रकमेवर आणि त्यासाठी संरक्षणाचा कोणता पर्याय निवडला आहे यावर प्रिमियम अवलंबून असतो.

विमा रक्कम कशी ठरते ?

i. साधारणपणे, आगीच्या विम्यासाठी, विमा रक्कम ठरविण्याच्या दोन पध्दती आहेत. एक म्हणजे बाजार मूल्य, (MV), आणि दुसरी पुनर्स्थापना मूल्य (RIV). बाजारमूल्याच्या बाबतीत काहीही नुकसान झाल्यास, मालमत्ता किती वर्षे जुनी आहे यावर अवमूल्यन स्वीकारले जाते. या पध्दतीत, विमाधारकाला मालमत्ता पुनर्स्थित करण्यासाठी पुरेशी रक्कम दिली जात नाही.

ii. तर पुनर्स्थापना मूल्याबाबत, विमा रकमेच्या कमाल मर्यादेच्या अधीन विमा कंपनी पुनर्स्थापनेची किंमत देऊ करेल. या पध्दतीअंतर्गत, कोणतेही अवमूल्यन आकारले जात नाही. एक अट म्हणजे, दावा मिळवण्यासाठी नुकसान झालेली सामग्री दुरुस्त झाली पाहिजे / बदलली गेली पाहिजे. ही पध्दत फक्त स्थावर सामग्रीसाठीच परवानगी देते आणि स्टॉक किंवा प्रक्रिया सुरु असलेल्या मालाबाबत ही पध्दत वापरली जाऊ शकत नाही.

बहुतेक पॉलिसी अंतर्गत घराच्या पुनरर्चनेसाठी विमा दिला जातो, त्याला 'पुनर्स्थापना मूल्य' (बाजारमूल्यावर नाही) असे म्हटले जाते. घराचं नुकसान झालं असेल पुन्हा बांधकाम करण्यासाठी लागणारा खर्च म्हणजे पुनर्स्थापना मूल्य. तर दुसरीकडे, मालमत्ता किती जुनी हे, अवमूल्यन इ. गोष्टींवर बाजारमूल्य अवलंबून असतं.

साधारणपणे विम्याची रक्कम ही विमाधारकाच्या घराच्या बांधकाम केलेल्या क्षेत्राला प्रति चौरस फूट बांधकाम दर यांचा गुणाकार करून मोजली जाते. गृहसामग्री- फर्निचर, टिकाऊ सामान, कपडे, भांडी, इ. यांचे मूल्य बाजारमूल्याप्रमाणे ठरवले जाते म्हणजे अवमूल्यनानंतर त्याच सामानाचे सध्याचे बाजारमूल्य.

विमा काढण्यात आलेली किंमत आणि घेतलेले संरक्षण यावर प्रिमियम अवलंबून असतो.

स्वतःची चाचणी घ्या 1

पॅकेज पॉलिसीसंदर्भात खालीलपैकी कोणती वक्तव्ये बरोबर आहेत?

I. पॅकेज पॉलिसी एकाच दस्तऐवजात विविध प्रकारचे संरक्षण प्रदान करते

II. पॅकेज पॉलिसी इमारतीसारखी फक्त भौतिक सामग्रीच संरक्षण प्रदान करते

III. निर्दिष्ट संकटे पॉलिसी किंवा पॅकेज पॉलिसी एकाच समान किंमतीवर मिळतात

IV. फक्त निर्दिष्ट संकटे पॉलिसी विकत घेतल्या जाऊ शकतात आणि पॅकेज पॉलिसी उपलब्ध नसतात

व्याख्या

काही महत्वाच्या व्याख्या

a) **घरफोडी** म्हणजे विमा उतरविलेल्या परिसरात आक्रमक आणि ओळखण्याजोग्या मार्गाने तेथून चोरी करण्याच्या हेतूने अज्ञात आणि अनधिकृत प्रवेश आणि निर्गमन.

b) **तोडफोड :**एखादा गुन्हा करण्याच्या हेतूने घरामध्ये घुसून केलेले अतिक्रमण म्हणजे तोडफोड

c) **दरोडाः** विमाधारकाच्या परिसरातील सामग्रीची विमाधारक आणि /किंवा विमाधारकाच्या कर्मचाऱ्यांच्यावर आक्रमक आणि हिंसक मार्ग वापरून केलेली चोरी

d) **तिजोरी** म्हणजे विमाधारकाच्या परिसरात साठविलेला किंमती माल सुरक्षित राहण्यासाठी तयार करण्यात आलेले एक मजबूत कपाट आणि त्याची चावी मर्यादित लोकांकडेच असते.

e) **चोरी** हा एक सर्व गुन्ह्यांसाठी एक सर्वसाधारण शब्द आहे ज्यामध्ये व्यक्ती जाणीवपूर्वक आणि कपटाने दुसऱ्या कोणाची तरी मालमत्ता त्याच्या परवानगीशिवाय किंवा मान्यतेशिवाय आणि ताब्यात घेऊन त्याच्या वापरात किंवा संभाव्य विक्रीमध्ये त्याला रुपांतरित करण्याचा हेतू असतो. चोरीसाठी लार्सन्सी हा समानार्थी शब्द आहे.

स्वतःची चाचणी घ्या 2

दुकानदार विमा पॅकेज पॉलिसीमध्ये, विमाधारक 'बसविलेली काचेची तावदाने आणि प्रसाधनगृहातील सामग्री' साठी अतिरिक्त संरक्षणाचा पर्याय मागू शकतात. यामुळे खालीलपैकी कशाचे अपघाती नुकसान झाल्यास त्याचे संरक्षण मिळू शकते?

I. काचेची तावदाने

II. प्रसाधनगृहातील सामग्री

III. निऑन चिन्हे

IV. वरीलपैकी सर्व

G. मोटार विमा

या परिस्थितीचा विचार करा : रेवतीने स्वतःची सर्व बचत खर्च करून नवी कार घेतली आणि ती चालवण्यासाठी नेली. अचानक कुठूनतरी एक कुत्रा मार्गात आला आणि त्याला वाचवण्यासाठी तिनं जोरात ब्रेक दाबले आणि गाडी दुभाजकावर चढली आणि तिनं दुसऱ्या कारला धडक दिली आणि त्यामुळे रस्त्यावर चालणारा एक माणूस जखमी झाला. या सगळ्यामध्ये रेवतीच्या स्वतःच्या कारचं, सार्वजनिक मालमत्तेचं, एका अन्य कारच नुकसान झालंचं आणि एका व्यक्तीलाही इजा झाली.

अशा परिस्थितीत, रेवतीचा कार विमा नव्हता, त्यामुळे तिला कार घेण्यासाठी जितका खर्च आला त्यापेक्षा जास्त पैसे तिला या सगळ्यांना द्यावे लागले.

- ✓ रेवती किंवा तिच्यासारख्या लोकांकडे इतके पैसे असतात का?
- ✓ रेवतीच्या कृतीसाठी अन्य पक्षकाराने पैसे द्यावे का?
- ✓ जर त्यांच्याकडेही विमा नसेल तर काय?

त्यामुळेच देशातील कायद्यानुसार तृतीय पक्ष दायित्व विमा असणे बंधनकारक करण्यात आले आहे. मोटार विमा या गोष्टी घडण्यापासून रोखू शकत नाही, त्यामुळे तो मालकाला आर्थिक संरक्षण कवच प्रदान करतो.

अपघाताशिवाय, कार चोरी होऊ शकते, अपघातामुळे नुकसान होऊ शकते किंवा आगीत जळून खाक होऊ शकते किंवा मालकाला आर्थिक चणचण भासू शकते.

वाहन मालकाने (म्हणजे भारतीय प्रादेशिक वाहन प्राधिकरणात ज्याच्या नावाने वाहनाची नोंदणी करण्यात आली आहे)मोटार विमा काढलाच पाहिजे.

महत्वाचे

बंधनकारक तृतीय पक्ष विमा

मोटार वाहन कायदा 1988 नुसार, सार्वजनिक रस्त्यांवर वाहन चालविणाऱ्या प्रत्येक वाहन मालकाला विमा पॉलिसी घेणे, अपघातामुळे झालेल्या मृत्यू, शारीरिक इजा किंवा मालमत्तेच्या नुकसान भरपाईसाठी तृतीय पक्षांना कायदेशीर दायित्व देणे बंधनकारक आहे. विम्याचे प्रमाणपत्र अशा विम्याचा पुरावा म्हणून वाहनामध्ये ठेवणे आवश्यक आहे.

1. **मोटार विमा संरक्षण**

आपल्या देशात वाहनांची संख्या भरपूर आहे. दररोज नवीन वाहनांच्या संख्येत भरच पडत असते. त्यातील अनेक वाहने महागही असतात. भारतात वाहनं चालविणाऱ्यांचे हात बदलतात पण वाहनं कधीच भंगारात जात नाहीत असं म्हटलं जातं. याचाच अर्थ रस्त्यांवर जुनी वाहनं कायम असतातच आणि त्यातच नवीन वाहनांची भर पडत राहते. रस्त्यावरचा परिसर (वाहनं चालविण्यासाठीची जागा) मात्र वाढत नाही. रस्त्यावर चालणाऱ्या लोकांच्या संख्येतही भर पडते. देशातील अपघातांच्या संख्येतही दिवसेंदिवस वाढ होत आहे असं पोलीस आणि हॉस्पीटलमधली आकडेवारी सांगते. न्यायालयाकडून अपघातग्रस्तांना देण्यात येणाऱ्या नुकसानभरपाईच्या रकमेतही वाढ होत आहे. तसेच वाहन दुरुस्तीचा खर्चही वाढला आहे. या सगळ्यावरूनच देशातील मोटार विम्याचे महत्व लक्षात येते.

मोटार विम्यामध्ये वाहनांचे नुकसान आणि अपघातामुळे तसंच अन्य कारणामुळे झालेलं वाहनांचं नुकसान यापासून संरक्षण मिळतं. मोटार विम्यामध्ये वाहन मालकांच्या वाहनांमुळे झालेल्या अपघातातील पीडितांना नुकसानभरपाई देण्याचे कायदेशीर दायित्वही समाविष्ट आहे.

सरकारी आदेश असतानाही देशातील सर्व वाहनांचा विमा काढला जात नाही.

मोटार विम्यामध्ये सार्वजनिक रस्त्यांवर धावणाऱ्या सर्व प्रकारच्या वाहनांना संरक्षण मिळते, जसे की:

- ✓ दुचाकी
- ✓ खाजगी कार
- ✓ सर्व प्रकारची व्यावसायिक वाहने : माल वाहतूक करणारी आणि प्रवासी वाहतूक करणारी
- ✓ अन्य विशिष्ट प्रकारची वाहने, उदा. क्रेन
- ✓ मोटार व्यवसाय (शोरुम आणि गॅरेजेसमधली वाहने)

‘तृतीय पक्ष विमा’

अन्य पक्षकाराच्या कायदेशीर कृतींविरोधातील संरक्षण मिळण्यासाठी विमा पॉलिसी घेतली जाते. तृतीय पक्ष विमा हा विमाधारक (प्रथम पक्ष) विमा कंपनीकडून (द्वितीय पक्ष) अन्य पक्षाच्या दाव्याविरोधात (तृतीय पक्ष) विमाधारकाच्या कृतीमुळे उद्भवलेल्या परिस्थितीच्या दायित्वाच्या संरक्षणासाठी घेतला जातो.

तृतीय पक्ष विम्यालाच ‘दायित्व विमा ’ असेही म्हटले जाते.

बाजारात लोकप्रिय असलेले संरक्षणाचे दोन प्रकार खालीलप्रमाणेः

केवळ अधिनियम [दायित्व] पॉलिसी : मोटार वाहन कायद्यानुसार सार्वजनिक क्षेत्रात चालणाऱ्या कोणत्याही वाहनासाठी तृतीय पक्षांवरील विमा काढणे हे बंधनकारक आहे.

पॉलिसी मध्ये वाहनाच्या मालकाला फक्त खालील गोष्टींसाठी नुकसानभरपाई देण्याचे कायदेशीर दायित्व समाविष्ट आहे-

- ✓ तृतीय पक्षाला शारीरिक इजा झाल्यास किंवा त्याचा मृत्यू झाल्यास,
- ✓ तृतीय पक्षाच्या मालमत्तेचं नुकसान झाल्यास

मृत्यू किंवा जखमी झाल्यास त्यासाठी अमर्याद रकमेच्या दायित्वाला संरक्षण दिले जाते.

मोटार अपघातात मृत्यू किंवा इजा झाल्यास तृतीय पक्षाच्या पीडितांना नुकसान भरपाईचे दावे तक्रारदाराने मोटार अपघात दावा न्यायप्राधिकरणात (MACT) दाखल केले पाहिजेत.

बंधनकारक वैयक्तिक अपघात (CPA) **विमा**’

1 जानेवारी 2019 पासून आयआरडीएआय (IRDAI) ने मालक-चालकांसाठी स्वतंत्र वैयक्तिक अपघात संरक्षण अनिवार्य करण्यासाठी परवानगी दिली. मालक-चालकाप्रमाणेच वाहन चालवताना विमा उतरविलेल्या वाहनात बसणे/उतरणे किंवा प्रवास करण्यासाठी सहचालक म्हणूनही संरक्षण प्रदान करण्यात येते. मात्र, पॉलिसीधारक निव्वळ अधिनियम दायित्व पॉलिसी किंवा पॅकेज पॉलिसीचा भाग म्हणून CPA चा पर्याय निवडू शकतो. पॉलिसीधारकाने जर फक्त एकच सीपीओ पॉलिसीचा पर्याय निवडला, तर फक्त दायित्व किंवा पॅकेजचा भाग म्हणून देण्यात आलेले सीपीए संरक्षण काढून टाकण्यात येईल.

पॅकेज/सर्वसमावेशक पॉलिसी: (**स्वतःचे नुकसान + तृतीय पक्ष दायित्व**)

याव्यतिरिक्त, विमा उतरविलेल्या वाहनाचे काही विशिष्ट धोक्यांमुळे (मोटारचे स्वतःचे नुकसान) होणारे वाहनाचे नुकसान किंवा हानी यांच्यापासून देखील संरक्षण दिले जाते. हे संरक्षण जाहीर केलेल्या मूल्याच्या (IDV- वर चर्चा केल्याप्रमाणे) पॉलिसीच्या अटी आणि नियमांप्रमाणे असते. यापैकी काही संकटे म्हणजे आग, चोरी, दंगल आणि संप, भूकंप, पूर, अपघात इ.

काही विमा कंपन्या अपघात स्थळापासून ते गॅरेजपर्यंत गाडी टो करून देण्याचेही शुल्क देतात. मर्यादित संरक्षणामध्ये फक्त आगीच्या आणि /किंवा चोरीच्या जोखीमेचे संरक्षण दिले जाते, त्याव्यतिरिक्त निव्वळ अधिनियम (दायित्व) पॉलिसी कायद्यांतर्गत संरक्षणही उपलब्ध आहे.

वाहनात बसविलेल्या काही सामग्रीचे नुकसान किंवा हानी झाल्यास पॉलिसी त्याचेही संरक्षण करते, वैयक्तिक अपघात संरक्षण खाजगी प्रवासी कार, सशुल्क चालक, कर्मचाऱ्यांसाठी दायित्व आणि जर कार अचानक नादुरुस्त झाली तर विमा कंपन्या मोफत आपत्कालीन सेवा म्हणून पर्यायी कारची सेवाही देतात.

2. **अपवर्जने**

पॉलिसी अंतर्गत वगळण्यात आलेली काही अपवर्जने म्हणजे झीज आणि तूट, बिघाड, कशाच्या तरी परिणामामुळे झालेले नुकसान आणि अवैध वाहन परवान्यासह किंवा दारु पिऊन गाडी चालविणे. तसेच वाहनाच्या सांगितलेल्या मर्यादित वापराचे उल्लंघन (म्हणजे खाजगी कार टॅक्सी म्हणून वापरली जाऊ शकत नाही) यामध्ये संरक्षित केले जात नाही.

3. **विमा रक्कम आणि प्रिमियम**

मोटार पॉलिसीमध्ये वाहनाच्या विम्याची रक्कम म्हणजे विमाधारकाने जाहीर केलेले मूल्य (**IDV**)

वाहनाची चोरी झाल्यास किंवा अपघातात वाहनाचे दुरुस्त होऊ न शकणारे नुकसान झाल्यास, IDV च्या आधारावरच दाव्याची रक्कम ठरविली जाते.

दर निर्धारण / प्रिमियम मोजणी हे विमाधारकाने जाहीर केलेले मूल्य, घनक्षमता, भौगोलिक परिसर, वाहन किती वर्ष जुनं आहे ते या सगळ्यावर अवलंबून असते.

स्वतःची चाचणी घ्या 3

मोटार विमा कोणाच्या नावे घेतला गेला पाहिजे?

I. प्रादेशिक वाहन प्राधिकरणात ज्याच्या नावे वाहनाची नोंदणी आहे त्या वाहन मालकाच्या नावे

II. जर वाहन मालकापेक्षा वाहन चालवणारा वेगळा असेल तर प्रादेशिक वाहतूक प्राधिकरणाने मान्यता दिलेली वाहन चालवणारी व्यक्ती

III. प्रादेशिक परिवहन प्राधिकरणाने मान्यता दिल्यास वाहन मालकासह त्याच्या कुटुंबातील व्यक्तीच्या नावे

IV. वाहन मालक सोडून अन्य कोणी वाहन चालवत असेल तर, प्राथमिक पॉलिसी वाहन मालकाच्या नावे असावी आणि ज्या अन्य व्यक्ती ते वाहन चालवणार आहेत त्यांच्या नावे अतिरिक्त पॉलिसी घेतल्या जाव्यात.

सारांश

a) गृहस्थ विमा हा विमा काढलेल्या मालमत्तेचे फक्त पॉलिसीत सांगितलेले धोके किंवा घटना उद्भवल्यास त्यापासून संरक्षण करतो. कोणती संकटे संरक्षित आहेत याचा स्पष्टपणे उल्लेख करणे आवश्यक आहे.

b) गृहस्थ विम्यामध्ये घराची रचना आणि त्यातील सामग्रीला आग, दंगल, पाईप फुटणे, भूकंप इ. पासून संरक्षित केले जाते. घराच्या संरचनेशिवाय, घरफोडी, तोडफोड, चोरी आणि दरोडेखोरी यामध्ये झालेल्या नुकसानाविरोधातही सामग्रीचे संरक्षण केले जाते.

c) पॅकेज संरक्षणामध्ये एकाच दस्तऐवजात विविध प्रकारचे संरक्षण दिले जाते.

d) गृहस्थ विम्याची रक्कम ठरविण्यासाठी साधारणपणे दोन पध्दती वापरतात : बाजारमूल्य (MV), पुनर्स्थापित मूल्य (RIV)

e) दुकानदार विम्यामध्ये साधारणपणे दुकानाच्या संरचनेचे आणि सामग्रीचे आग, भूकंप, पूर किंवा द्वेषपूर्ण अन्य नुकसान आणि घरफोडीमध्ये झालेल्या नुकसानाला संरक्षण दिले जाते. व्यवसायातील बाधेच्या विरोधातील संरक्षणही दुकानदार विम्यामध्ये समाविष्ट केले जाऊ शकते.

f) मोटार विम्यामध्ये अपघात आणि अन्य कारणांमुळे झालेले वाहनाचे नुकसान आणि हानी यांना संरक्षित केले जाते. मोटार विम्यामध्ये वाहन मालकाला त्याच्या वाहनामुळे झालेल्या अपघातातील पीडितांना दिल्या जाणाऱ्या नुकसान भरपाईबाबतही संरक्षण दिले जाते. बंधनकारक वैयक्तिक अपघात संरक्षण विमा काढलेले वाहन चालवताना, वाहनात चढताना किंवा उतरताना किंवा प्रवास करताना चालक-मालकाला सहचालक म्हणून संरक्षण प्रदान करते.

महत्वाचे शब्द

a) गृहस्थ विमा

b) दुकानदार विमा

c) मोटार विमा

स्वतःची चाचणी घ्याची उत्तरे

उत्तर 1 - योग्य पर्याय आहे I.

उत्तर 2 - योग्य पर्याय आहे IV.

उत्तर 3 - योग्य पर्याय आहे I.

प्रकरण G-04

व्यावसायिक विमा

प्रकरणाची ओळख

याआधीच्या प्रकरणात आपण व्यक्ती आणि घरामधील जोखीम संरक्षित करणाऱ्या विविध प्रकारच्या विमा उत्पादनांची माहिती घेतली. याशिवाय ग्राहकांचे दूसरे समूह ही असतात ज्यांना संरक्षणाची गरज असते. विविध प्रकारच्या माल आणि सेवांमध्ये असलेल्या व्यक्ती ज्या व्यावसायिक किंवा व्यापारी संस्थांशी व्यवहार करणाऱ्या असतात. या प्रकरणात अश्या प्रकारच्या समूहांसाठी असणाऱ्या विविध जोखिमांच्या विमा उत्पादनांचा आपण विचार करणार आहोत.

अध्ययन निष्पत्ती

विम्याच्या खालील आधारावर असलेल्या आधारभूत गोष्टी समजून घ्या :

A. मालमत्ता /आग विमा

B. व्यावसायिक व्यवधान विमा

C. घरफोडी विमा

D. धन विमा

E. निष्ठा हमी विमा

F. बँकर्स क्षतिपूर्ति विमा

G. ज्वेलर्स ब्लॉक पॉलिसी

H. अभियांत्रिकी विमा

I. औद्योगिक सर्व जोखीम विमा

J. मरीन विमा

K. दायित्व विमा पॉलिसी

या प्रकरणाचा अभ्यास केल्यानंतर तुम्ही चर्चा केलेल्या 11 विम्यांचे महत्व आणि मूलभूत हेतू समजून घेऊ शकाल.

A. मालमत्ता /आग विमा

व्यावसायिक आस्थापनांचे साधारणपणे दोन वर्गांत वर्गीकरण करण्यात येतेः

- ✓ लघु आणि मध्यम आस्थापने (SME s)
  - भारत सूक्ष्म पॉलिसी
  - भारत लघु पॉलिसी
- ✓ मोठ्या व्यावसायिक आस्थापना
  - प्रमाणभूत आग आणि विशेष संकटे पॉलिसी (SFSP), आयएआर, इ.

ऐतिहासिकदृष्ट्या विचार केला तर विमा क्षेत्र अशा ग्राहकांच्या गरजांची पूर्तता करूनच विकसित झाले आहे.

सर्वसाधारण विमा उत्पादने व्यावसायिक आस्थापनांना विकण्यासाठी त्यांच्या गरजांशी काळजीपूर्वक जुळवून घेणे आवश्यक आहे. एजंट्सना उपलब्ध उत्पादनांबाबत योग्य समज असणे आवश्यक आहे. यापैकी काही सर्वसाधारण विमा उत्पादनांची थोडक्यात माहिती घेऊया.

1. प्रमाणभूत आग आणि विशेष संकटे पॉलिसी (स्टँडर्ड फायर ॲन्ड स्पेशल पेरील्स पॉलिसी)

आगीचा विमा पॉलिसी ही व्यावसायिक आस्थापनांसाठी योग्य आहे तसेच मालमत्तेचा मालक, ट्रस्टमध्ये, आयोगात मालमत्ता असलेल्या किंवा मालमत्तेत आर्थिक हितसंबंध असलेल्या व्यक्ती /आर्थिक इन्स्टिटयूट यांच्यासाठीही ही पॉलिसी योग्य आहे.

एखाद्या विशिष्ट ठिकाणची सर्व अचल आणि स्थावर जंगम मालमत्ता जसे की इमारती, प्लांट, यंत्रसामग्री, फर्निचर, फिक्स्चर, फिटींग आणि अन्य सामग्री, साठवलेला माल आणि प्रक्रिया सुरु असलेला माल, यामध्ये पुरवठादार/ ग्राहकांच्या परिसरात असलेल्या मालाचाही समावेश असतो.

विश्वस्त संस्थेत साठवून ठेवलेला माल, जर विशेषतः जाहीर केलेला असला तर, परिसरातून दुरुस्तीसाठी तात्पुरत्या काळासाठी काढण्यात आलेल्या यंत्रसामग्री यांचाही विमा काढण्यात येऊ शकतो. व्यवसाय पूर्वपदावर आणण्यासाठी नुकसान झालेल्या मालमत्तेच्या पुनर्बांधणी आणि नूतनीकरणासाठी आर्थिक आधार असणे खूप महत्वाचे असते. या ठिकाणीच आगीचा विमा अत्यंत महत्वाची भूमिका बजावतो.

1.1 **आगीच्या विम्यामध्ये कशाचे संरक्षण केले जाते** ?

आगीच्या विम्यामध्ये पारंपारिकदृष्ट्या संरक्षित करण्यात आलेली काही संकटे (अखिल भारतीय आग टॅरिफ) खालीलप्रमाणेः

व्यावसायिक जोखिमेसाठीची आगीची पॉलिसी खालील धोक्यांना संरक्षित करते:

- ✓ आग
- ✓ वीज पडणे
- ✓ बाह्य स्फोट / अंतःस्फोट
- ✓ दंगल, संप आणि विद्वेषामुळे नुकसान
- ✓ परिणामी नुकसान
- ✓ विमानामुळे नुकसान
- ✓ वादळ, तुफान, चक्रीवादळ, प्रचंड चक्रीवादळ, हरिकेन, हानिकारक वादळ, पूर आणि जलप्रलय
- ✓ डोंगर खचणे, भूस्खलन आणि दरडी कोसळणे
- ✓ पाण्याच्या टाक्या, पाईप्स, नळ फुटणे आणि ओव्हरफ्लो होणे
- ✓ क्षेपणास्त्र चाचणी कार्यक्रम
- ✓ ऑटोमॅटीक तुषार सिंचन प्रणालीत गळती
- ✓ झुडुपांना लागलेली आग

व्यावसायिक विमा तसेच वैयक्तिक आणि किरकोळ विमा यांच्यात फरक करणारी दोन महत्वाची वैशिष्ट्ये-

a) आस्थापना किंवा व्यावसायिक संस्थांना विम्याची व्यक्तींपेक्षा खूप जास्त गरज असते.

याचं कारण म्हणजे व्यावसायिक आस्थापनाच्या मालमत्तेची किंमत एखाद्या व्यक्तीच्या मालमत्तेपेक्षा खूपच जास्त असते. त्याचं काही नुकसान किंवा हानी झाली तर त्याचा कंपनीच्या अस्तित्व आणि भविष्यावर वाईट परिणाम होऊ शकतो.

b) व्यावसायिक आस्थापनांच्या विम्याची मागणी अनेकदा कायदेशीर किंवा अन्य आवश्यकतांनुसार अनिवार्य केली जाते.उदाहरणार्थ- जेथे प्लांट किंवा मालमत्ता बँकेचे कर्ज घेऊन स्थापन केल्या जातात तेव्हा कर्जासाठी विमा ही एक अट असते. भारतातील अनेक कॉर्पोरेट आस्थापना या व्यावसायिकरित्या चालवल्या जाणाऱ्या कंपन्या आहेत आणि त्यातील अनेक बहुराष्ट्रीय कंपन्या आहेत.

त्यांना जागतिक गुणवत्ता मानांकने राखणे आवश्यक आहे, त्यात योग्य जोखीम व्यवस्थापन रणनीती आणि त्यांच्या मालमत्तेच्या संरक्षणासाठी विमा उतरविणे आवश्यक आहे.

पॉलिसीमध्ये संरक्षित केलेल्या वरीलपैकी कोणत्याही संकटांकरिता काही अपवर्जने लागू होतात.

1.2 **प्रमाणभूत आग आणि विशेष संकटे** (SFSP)**पॉलिसीः**

आयआरडीएआय ने 1 एप्रिल 2021 पासून काही मार्गदर्शक तत्वे जारी केली आहेत. त्यानुसार प्रमाणभूत आग आणि विशेष संकटे (SFSP) पॉलिसीऐवजी खालील दोन प्रमाणित उत्पादने खाली दिलेल्या जोखिमींसाठी आग आणि तत्सम जोखिमांच्या विमा व्यवसायात असणाऱ्या सर्व सर्वसाधारण विमा कंपन्यांकडून अनिवार्यपणे देऊ करण्यात येतील.

i. **भारत सूक्ष्म उद्यम सुरक्षा** (**जेथे एकूण जोखीम मूल्य ५ कोटी रुपयांपर्यंत असते त्या आस्थापनांसाठी**) – MSME च्या आर्थिक संरक्षणासाठी बनविण्यात आलेली सुरक्षा.

या पॉलिसी अंतर्गत इमारत /संरचना, प्लांट आणि यंत्रसामग्री, साठविलेला माल आणि आस्थापनांमधील अन्य सामग्री ज्याचे एकाच जागेवरील एकूण जोखीम मूल्य ५ कोटी रुपयांपर्यंत आहे, त्यांना संरक्षण दिले जाते. ही पॉलिसी बहुतांश निवासस्थानासाठी बनविण्यात आलेल्या पॉलिसीप्रमाणे व्यापक स्तरावरील अनेक संकटे संरक्षित करते.

या पॉलिसीत मुलभूत संरक्षणासोबतच काही अतिरिक्त संरक्षण ही समाविष्ट आहेत- दुरुस्तीसाठी संरक्षण, वाढ किंवा विस्तार, तात्पुरत्या आधारावर साठविलेल्या मालासाठी संरक्षण, साठविलेला माल तात्पुरत्या काळासाठी हलविण्यासाठी विमा संरक्षण, काही विशिष्ट सामग्रीसाठी विमा संरक्षण, स्टार्ट अप सुरु करण्यासाठी लागण्याऱ्या खर्चासाठी विमा संरक्षण (नुकसानासह), वास्तुविशारदाच्या व्यावसायिक शुल्काच्या देयासाठी , अभियंतांचे सर्वेक्षण आणि सल्ल्यांसाठी संरक्षण, कचरा,मलबा काढण्यासाठी लागणारे शुल्क आणि महापालिका नियामकांद्वारे लावण्यात आलेले बंधनकारक खर्च

ही पॉलिसी अगदी लहान स्तरावरील आस्थापनांसाठीही काम करते जसे की कार्यालये, हॉटेल्स, उद्योग व्यवसाय, साठविलेल्या मालाची जोखीम, इ. पॉलिसी मधील न्यून विमा 15 टक्क्यांपर्यंत असेल तर तो माफ करण्यात आला आहे. भारत सूक्ष्म उद्यम पॉलिसीअंतर्गत पॉलिसीच्या कालावधीत विम्याची रक्कम पृष्ठांकना द्वारे वाढवण्याची मान्यता देण्यात आली आहे.

ii. भारत लघु उद्यम सुरक्षा (ज्यांचे एकूण जोखीम मूल्य ५ कोटी ते ५० कोटी रुपये आहे, अशा आस्थापनांसाठी) **MSME** च्या अंतर्गत आर्थिक संरक्षण देण्यासाठी तयार करण्यात आली आहे.

ही पॉलिसी इमारत/ संरचना, प्लांट, यंत्रसामग्री, साठवलेला माल आणि आस्थापनांमधील अन्य सामग्रीसाठी जेथे पॉलिसी लागू झाल्यापासून एकाच जागेवरील विमा काढण्यायोग्य सर्व सामग्रीचे एकूण जोखीम मूल्य ५ कोटींपेक्षा जास्त असेल तर ५० कोटींपेक्षा अधिक नसेल, त्यांना विमा संरक्षण प्रदान करते.

ही पॉलिसी पुन्हा सर्व प्रकारच्या जोखीमांना विमा संरक्षण देते, उदा- कार्यालये, हॉटेल्स, उद्योग व्यवसाय, साठविलेल्या मालाची जोखीम आणि अन्य. भारत लघु उद्यम पॉलिसीअंतर्गत पॉलिसीच्या कालावधीत विम्याची रक्कम पृष्ठांकना द्वारे वाढवण्याची मान्यता देण्यात आली आहे.

iii. **आगीच्या विमा पॉलिसीमधील अपवर्जने**

विमा कंपन्या पारंपारिकरित्या खालील गोष्टी आगीच्या विम्यामधून वगळतात.

अपवर्जित संकटांमुळे होणारे नुकसान

i. युध्द आणि युध्दजन्य परिस्थिती

ii. आण्विक संकटे

iii. आयोनायझेशन आणि किरणोत्सार

iv. प्रदूषण आणि दूषितपणामुळे होणारे नुकसान

सर्वसाधारण विम्याअंतर्गत अन्य पॉलिसींकडून विमा संरक्षण दिले जाणारी संकटे

i. यंत्रसामग्रीतील बिघाड

ii. व्यावसायिक व्यत्यय

iv. **अतिरिक्त विमा संरक्षण**

काही संकटांसाठी विमा संरक्षण अतिरिक्त हप्त्याचे शुल्क भरल्यावरच दिले जाते, जसे की भूकंप, आग आणि विजेचा धक्का लागणे, विमाकृत संकटाचा परिणाम म्हणून वीज गेल्यानंतर शीतगृहातील साठविलेला माल खराब होणे, मलबा, कचरा काढताना अतिरिक्त खर्च लागणे, वास्तुविशारद, अभियंत्यांचे सल्ला शुल्क पॉलिसीतील विमा संरक्षणाच्या रकमेपेक्षा जास्त असणे, जंगलातील वणवा, अचानक लागलेली आग आणि स्वतःच्या वाहनांमुळे होणारे नुकसान, दहशतवाद.

v. **आगीच्या पॉलिसीतील विविध पर्याय**

आगीच्या पॉलिसी साधारणपणे 12 महिन्यांसाठी जारी केल्या जातात. फक्त निवासस्थांनासाठी विमा कंपन्या दीर्घकालीन पॉलिसी देऊ करतात, म्हणजे 12 महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीच्या. काही प्रकरणांमध्ये अल्पकालीन पॉलिसीही जारी केल्या जातात, ज्यांच्यासाठी अल्पकालीन दर लागू होतात.

a. **बाजार मूल्य आणि पुनर्स्थापन मूल्य पॉलिसीः**

नुकसान झाल्यास, विमा कंपनी साधारणपणे बाजार मूल्याप्रमाणे पैसे देते (जे अवमूल्यन करून काढलेले मूल्य असते). मात्र, पुनर्स्थापन मूल्य पॉलिसीनुसार, विमा कंपन्या नुकसान झालेल्या मालमत्तेची किंमत त्याच प्रकारच्या नवीन मालमत्तेद्वारे देऊ करतात.

पुनर्स्थापना मूल्य पॉलिसी या इमारती, प्लांट, यंत्रसामग्री आणि फर्निचर, फिक्स्चर, जोडसाधने यांच्यासाठी जारी केल्या जातात. मात्र पुनर्स्थापना पॉलिसी साठविलेल्या मालाच्या विमा

संरक्षणासाठी जारी केल्या जात नाहीत, तर त्या सामान्यपणे बाजारमूल्याच्या आधारावर विमा संरक्षित केल्या जातात.

b. **घोषणा पॉलिसी :**

सतत बदलत्या मूल्यांमुळे गोदामामध्ये साठवलेल्या मालाची काळजी घेण्यासाठी, घोषणा पॉलिसी ही काही अटींवर मान्य केली जाते. विम्याची रक्कम ही पॉलिसीच्या काळात गोदामात साठवलेल्या मालाचे सर्वोच्च मूल्य असले पाहिजे. या मूल्यावर तात्पुरते प्रिमियम आकारले जातात. मान्य केलेल्या कालांतराने विमाधारकाला त्याच्या साठवलेल्या मालाची किंमत पॉलिसीच्या काळात जाहीर करावी लागते. पॉलिसीच्या शेवटच्या काळातील मूल्याप्रमाणे हे प्रिमियम जुळवून घेतले जातात.

c. **फ्लोटर पॉलिसी :** विमा उतरवलेल्या एकाच रकमेत विविध ठिकाणी साठवण्यात आलेल्या मालासाठी या फ्लोटर पॉलिसी जारी केल्या जाऊ शकतात. यात निर्दिष्ट न केलेले परिसर समाविष्ट केले जात नाहीत. प्रिमियमचा हा सर्वोच्च दर निर्दिष्ट केलेल्या ठिकाणापैंकी कोणत्याही एका ठिकाणी विमाधारकांच्या साठविलेल्या मालाला लावला जातो ज्यात 10% अधिभार लावला जातो. यालाच आगीच्या फ्लोटर पॉलिसी असे म्हटले जाते. याचे कारण म्हणजे विमा उतरविलेली रक्कम अनेक ठिकाणी फ्लोट होत राहाते.

vi. **दर निर्धारण खालील गोष्टींवर अवलंबून असतेः**

a) ताब्याचा प्रकार, औद्योगिक आहे की अन्य

b) औद्योगिक संकुलाच्या परिसरात असलेल्या सर्व मालमत्तांना तेथे बनविल्या जाणाऱ्या उत्पादनांवर आधारित एक दर लावला जातो.

c) औद्योगिक संकुलाच्या परिसराच्या बाहेरील सुविधांना स्वतंत्र ठिकाणावरील ताब्याच्या स्वरुपानुसार दर निर्धारित केले जातात.

d) साठविलेल्या मालाचा धोकादायक स्वरुपानुसार त्याचे दर निर्धारित केले जातात.

e) अतिरिक्त विमा संरक्षण समाविष्ट करायचे असल्यास जादा प्रिमियम भरावा लागतो.

f) दाव्यांच्या पूर्व इतिहासावर आणि परिसरात देण्यात आलेल्या आगविरोधक सुविधांवर प्रिमियममध्ये सवलत देण्यात येते.

g) प्रिमियमध्ये सवलत मिळावी यासाठी दंगल, संप, द्वेषभावनेने झालेले नुकसान आणि पूरासारखी संकटे त्यांच्यासाठी विमा संरक्षण घेऊ नये.

दर निर्धारणाची पध्दत प्रत्येक विमा कंपनीनुसार वेगवेगळी असते.

स्वतःची चाचणी घ्या 1

औद्योगिक जोखमीसाठीची आगीच्या पॉलिसीमध्ये कोणत्या संकटांना विमा संरक्षण आहे....

I. महामार्गावर वाहनाला आग लागल्यास

II. जहाजावर आग लागल्यास

III. कारखान्यात स्फोट

IV. आगीमुळे रुग्णालयात दाखल झाल्यास

B. व्यावसायिक व्यत्यय विमा

व्यावसायिक व्यत्यय विम्याला परिणामी नुकसान विमा किंवा नफा नुकसान विमा म्हणूनही ओळखले जाते.

आगीच्या विम्याअंतर्गत साहित्य किंवा मालमत्तेचे नुकसान किंवा इमारत, प्लांट, यंत्रसामग्री जोडणी, फिटिंग्ज, व्यापारी माल, इत्यादी गोष्टींना विमा उतरविलेल्या धोक्यांपासून विमा संरक्षण प्रदान करते. यामुळे विमाधारकाच्या व्यवसायाचे पूर्ण किंवा काही प्रमाणात नुकसान होऊ शकते, त्यामुळे या काळात विविध प्रकारचे आर्थिक नुकसान होऊ शकते.

व्यावसायिक व्यत्यय पॉलिसी अंतर्गत विमा संरक्षण

परिणामी नुकसान पॉलिसीमध्ये (व्यावसायिक व्यत्यय (BI)) एकूण नफा म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या नुकसानासाठी भरपाई प्रदान करण्यात येते – यामध्ये एकूण नफा अधिक स्थायी शुल्कासह अंतिम नुकसान कमी करण्यासाठी शक्य तितक्या व्यवसाय पूर्वपदावर आणण्यासाठी विमाधारकाला लागलेल्या वाढीव अतिरिक्त खर्चाचा समावेश होतो. यामध्ये संरक्षण देण्यात आलेली संकटे आणि अटी या आगीच्या विम्यामध्ये संरक्षण देण्यात आलेल्या धोक्यांसारख्याच असतात.

उदाहरण

जर आगीमुळे कार उत्पादकाच्या प्लांटचं नुकसान झालं तर उत्पादनाच्या नुकसानामुळे उत्पादकाच्या उत्पन्नातही घट होईल. जर या उत्पन्नाचा तोटा हा विमा उतरविलेल्या संकटामुळे झाला असेल तर नुकसानासह अतिरिक्त खर्चाचा विमा उतरवला जाऊ शकतो.

ही पॉलिसी फक्त प्रमाणित आग आणि अंतर्गत असलेल्या विशेष संकटे पॉलिसीबरोबरच घेतली जाऊ शकते. कारण या पॉलिसीअंतर्गत दावे फक्त तेव्हाच स्वीकारले जातात जेव्हा प्रमाणित आग आणि विशेष संकटे पॉलिसी अंतर्गत दावे स्वीकारले गेले असतील.

स्वतःची चाचणी करा 2

व्यवसाय व्यत्यय विमा पॉलिसी फक्त .....याच्या जोडीनेच घेतली जाऊ शकते.

I. प्रमाणित आग आणि विशेष संकटे विमा पॉलिसी

II. प्रमाणित मरीन विमा पॉलिसी

III. प्रमाणित मोटार विमा पॉलिसी

IV. प्रमाणित आरोग्य विमा पॉलिसी

C. घरफोडी विमा

ही पॉलिसी व्यावसायिक परिसर म्हणजे कारखाने, दुकाने, कार्यालये, गोदामे आणि वखारी ज्यामध्ये माल साठविण्यात येतो, फर्निचर आणि तिजोरीत ठेवलेली रोख रक्कम जी चोरीला जाऊ शकते अशांसाठी आहे. पॉलिसीमध्ये विमा संरक्षणाचा विस्तार अगदी स्पष्टपणे नमूद केलेला असतो.

घरफोडीच्या विम्यामध्ये विमा संरक्षण देण्यात येणाऱ्या जोखिमा

a) मालमत्तेच्या आवारात प्रत्यक्षरित्या जबरदस्तीने आणि हिंसक मार्गाने प्रवेश करून मालमत्तेचे नुकसान करणे किंवा आवारातून प्रत्यक्षरित्या, जबरदस्तीने आणि हिंसक मार्गाने बाहेर पडल्यानंतर किंवा तेथेच राहिल्यानंतर झालेले मालमत्तेचे नुकसान

b) विमा उतरविलेल्या मालमत्तेचे किंवा मालमत्तेच्या आवाराचे दरोडेखोरांकडून नुकसान. विमा उतरविण्यात आलेल्या मालमत्तेला तेव्हाच संरक्षण मिळते जेव्हा त्याची विमा काढलेल्या परिसरातून चोरी होते. अन्य कोणत्याही ठिकाणाहून चोरी झाल्यास संरक्षण मिळत नाही.

रोख रकमेचे विमा संरक्षण : घरफोडीच्या विम्यामधील महत्वाचा भाग म्हणजे रोख विमा संरक्षण. जेव्हा रोख रक्कम तिजोरीत असते आणि तिजोरी चोरी विरोधक स्वरूपाची असते शिवाय ती मान्यतेनुसारच तयार केली गेलेली असते, तेव्हाच हे कार्यान्वित होते. रोख विमा संरक्षण देण्यासाठी काही सर्वसाधारण अटी खालीलप्रमाणे आहेतः

a) मूळ किल्लीचा वापर करून तिजोरी उघडून त्यातून रोख रक्कम हरवली असेल तर त्याला तेव्हाच सरंक्षण मिळते, जेव्हा अशी किल्ली धमकी देऊन किंवा हिंसक मार्गाने किंवा जबरदस्तीने ताब्यात घेतल्याचे स्पष्ट झाले असेल याला साधारणपणे 'किल्ली कलम' असे म्हटले जाते.

b) तिजोरीत सुरक्षित ठेवण्यात आलेल्या रोख रकमेची अन्य ठिकाणी यादी ठेवलेली हवी. विमा कंपन्यांचे रकमेसाठीचे दायित्व अशा नोंदींमध्ये दाखवलेल्या रकमेपुरते मर्यादित असते.

1. **प्रथम नुकसान विमा**

ज्या वस्तू किंमतीने कमी आहेत पण जास्त संख्येने आहेत (जसे की कापसाच्या गाठी, धान्य, साखर, इ.), त्यांच्यासाठी एकाच घटनेत पूर्ण साठा चोरीला जाण्याचा धोका हा दूरस्थ मानला जातो. अशा प्रकरणांमध्ये किती किंमतीचा दरोडा पडू शकतो त्याचे अंदाजे मूल्य कमाल नुकसान (PML) म्हणून गणले जाते आणि या अंदाजे कमाल नुकसानासाठी पूर्ण प्रिमियमचे काही ठराविक टक्के रक्कम शुल्क म्हणून आकारले जाते, कारण उरलेल्या संपूर्ण साठ्यावर अंदाजे कमाल मूल्य बदलते असते. घरफोडी झाल्यानंतर लगेचच दुसरी घरफोडी होत नाही असे मानले जाते किंवा पुन्हा त्याच घटनेची पुनरावृत्ती होऊ नये यासाठी विमाधारक सुरक्षेचे अतिरिक्त उपाय करतात.

2. **साठविलेल्या मालाच्या संदर्भातील घोषणा विमा संरक्षण आणि फ्लोटर विमा संरक्षण हे आगीच्या विम्यासारखेच असते**.

3. **अपवर्जने**

या पॉलिसीमध्ये मालमत्तेच्या आवारातील कर्मचारी, कौटुंबिक सदस्य किंवा अन्य कायदेशीर सदस्य यांच्याकडून चोरी झाल्यास विमा संरक्षण दिले जात नाही, किंवा किरकोळ चोरीसाठीही विमा संरक्षण दिले जात नाही. तसेच आग किंवा काचेच्या तावदानांसाठीच्या पॉलिसीमध्ये दिले जाणारे विमा संरक्षणही यातून वगळले जाते.

4. **विस्तार**

दंगल, संप आणि दहशतवाद या जोखिमांसाठी या पॉलिसीचा विस्तार अतिरिक्त हप्ते भरून होऊ शकतो.

5. **हप्ता (प्रिमियम)**

घरफोडीच्या विम्याच्या पॉलिसीचा हप्ता हा विमा काढलेल्या मालमत्तेचे स्वरुप, विमाधारकाला स्वतःला असलेले नैतिक धोके, मालमत्तेच्या आवाराचे बांधकाम आणि स्थान, सुरक्षेच्या उपाययोजना (उदा- पहारेकरी, दरोडा पडल्यास वाजणारा अलार्म), आधीच्या दाव्यांचा अनुभव, इ. वर अवलंबून असतो.

प्रस्ताव अर्जात दिलेल्या सविस्तर माहितीशिवाय, जेथे जास्त मूल्य समाविष्ट असते, तेथे विमा कंपनीकडून प्रस्ताव स्वीकारण्याआधीचे निरीक्षण केले जाते.

स्वतःची चाचणी घ्या 3

घरफोडीच्या विम्याचा हप्ता खालीलवर अवलंबून असतो....

I. विमा उतरविलेल्या मालमत्तेचे स्वरुप

II. विमाधारकाला स्वतःला असलेले नैतिक धोके

III. मालमत्तेच्या आवाराचे बांधकाम आणि स्थळ

IV. वरील सर्व

D. धन विमा

रोख रक्कम हाताळणे हा कोणत्याही व्यवसायातील अविभाज्य भाग आहे. धन विमा पॉलिसीमध्ये बँक आणि औद्योगिक व्यावसायिक आस्थापनांमधील रोख रकमेचे नुकसान होण्यापासून विमा संरक्षण दिले जाते. पैसे ही कायमच आवार किंवा बाहेर कुठेही जोखमीचीच गोष्ट असते. पैसे काढताना, ठेव ठेवताना, पैसे देताना किंवा गोळा करताना कधीही बेकायदेशीरपणे पैसे काढून घेतले जाऊ शकतात.

1. धन विमा संरक्षण

रोख रक्कम/चेक/ पोस्टल ऑर्डर/पोस्टाचे स्टॅम्प्स हाताळताना होणाऱ्या आर्थिक नुकसानापासून संरक्षण मिळण्यासाठी धन विमा तयार करण्यात आला आहे. ही पॉलिसी साधारणपणे दोन विभागांत विमा संरक्षण प्रदान करते.

a) **परिवहन (ट्रांझिट) विभाग**- विमाधारक किंवा त्याच्या अधिकृत कर्मचाऱ्यांकडून पैसे नेताना त्याचे दरोडेखोरी किंवा चोरी किंवा अन्य आकस्मिक कारणाने आर्थिक नुकसान झाल्यास त्याला विमा संरक्षण दिले जाते.

परिवहन विभागात दोन प्रकाराच्या रकमा सांगितल्या आहेत :

i. प्रत्येकाने वाहून नेण्याची रक्कम : प्रत्येक नुकसानासाठी विमा कंपनीला चुकती करायची ही कमाल रक्कम असते.

ii. **पॉलिसी कालावधी दरम्यान परिवहनामध्ये असलेली अंदाजे रक्कम** : ही रक्कम हप्त्याचा कोणता दर लागू करायचा यासाठीच्या रकमेचं प्रतिनिधीत्व करते

ज्याप्रमाणे आगीच्या विम्यामध्ये पध्दत आहे त्याचप्रमाणे 'घोषणा आधारावर' पॉलीसी जारी केल्या जाऊ शकतात. अशाप्रकारे विमाधारकाने जाहीर केल्याप्रमाणे परिवहनात असलेल्या अनुमानित रकमेसाठी तात्पुरता हप्ता लागू केला जाऊ शकतो आणि पॉलिसीचा कालावधी संपताना हा हप्ता खऱ्या रकमेशी जुळवून घेता येतो.

b) **आवार विभाग :** एखाद्याच्या मालमत्तेच्या आवारात असलेल्या रोख रकमेचे/ सुरक्षित कुलपात ठेवलेल्या रकमेचे चोरी, होल्ड अप दरोडेखोरीमुळे, घरफोडीमुळे नुकसान झाले असेल तर ह्या नुकसानाला या विभागाअंतर्गत विमा संरक्षण देण्यात येते. याची अन्य वैशिष्ट्ये घरफोडीच्या विम्याप्रमाणेच (व्यावसायिक आस्थापनांच्या) आहेत. याची अध्ययन निष्पत्ती सी मध्ये चर्चा करण्यात आली आहे.

2. **महत्वाची अपवर्जने**

यामध्ये खालील समाविष्ट आहे:

a) चूक किंवा वगळल्यामुळे निर्माण झालेला तुटवडा,

b) अधिकृत व्यक्ति वगळता अन्य व्यक्तीला पैसे सोपवल्यामुळे झालेले नुकसान

c) दंगल, संप आणि दहशतवाद

3. **विस्तार**

अतिरिक्त हप्ता भरल्यानंतर पॉलिसीच्या खालील विमा संरक्षणापर्यंत विस्तार होऊ शकतो:

a) रोख रक्कम घेऊन जाणाऱ्या व्यक्तींचा अप्रामाणिकपणा

b) दंगल, संप किंवा दहशतवाद जोखीम

c) वितरण जोखीम, कर्मचाऱ्यांना पगार वाटप करताना झालेले नुकसान

4. **हप्ता (प्रिमियम)**

विमाधारक, कंपनीची एका वेळेस रोख रक्कम वाहण्याची क्षमता, वाहतुकीचे साधन, अंतर,सुरक्षिततेच्या उपाययोजना, इ. सगळ्यांवर हप्त्याचा दर निर्धारित केला जातो. पॉलिसीची मुदत संपल्यानंतर 30 दिवसांच्या आत केलेल्या घोषणेच्या आधारे वर्षभर असलेल्या रोख रकमेनुसार प्रिमियमची तडजोड करता येते.

स्वतःची चाचणी घ्या 4

धन विमा पॉलिसीअंतर्गत खालीलपैकी कशाला विमा संरक्षण दिले जाते?

I. चूक किंवा वगळल्यामुळे निर्माण झालेला तुटवडा

II. दरोडेखोरीमुळे एखाद्याच्या आवारात झालेले रोख रकमेचे नुकसान

III. अधिकृत व्यक्ती वगळता अन्य व्यक्तीच्या हातात पैसे दिल्यामुळे झालेले आर्थिक नुकसान

IV. दंगल, संप आणि दहशतवाद

E. निष्ठा हमी विमा

कर्मचाऱ्यांनी केलेला आर्थिक घोटाळा किंवा कर्मचाऱ्यांचा अप्रामाणिकपणा यासारख्या पांढरपेशा गुन्ह्यांमुळे कंपनीला आर्थिक नुकसान सोसावे लागते. निष्ठा हमी विमा कर्मचाऱ्यांच्या अप्रामाणिकपणा, आर्थिक घोटाळा,अपहार,चोरी, अफरातफर आणि गैरवापर यामुळे कंपनीला सोसावे लागणाऱ्या आर्थिक नुकसानाची भरपाई करतो.

1. निष्ठा हमी विमा अंतर्गत विमा संरक्षण

थेट आर्थिक नुकसानासाठी विमा संरक्षण दिले जाते आणि यामध्ये कोणत्याही घटनेच्या परिणामामुळे झालेल्या नुकसानाचा समावेश होत नाही.

a) नुकसान पैशांमध्ये, ठेवींमध्ये किंवा मालामध्ये होणे आवश्यक आहे.

b) सांगितलेल्या कर्तव्याच्या विशिष्ट कालावधीतच ही कृती होणे आवश्यक आहे;

c) पॉलिसी संपण्याच्या 12 महिन्यांच्या कालावधीत किंवा कर्मचाऱ्याचा मृत्यू, निवृत्ती, राजीनामा किंवा कर्मचाऱ्याला बडतर्फ केल्यानंतर ह्यातील जे आधी होईल त्याप्रमाणे नुकसानीचा शोध घेतला जातो.

d) पुन्हा नियुक्त केलेल्या अप्रामाणिक कर्मचाऱ्याशी संबंधित कोणतेही संरक्षण प्रदान केले जात नाही.

2. निष्ठा हमी विम्याचे प्रकार

निष्ठा हमी विम्याचे विविध प्रकार खालीलप्रमाणे आहेत :

a) **व्यक्तिगत विमा :**ज्या ठिकाणी केवळ एका व्यक्तीचीच हमी दिली जाते तेथे या प्रकारच्या पॉलिसीचा वापर केला जातो. कर्मचाऱ्याचे नाव, पद आणि हमीची रक्कम निर्दिष्ट करणे आवश्यक आहे.

b) **सामूहिक पॉलिसी** : ज्या कर्मचाऱ्यांना हमी लागू आहे अशा सर्वांच्या नावांची यादी या पॉलिसीत समाविष्ट केली जाते. त्याशिवाय प्रत्येक कर्मचाऱ्याचे कर्तव्य आणि प्रत्येक कर्मचाऱ्यासाठी स्वतंत्र वैयक्तिक विमा रक्कम याबद्दलची माहितीही जोडली जाते.

c) **फ्लोटिंग पॉलिसी किंवा फ्लोटर** : या पॉलिसीमध्ये, ज्या व्यक्तींना विमा संरक्षण दिले जाते त्यांची नावे आणि कर्तव्ये सूचीबध्द केलेली असतात. पण प्रत्येकाला वैयक्तिक हमी देण्याऐवजी संपूर्ण गटासाठीच एका विशिष्ट रकमेची हमी बदलत्या दराने दिली जाते. त्यामुळे कोणत्याही एका कर्मचाऱ्याच्या संदर्भात दावा असेल तर त्यामुळे जोपर्यंत अतिरिक्त हप्ता भरून मूळ रक्कम पुनर्स्थापित केली जात नाही तोपर्यंत बदलत्या दराची हमी कमी होते,

d) **पद विमा :** ही पॉलिसी समूह पॉलिसीसारखीच असते फक्त इतकाच फरक असतो की विशिष्ट रकमेची हमी दिली जाते किंवा व्यक्तींची नावे सूचीबध्द केलेली नसतात तर फक्त पदेच सूचीबध्द केलेली असतात (उदा. रोखपाल, लेखा अधिकारी, इ.)

e) **ब्लँकेट पॉलिसी :**या पॉलिसीमध्ये संपूर्ण कर्मचारी वर्गाचा त्यांची नावे किंवा पदांचा उल्लेख केल्याशिवाय समावेश केलेला असतो. विमा कंपन्याद्वारा कर्मचाऱ्यांबाबत कोणतीही चौकशी केली जात नाही. ही पॉलिसी फक्त खूप जास्त कर्मचारी संख्या असलेल्या कंपनी मालकांसाठी योग्य असते आणि संस्थेन आधीच कर्मचाऱ्यांबद्दल चौकशी केलेली असते. पॉलिसीचा दावा झाल्यास मालकाने मिळविलेली माहिती विमाकर्त्यासाठी उपलब्ध असणे आवश्यक आहे. ही पॉलिसी फक्त फक्त प्रतिष्ठित कंपन्यांनाच मंजूर केली जाते.

3. **हप्ता (प्रिमियम)**

हप्त्याचा दर व्यवसाय उद्योगाच्या प्रकारावर, मालकाची पत, तपासणी आणि पर्यवेक्षण प्रणाली यावर निर्धारित केला जातो.

स्वतःची चाचणी घ्या 5

निष्ठा हमी विमा .....याची नुकसान भरपाई करतो.

I. कर्मचाऱ्यांचा आर्थिक घोटाळा किंवा अप्रामाणिकपणा यामुळे मालकाला सोसाव्या लागणाऱ्या आर्थिक नुकसानाची

II. मालकाचा आर्थिक घोटाळा किंवा अप्रामाणिकपणा यामुळे कर्मचाऱ्यांना सोसाव्या लागणाऱ्या आर्थिक नुकसानाची

III. कॉर्पोरेटच्या आर्थिक घोटाळा किंवा अप्रामाणिकपणा यामुळे तृतीय पक्षाला सोसाव्या लागणाऱ्या आर्थिक नुकसानाची

IV. कंपनी व्यवस्थापनाच्या आर्थिक घोटाळा किंवा अप्रामाणिकपणामुळे भागधारकांना सोसाव्या लागणाऱ्या आर्थिक नुकसानाची

F. बँकर्स नुकसानभरपाई विमा

हे सर्वसमावेशक विमा संरक्षण बँका, एनबीएफसी आणि आर्थिक व्यवहारांशी निगडीत अन्य संस्थांसाठी तयार करण्यात आले आहे, यामध्ये आर्थिक व्यवहार आणि सिक्युरिटिज यासंदर्भात तोंड द्याव्या लागणाऱ्या विशेष जोखीमाही लक्षात घेण्यात येतात.

1. **बँकर्स नुकसान भरपाई विमा संरक्षण**

बँकरच्या गरजेनुसार या पॉलिसीवर आधारित विविध प्रकार आहेत.

a) आग, दरोडेखोरी, दंगल किंवा संपामुळे परिसरातील आर्थिक ठेवी चोरीला गेल्यास किंवा त्यांचे नुकसान झाल्यास

b) जेव्हा अधिकृत कर्मचाऱ्यांच्या हातून परिसराबाहेर मालमत्ता नेली जात असेल तेव्हा कर्मचाऱ्यांच्या निष्काळजीपणासह अन्य कोणत्याही कारणामुळे नुकसान झाल्यास.

c) चेक, ड्राफ्ट, मुदत ठेवीच्या पावत्या, इत्यादीमध्ये खोटी सही किंवा दुरुस्त्या केल्यास

d) पैसा/सुरक्षितता किंवा तारण ठेवलेल्या वस्तूंसंदर्भात कर्मचाऱ्यांनी केलेला अप्रामाणिकपणा

e) नोंदणीकृत पोस्ट पार्सलने पाठवल्यास

f) मूल्यांकनकर्त्यांचा अप्रामाणिकपणा

g) 'जनता एजंट' 'छोटी बचत योजना एजंट्स' या नावाने असणाऱ्या बँकेच्या एजंट्सच्या हातातून पैसे गहाळ होणे

याचा शोध लागल्यानंतर विमा संरक्षण जारी केले जाते, याचा अर्थ ज्या कालावधीत नुकसान शोधून काढले जाईल, त्याला पॉलिसीकडून प्रतिसाद देण्यात येतो आणि जेव्हापासून पॉलिसी सुरु झाली तो कालावधी गृहित धरणे गरजेचे नाही.मात्र जेव्हा प्रत्यक्षात नुकसान झालेले असते, तेव्हा विमा संरक्षण अस्तित्वात असणे आवश्यक पाहिजे.

नुकसानाचा शोध लागण्याच्या तारखेच्या दोन वर्षांआधीच्या कालावधीतील नुकसान भरपाई देण्याची पध्दत आहे, मात्र त्यासाठी नुकसान झाल्याच्या तारखेआधीपासून विमा संरक्षण कायम असणे आवश्यक आहे.

2. **महत्वाची अपवर्जने**

व्यापार नुकसान, हलगर्जीपणा, सॉफ्टवेअर गुन्हे आणि भागीदार/ संचालकांचा अप्रामाणिकपणा ही महत्वाची अपवर्जने आहेत.

3. **व्याप्ती**

या पॉलिसीमध्ये 7 विभाग समाविष्ट करण्यात आले आहेत

1. परिसरामध्ये
2. परिवहनात असताना
3. घोटाळा किंवा फेरफार
4. अप्रामाणिकपणा
5. तारण ठेवलेला माल / वस्तू

6. रजिस्टर्ड पोस्ट सेवा

7. मूल्यांकनकर्ते

8. जनता एजंट्स

4. **विमा रक्कम**

बँकेने अशी विम्याची रक्कम निर्धारित केली पाहिजे जी साधारणपणे पहिल्या पाच विभागांमध्ये बदलती राहील. याला 'आधारभूत विमा रक्कम' असे म्हणतात. विभाग 1 आणि 2 मधील विमा रक्कम पुरेशी नसेल तर अतिरिक्त विम्यासाठी अतिरिक्त रक्कम खरेदी केली जाऊ शकते. अतिरिक्त हप्ता भरून पॉलिसीच्या रकमेचे एक अनिवार्य आणि एक स्वयंचलित पुनर्स्थापन करण्याची पॉलिसीमध्ये परवानगी दिली जाते.

5. **दर**

हप्त्याचे गणित खालील गोष्टींवर आधारित असते :

a) आधारभूत विमा रक्कम

b) अतिरिक्त विमा रक्कम

c) कर्मचाऱ्यांची संख्या

d) शाखांची संख्या

स्वतःची चाचणी घ्या 6

बँकर्स नुकसानभरपाई विमा पॉलिसी अंतर्गत खालीलपैकी कोणते विमा संरक्षण दिले जाते?

I. आगीमुळे परिसरातील आर्थिक ठेवी गहाळ होणे किंवा त्याचे नुकसान होणे

II. चेकवर बनावट सही करणे किंवा फेरफार करणे

III. आर्थिक व्यवहारांशी निगडीत कर्मचाऱ्यांचा अप्रामाणिकपणा

IV. वरीलपैकी सर्व

G. ज्वेलर्स ब्लॉक पॉलिसी

गेल्या काही वर्षांमध्ये भारत हा जागतिक व्यापारामधील दागिने आणि विशेषतः हिऱ्यांसाठीचे एक महत्वाचे केंद्र बनला आहे. आयात केलेले कच्चे हिरे कापले जातात, त्यांना पॉलिश केले जाते आणि ते निर्यात केले जातात. ही पॉलिसी ज्वेलरच्या सर्व जोखमींची काळजी घेते ज्या व्यवसायात जास्त किंमत असलेल्या पण कमी संख्येत असलेल्या सोन्या चांदीचे दागिने, हिरे आणि मौल्यवान खडे, मनगटी

घड्याळे अशा वस्तूंचा व्यवसाय अंतर्भूत असतो. या महागड्या वस्तूंचा मोठ्या संख्येनं साठा करणे आणि विविध परिसरात त्यांना हलविणे याचा या व्यापारात समावेश होतो.

1. ज्वेलर्स ब्लॉक पॉलिसी विमा संरक्षण

ज्वेलर्ससाठी सर्व जोखीम समावेशक पॉलिसी ही एक पॅकेज पॉलिसी आहे, ही पॉलिसी चार विभागांत विभागली गेली आहे. जेव्हा विमाधारकाला अन्य विभागांच्या पर्यायाचा लाभ घेण्याची परवानगी देण्यात येते तेव्हा विभाग 1 अंतर्गत येणारे विमा संरक्षण हे बंधनकारक केले जाते. त्याशिवाय बाजारातील पध्दतींमुळे आणखी काही विभागांचा काही मालमत्तांना विमा संरक्षण देण्यासाठी समावेश केला जातो, जसे की इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे, काचेची तावदाने, विविध प्रकारची चिन्हे आणि कर्मचाऱ्यांच्या नुकसान भरपाईचे दायित्व, कर्मचाऱ्यांची नुकसान भरपाई इ.

या संरक्षणासाठी वेगळा विभाग नसल्यास निष्ठा हमी विमा संरक्षण हे विमाधारकाकडून पूर्ण संरक्षणासाठी घेतले गेले पाहिजे.

प्रत्येक प्रकरणाच्या गुणधर्मांवर दर निर्धारित केले जातात. पूर्ण चोवीस तास सतत पहारेकरी, क्लोज सर्किट टीव्ही/ अलार्म व्यवस्था, विशेष अतिउच्च दर्जाची खोली आणि अन्य कोणत्याही सुरक्षेच्या खर्चासाठी प्रत्येक विभागानुसार हप्त्याचे विविध दर आकारले जातात.

स्वतःची चाचणी घ्या 7

ज्वेलर्ससाठी सर्व जोखीम समावेशक (ब्लॉक) पॉलिसीमध्ये पारंपारिकरित्या विविध विभाग असतात, ज्यामध्ये एक बंधनकारक असतो तर अन्य उर्वरित विभाग....... असतात.

I. अनिवार्य

II. पूर्वलक्षी

III. पर्यायी

IV. भरपाई देणारे

H. अभियांत्रिकी विमा

अभियांत्रिकी विमा ही सर्वसाधारण विम्याची एक शाखा आहे जी आगीच्या विम्याबरोबरच विकसित झाली आहे. औद्योगिककरणाच्या विकासात याचे मूळ सापडते, जेव्हा यंत्रसंच (प्लांट) आणि यंत्रसामग्रीसाठी वेगळे विमा संरक्षण असण्याची गरज निर्माण झाली. अभियांत्रिकी प्रकल्पांच्या सर्व जोखीमांना संरक्षण देण्याची संकल्पनाही विकसित झाली- यामध्ये विशेष अपवाद वगळता अन्य नुकसानाला विमा संरक्षण दिले जाते. उत्पादनांना विविध टप्प्यांवर संरक्षण दिले जाते-

बांधकामापासून ते प्लांट प्रत्यक्षात कार्यान्वित होईपर्यंतच्या चाचण्यांचा यात समावेश आहे. मोठे आणि लघु औद्योगिक युनिट्स दोन्ही या विम्याचे ग्राहक आहेत. तसेच इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे असलेले युनिट्स आणि मोठे प्रकल्प करत असलेले कंत्राटदार यांचाही यात समावेश होतो. अभियांत्रिकी विमा पॉलिसीचे दोन प्रकार आहेत:

1) वार्षिक पॉलिसी- साधारणपणे एक वर्षांचा कालावधी-

a. यंत्रसामग्री बिघाड पॉलिसी
b. वाफ जनित्र (बॉयलर) प्लांट पॉलिसी
c. इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे पॉलिसी
d. कंत्राटदारांची प्लांट आणि यंत्रसामग्री पॉलिसी
e. साठविलेल्या मालाच्या पॉलिसीचा ऱ्हास
f. स्थापत्य अभियांत्रिकी पूर्ण झालेली जोखीम

2) प्रकल्पाच्या कालावधीवर आधारित विविध कालावधीच्या प्रकल्प पॉलिसी-

a) कंत्राटदार सर्व जोखीम पॉलिसी
b) उभारणी सर्व जोखीम पॉलिसी

अभियांत्रिकी पॉलिसीशी जोडलेल्या दोन परिणामी नुकसान पॉलिसी आहेत:

a) यंत्रसामग्रीतील बिघाड नफ्याच्या नुकसानासाठीचा विमा (एमबीएलओपी) ही यंत्रसामग्रीतील बिघाड पॉलिसी किंवा बॉयलर आणि प्रेशर प्लांट पॉलिसीसह घेतली जाते आणि

b) **नफ्याचे आगाऊ नुकसान (एएलओपी) किंवा स्टार्टअप (डीएसयु) पॉलिसीमधील उशीर या प्रोजेक्ट पॉलिसीसह घेतले जातात**.

या पॉलिसींची थोडक्यात माहिती घेऊ या-

A. <u>वार्षिक पॉलिसी</u>

1. यांत्रिक बिघाड पॉलिसी (एमबी): यंत्रांवर चालणाऱ्या आणि प्लांट किंवा यंत्रसामग्रीतील बिघाडाचे अत्यंत गंभीर परिणाम होतात अशा प्रत्येक उद्योगासाठी ही पॉलिसी योग्य आहे. या पॉलिसी अंतर्गत विद्युतजनित्रे, ट्रान्सफॉर्मर आणि अन्य इलेक्ट्रीकल, यांत्रिक आणि उचलता येणाऱ्या उपकरणांना विमा संरक्षण दिले जाते.

विमा काढलेल्या मालमत्तेत कोणत्याही कारणामुळे यांत्रिकी किंवा विद्युत बिघाड झाल्याने (अपेक्षित जोखीमांशी संबंधित) निर्माण होणाऱ्या अचानक आणि आकस्मिक भौतिक नुकसानाला या पॉलिसी अंतर्गत विमा संरक्षण दिले जातेः

a) काम चालू असताना किंवा विश्रांतीच्या वेळेस.

b) स्वच्छतेसाठी किंवा दुरुस्तीसाठी यंत्राचे भाग सुटे करताना किंवा

c) स्वच्छतेसाठी किंवा दुरुस्तीसाठी यंत्राचे भाग सुटे करताना आणि नंतर ते परत जोडताना

d) परिसरात हलवाहलव करताना

प्रत्येक व्यक्तिगत यंत्राच्या पुनर्स्थापना/बदली मूल्यावर हप्ता आकारला जातो. संपूर्ण यंत्राचा विमा उतरविला गेला पाहिजे. यंत्राचा प्रकार, कोणता उद्योग ते वापरत आहे आणि त्याची किंमत यावर दर निर्धारित केला जातो. पर्यायी सुविधा, उपलब्ध पर्याय आणि दाव्याचे अनुभव यांच्यावर सवलत देऊ केली जाते.

2. **बॉयलर आणि प्रेशर प्लांट पॉलिसी :** यामध्ये बॉयलर्स आणि दाबाच्या भांड्यांना (प्रेशर वेसल्स) विमा संरक्षण खालील बाबींच्या विरोधात दिले जातेः

   a) आगीशिवाय अन्य कारणामुळे बॉयलर आणि /किंवा अन्य प्रेशर प्लांटला आणि विमाधारकाच्या आसपासच्या मालमत्तेचे नुकसान; आणि

   b) अशा बॉयलर आणि /किंवा प्रेशर प्लांटमध्ये अंतर्गत दबावामुळे स्फोट झाल्यास किंवा ते कोसळल्यास एखाद्या व्यक्तीला शारीरिक इजा झाली किंवा तृतीय पक्षाच्या मालमत्तेचे नुकसान झाले तर ते विमाधारकाचे कायदेशीर दायित्व असते.

आगीची पॉलिसी आणि बॉयलर विमा पॉलिसी परस्पर अनन्यसंबंध असलेल्या स्वतंत्र पॉलिसी असतात, पुरेशा विमा संरक्षणासाठी दोन्ही पॉलिसी घेणे गरजेचे आहे. सर्व अभियांत्रिकी पॉलिसींमध्ये विमा रक्कम ही वर्तमान रिप्लेसमेंट मूल्य असलेली पाहिजे.

3. विद्युत उपकरणे पॉलिसी: सीपीयूसह सर्व संगणक प्रणाली,की बोड्‍र्स,मॉनिटर्स, प्रिंटर्स, यूपीएस, सिस्टीम सॉफ्टवेअर, इत्यादी विविध प्रकारच्या विद्युत उपकरणांना संरक्षण दिले जाते. तसेच सर्व सहाय्यक उपकरणे म्हणजे वातानुकुलित करण्याची, हवा गरम करण्याची आणि विद्युत रुपांतरण, इ., सारख्या सहाय्यक उपकरणांनाही विमा संरक्षण दिले जाते.

   ही पॉलिसी म्हणजे आगीची पॉलिसी, यंत्रसामग्री विमा पॉलिसी आणि घरफोडीची पॉलिसी यांचे मिश्रण आहे. सदोष रचना (हमीच्या कालावधीत न आलेली), नैसर्गिक कारणामुळे झालेले परिणाम, व्होल्टेजमधील चढउतारांमुळे होणारे सदोष कार्य, आघाती शॉक लागणे,

दरोडेखोरी, घरफोडी आणि चोरी अशा आकस्मिक गोष्टींना पॉलिसीमध्ये विमा संरक्षण दिले जाते.

ही पॉलिसी मालक किंवा दीर्घ मुदतीसाठी भाड्याने देणारा किंवा भाड्याने घेणारा यांच्यासाठी उपलब्ध असते. प्रत्येक प्रकरणात त्यांच्या जबाबदारी किंवा दायित्वावर हे अवलंबून असते. साधारणपणे तीन विभागांत विविध प्रकारच्या नुकसानांना विमा संरक्षण दिले जातेः

a) **विभाग** 1 : उपकरणांचे नुकसान किंवा बिघाड

b) **विभाग** 2 : संगणकातील बाहेरील हार्ड डिस्क सारख्या बाह्य डेटा माध्यमांचे नुकसान आणि बिघाड

c) **विभाग** 3 : 12, 26,40 किंवा 52 आठवड्यांपर्यंत पर्यायी उपकरणांवर डेटा प्रक्रिया सुरु ठेवण्याची हमी देण्यासाठी

4. **कंत्राटदार प्लांट आणि यंत्रसामग्री (सीपीएम) पॉलिसी :** बांधकाम व्यवसायातील कंत्राटदारांसाठी ही योग्य पॉलिसी आहे. यामध्ये सर्व प्रकारची यंत्रसामग्री जसे की क्रेन्स, उत्खनन करणारी यंत्रे, यांचे कोणत्याही कारणाने अचानक आणि आकस्मिक भौतिक नुकसान किंवा त्यांत बिघाड झाल्यास त्याला संरक्षण देण्यासाठी सर्व प्रकारचे संरक्षण दिले जाते. यामध्ये :

   a) घरफोडी, चोरी, दंगल, वादळ, द्वेषामुळे केले गेलेले नुकसान, तुफान

   b) आग आणि वीज पडणे, बाह्य कारणाने स्फोट, भूकंप आणि अन्य नैसर्गिक दैवी संकटे

   c) यंत्र हाताळताना अपघात झाल्यास, उचलताना मानवी चुका झाल्यास, पडल्यास, कोसळल्यास, धडक झाल्यामुळे त्याचा परिणाम म्हणून काही नुकसान झाल्यास तृतीय पक्षाच्या नुकसान भरपाईपर्यंत याचा विस्तार होऊ शकतो.

   काम सुरु असलेले ठिकाण आणि उपकरणाचा प्रकार यावर हप्ता आकारला जातो.

   काम सुरू असताना उपकरण कार्यान्वित असताना किंवा विश्रांतीसाठी थांबले असताना किंवा साफसफाईसाठी किंवा दुरुस्तीसाठी त्याचे भाग सुटे केले असताना किंवा ते काम झाल्यानंतर परत जोडले जात असताना हे विमा संरक्षण लागू असते. हे यंत्र कंत्राटदाराच्या स्वतःच्या आवारात पडून असतानाही हे संरक्षण लागू असते. मात्र बदलत्या दरानुसार 'भारतात कुठेही' या आधारावर उपकरणांना विमा संरक्षण देणारी पॉलिसीही 10 टक्के अतिरिक्त हप्ता आकारून आणि काही विशिष्ट अटींसह उपलब्ध आहे.

5. **साठवलेला माल खराब होण्याची पॉलिसी :** शीतगृह (वैयक्तिक किंवा सहकारी इन्स्टिट्यूट) मालकांसाठी किंवा नाशवंत माल खराब होऊ नये म्हणून शीतगृह भाड्याने किंवा भाडेपट्टीनं घेणाऱ्यांसाठी ही योग्य पॉलिसी आहे. शीतगृह असलेल्या ठिकाणी काही बिघाड झाल्यास किंवा

शीतगृहात काही बिघाड झाला किंवा तापमानात अचानक वाढ झाल्याने शीतगृहातील साठवणुकीच्या खोल्यांमध्ये काही बिघाड झाला तर त्या जोखमीपासून संरक्षण मिळते.

6. **स्थापत्य अभियांत्रिकी पूर्ण झालेली जोखीम**: ही पॉलिसी नागरी प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर त्यांची देखभाल करण्यासाठी ते हाती घेणारे कंत्राटदार साधारणपणे ही पॉलिसी घेतात. नागरी प्रकल्प म्हणजे- पूल, सुक्या गोदी, बंदरे, जेट्टीज, रेल्वे रुळ, खडकांनी भरलेली धरणे, सिमेंटची धरणे, मातीची धरणे, कॅनॉल, सिंचन व्यवस्था या सगळ्याचा या पॉलिसीत विचार केला जातो. यामध्ये संरक्षण दिल्या जाणाऱ्या जोखीमा-

   1. आग
   2. वीज पडणे
   3. स्फोट / अंतःस्फोट
   4. दंगल, संप, द्वेषामुळे केलेले नुकसान
   5. प्राणी किंवा रेल्वे/ रस्ता किंवा पाण्यावर चालणाऱ्या वाहनामुळे झालेले नुकसान
   6. वादळ, प्रचंड चक्रीवादळ, तुफान, चक्रीवादळ, पूर आणि महाप्रलय, पाण्याच्या लाटा
   7. उतार खचणे, भूस्खलन, दरड कोसळणे यामुळे होणार नुकसान
   8. भूकंप, आग आणि विजेचा धक्का (भूकंपामुळे पूर येणे ही समाविष्ट आहे), त्सुनामी
   9. कडाक्याची थंडी, हिमस्खलन, हिम

B. **<u>प्रकल्प पॉलिसी</u>**

या पॉलिसी प्रकल्पाच्या ठराविक काळापर्यंत जारी केल्या जातात आणि त्या कधी-कधी वार्षिक नसतात.

1. **कंत्राटदार सर्व जोखीम (सी. ए.आर) पॉलिसी** : नागरी अभियांत्रिकी प्रकल्पांमधील अगदी छोट्या इमारती ते मोठी धरणे, इमारती, पूल, बोगदे, इत्यादी मोठ्या कामांमधील प्रकल्पांतील महत्वाच्या व्यक्ती आणि कंत्राटदारांच्या हितसंबंधांचे संरक्षण करण्यासाठी ही पॉलिसी तयार करण्यात आली आहे. ही पॉलीसी ‘सर्व जोखीम’ संरक्षण देते- अशाप्रकारे बांधकाम सुरु असलेल्या ठिकाणी विमा काढलेल्या मालमत्तेच्या आकस्मिक किंवा अचानक झालेल्या नुकसान किंवा बिघाडासाठी ही पॉलिसी संरक्षण प्रदान करते. ही पॉलिसी अन्य फायद्यांसह तृतीय पक्षाच्या संरक्षणाचाही विस्तार करते. या पॉलिसीचे हप्ते प्रकल्पाचे स्वरुप, प्रकल्पाचा खर्च, प्रकल्पाचा कालावधी, भौगोलिक ठिकाण आणि चाचणीचा कालावधी यावर अवलंबून असतात.

2. **उभारणी सर्व जोखीम (ईएआर) पॉलिसी** : ही पॉलिसी साठवणूक -सह- इरेक्शन पॉलिसी म्हणूनही ओळखले जाते. जेथे प्लांट आणि यंत्रसामग्री उभारली जाते, तेथे विविध प्रकारच्या बाह्य जोखीमांच्या संपर्क येतो, ही पॉलिसी प्रकल्पाचे कंत्राटदार आणि त्याच्या महत्वाच्या व्यक्तींसाठी

योग्य आहे. ही एक सर्वसमावेशक विमा पॉलिसी आहे, जी प्रकल्पाच्या ठिकाणी सामान उतरविण्यापासून सुरु होते ते संपूर्ण प्रकल्पाची चाचणी होईपर्यंत, तो कार्यान्वित होईपर्यंत आणि शेवटी हस्तांतरित होईपर्यंत कोणतीही आकस्मिक घटना घडल्यास संरक्षण प्रदान करते.

याचा किती हप्ता आकारला जावा हे प्रकल्पाचे स्वरुप, किंमत, प्रकल्पाचा कालावधी, भौगोलिक स्थान आणि चाचणीचा कालावधी यावर अवलंबून असते.

आवश्यकता असल्यास या उभारणी जोखीम पॉलिसीसोबत मरीन विमाही जारी केला जातो, त्यामुळे हलवाहलवीच्या टप्प्यापासून ते प्रकल्पाच्या ठिकाणापर्यंत पोहोचण्यापर्यंत उपकरणे आणि सामानासाठीही संरक्षण उपलब्ध होते.

C. परिणामी नुकसान पॉलिसी

या प्रकारच्या पॉलिसी कोणत्यातरी परिणामामुळे झालेल्या नुकसानाला विमा संरक्षण देतात. यालाच 'व्यावसायिक व्यत्यय' किंवा 'नफ्याच्या नुकसानासाठीचा विमा' पॉलिसी असेही म्हटले जाते.

3. यंत्रसामग्री नफ्याच्या नुकसानासाठीचा विमा (एमएलओपी) पॉलिसी

ज्या व्यवसाय उद्योगांमध्ये यंत्रसामग्रीमध्ये बिघाड झाल्याने किंवा बॉयलरचा स्फोट झाल्याने व्यवसायात व्यत्यय येते किंवा व्यत्यय येतो आणि परिणामी मोठे नुकसान होते, त्या उद्योगांसाठी ही पॉलिसी योग्य आहे.

जेथे बिघाड किंवा नुकसान आणि पुनःस्थापना यामध्ये बराच कालावधी असतो, तेव्हा उलाढाल कमी होते आणि कामाच्या खर्चात वाढ होते, अशा वेळेस ही पॉलिसी नफ्याच्या नुकसानाची भरपाई करते. याआधीच्या प्रकरणात चर्चा केलेल्या आगीमुळे होणाऱ्या नुकसानामुळे येणाऱ्या व्यावसायिक व्यत्यय पॉलिसीसारख्याच अटी आणि नियम, संरक्षण याही व्यावसायिक व्यत्यय पॉलिसीअंतर्गत असतात.

4. आगाऊ नफा नुकसान विमा संरक्षण (एएलओपी) किंवा स्टार्ट अप पॉलिसीमध्ये उशीर (डी.एस.यू)

प्रकल्प सुरु असताना अपघातामुळे नुकसान झाल्यास त्याच्या आर्थिक परिणामांना यामुळे संरक्षण मिळते. अपेक्षित कमाई न मिळणाऱ्या विमाधारकांना आणि वित्तीय संस्थांना त्यांचे प्रकल्पामध्ये हितसंबध असतील तोपर्यंत हे कव्हर योग्य आहे. प्रकल्प प्रत्यक्षात सुरु होण्याआधी ही एमसीई/ ईएआर/सीएआर पॉलिसीचा विस्तार म्हणून जारी केली जाते.

ही पॉलिसी सतत खर्चाच्या रुपातील आर्थिक तोट्यांनाही संरक्षण देते, उदा. मुदत कर्जावरील व्याज, कर्जरोखे, मजुरी आणि पगार, इत्यादी. आणि जर व्यवसाय नियोजित तारखेनुसार वेळेत सुरु झाला असता तर व्यवसायात निव्वळ किती नफा कमावला जाऊ शकला असता यावरही संरक्षण दिले जाते.

याच्या हप्त्याचा दर विविध महत्वाच्या घटकांवर आणि उपलब्ध पुनर्विमा पाठिंब्यावर अवलंबून असतो. अंदाजे एकूण नफा किंवा उलाढाल आणि नुकसान भरपाईचा कालावधी हे देखील देय हप्त्यामधील महत्वाचे घटक ठरतात.

स्वतःची चाचणी घ्या 8

स्टार्ट अप पॉलिसीमध्ये उशीर होणे हे .....या नावाने ओळखले जाते.

I. यंत्रसामग्री नफा नुकसान कव्हर

II. आगाऊ नफा नुकसान कव्हर

III. कंत्राटदार सर्व जोखीम विमा कव्हर

IV. कंत्राटदार प्लांट आणि यंत्रसामग्री कव्हर

I. औद्योगिक सर्व जोखीम विमा

औद्योगिक सर्व जोखीम विमा औद्योगिक मालमत्ता- भारतात कुठेही उत्पादन आणि मालाच्या साठ्याची सुविधा असलेल्या अशा दोन्हींसाठी एकाच पॉलिसी अंतर्गत संरक्षण देण्यासाठी तयार करण्यात आली आहे. सामग्रीचे नुकसान किंवा व्यावसायिक व्यत्यय अशा दोन्हींसाठी यात नुकसानभरपाई मिळते.

साधारणपणे, पॉलिसीमध्ये खालील गोष्टींसाठी संरक्षण दिले जातेः

i. आग आणि आगीच्या विम्यामध्ये स्पष्ट करण्यात आलेली काही विशिष्ट संकटे

ii. घरफोडी (चोरी वगळून)

iii. यंत्रसामग्रीत बिघाड/ बॉयलरचा स्फोट/ विद्युत उपकरणे

iv. वर सांगितलेल्या संकटांमुळे निर्माण झालेला व्यावसायिक व्यत्यय

(सूचना : वर (iii मध्ये) सांगितलेल्या संकटांमुळे निर्माण झालेल्या व्यावसायिक व्यत्ययाला सहसा पॅकेज विमा संरक्षण मिळत नाही. पण पर्यायी संरक्षण म्हणून मिळते)

- ✓ व्यक्ती पॉलिसीपेक्षा या पॉलीसीमधून विमा संरक्षण व्यापक स्तरावर दिले जाते.
- ✓ पॉलिसीच्या हप्त्याचे दर हे संरक्षणाचा कोणता पर्याय निवडला आहे, दाव्यांचा अनुभव आणि वजावटीचा पर्याय, एमएलओपीसाठी जोखीम व्यवस्थापन अहवाल इत्यादींवर अवलंबून असतो.

स्वतःची चाचणी घ्या 9

सर्व जोखीम विम्यामध्ये खालीलपैकी कशाला संरक्षण दिले जात नाही?

I. अग्नी विम्याच्या पद्धतीप्रमाणे आणि विशिष्ट संकटे

II. चोरी

III. यंत्रसामग्रीत बिघाड

IV. विद्युत उपकरणे

J. मरीन विमा

मरीन विम्याचे दोन प्रकारात वर्गीकरण केले जाते: मरीन कार्गो आणि मरीन हल (जहाज)

1. मरीन कार्गो (मालवाहतूक) विमा

मरीन म्हणजे फक्त समुद्रात असताना झालेले नुकसान असे जरी या शब्दावरून वाटत असले तरी मरीन कार्गो (मालवाहतूक) विम्यामध्ये त्याहीपेक्षा व्यापक संरक्षण दिले जाते. यामध्ये रेल्वेने, रस्त्याने, मरीन मार्गाने, हवाई मार्गाने किंवा नोंदणीकृत पोस्टल सेवेमार्गे देशात किंवा परदेशातही मालाला झालेल्या नुकसान किंवा माल हरविल्यास त्याची नुकसान भरपाई प्रदान केली जाते. या मालामध्ये हिऱ्यांपासून ते गृहोपयोगी सामानापर्यंत, सिमेंट, धान्य यांसारख्या जास्त प्रमाणात असलेला माल इत्यादीचा समावेश होऊ शकतो.

देशांतर्गत तसेच आंतरराष्ट्रीय व्यापारामध्ये मालवाहतूक विमा अत्यंत महत्वाची भूमिका बजावतो. मालाचे नुकसान झाल्यास किंवा हरवल्यास त्याच्या भरपाईसाठी बहुतेक विक्री करारांमध्ये विक्रेता किंवा खरेदीदार यांच्यापैकी कोणाकडूनही मालाला संरक्षण असणे आवश्यक असते.

विमा कोण घेऊ शकते : माल पाठविणारा विक्रेता किंवा खरेदीदार विक्रीच्या कराराप्रमाणे मालाचा विमा काढू शकतो.

मरीन विमा करारात आंतरराष्ट्रीय पातळीवर लागू होतील अशा तरतुदी असणे गरजेचे असते. कारण कोणत्याही देशाच्या सीमेबाहेर पाठवल्या जाणाऱ्या मालावर विमा संरक्षण दिले जाते. हे विमा संरक्षण आंतरराष्ट्रीय करारानुसार अमलात आणले जातात आणि काही कलमे पॉलिसीला जोडली जातात.

मूलभूत पॉलिसी दस्तऐवजांसाठी सर्वसामान्य अटी असतात, संरक्षण आणि अपवर्जन आणि विशेष अपवर्जन यांच्यासाठी स्वतंत्र कलमे जोडलेली असतात त्याला इन्स्टिट्यूट कार्गो क्लॉजेस (संस्थात्मक मालवाहतूक कलमे) (आयसीसी) म्हटले जाते. इन्स्टिट्यूट ऑफ लंडन अंडररायटर्स (विमालेखक) यांच्याकडून ही तयार करण्यात आली आहेत.

a) मरीन कार्गो (मालवाहतूक) विम्याअंतर्गत संरक्षण

मालवाहतूक पॉलिसी या मुख्यतः प्रवास पॉलिसी असतात, म्हणजे एका जागेवारून दुसऱ्या जागेवर सामान हलविण्यासंदर्भात त्या संरक्षण देऊ करतात. मात्र विमाधारकाने त्याच्या नियंत्रणात असलेल्या प्रत्येक परिस्थितीत योग्य ती काळजी घेणे आवश्यक आहे. या पॉलिसीचे मुख्य वैशिष्ट्य म्हणजे ही सहमत मूल्य पॉलिसी आहे. हे मूल्यांकन विमा कंपनी आणि विमाधारक यांच्यात मान्य करण्यात आलेले असते आणि नंतर एखादा घोटाळा संशयास्पद आढळत नाही तोपर्यंत त्याचे पुनर्मूल्यांकन केले जात नाही. विमा रकमेसाठीची पध्दत अशी आहे, सीआयएफ + 10% (विमा मूल्य आणि भाडे + 10%). याचे आणखी एक वेगळे वैशिष्ट्य म्हणजे ही पॉलिसी निर्देशनीय असते.

पॉलिसीमध्ये असलेल्या नावाच्या जागेवरील गोदामातून माल हलवला गेला की ही पॉलीसी लागू व्हायला सुरुवात होते आणि पॉलिसीत दिलेल्या ठिकाणावर माल जाऊन पोहोचला की संपते, विक्रीच्या करारातील अटींवर हे अवलंबून असते.

यासाठी लागू असलेल्या अटी आणि नियम यांच्याकडून लागू केल्या जातात :

i. आंतरदेशीय परिवहन आंतरदेशीय परिवहन कलम (आयटीसी) ए, बी, किंवा सी

ii. समुद्रमार्गे जलप्रवासासाठी इन्स्टिट्यूट कार्गो कलम (आयसीसी) ए, बी, किंवा सी

iii. हवाई मार्गे वाहतुकीसाठी इन्स्टिट्यूट कार्गो (हवाई) कलम - ए

जर माल घेऊन जाणाऱ्या वाहनाला किंवा जहाजाला अपघात झाला आणि त्यात मालाचे नुकसान किंवा हानी झाली तर इन्स्टिट्यूट कार्गो कलम सी मुळे कमीत कमी संरक्षण मिळते, त्यासाठीची कारणे-

i. आग किंवा स्फोट

ii. गाडी रुळावरून घसरणे किंवा उलटणे

iii. जहाज वाळूत रुतणे, जमिनीत रुतणे किंवा बुडणे (जहाजाच्या बाबतीत)

iv. बाह्य गोष्टींशी धडक

v. संकटग्रस्त बंदरामध्ये माल उतरवणे

vi. सर्वसाधारण सरासरी त्याग

vii. गलबतातून माल बाहेर फेकला जाणे

इन्स्टिट्यूट कार्गो कलम बी हे सी पेक्षा जास्त व्यापक आहे. सी मध्ये ज्या धोक्यांना विमा संरक्षण दिले जाते त्याशिवाय खालील गोष्टींमुळे झालेले नुकसान किंवा हानीही ह्यात भरुन काढली जाते:

i. नैसर्गिक दैवी आपत्ती जसे की भूकंप, ज्वालामुखीचा उद्रेक, वीज पडणे

ii. आंतरदेशीय परिवहनात पूल कोसळणे

iii. सागरी वाहतुकीच्या वेळेस ओव्हरबोर्ड आणि स्लिंग नुकसान

iv. जहाजात/ बोटीमध्ये पाणी शिरणे

इन्स्टिट्यूट कार्गो कलम ए मध्ये सर्वात जास्त व्यापक संरक्षण आहे, त्यामध्ये बी आणि सी मधील सर्व संकटांपासूनही संरक्षण मिळते आणि खालील अपवादात्मक परिस्थिती वगळता अन्य कोणत्याही जोखमीमुळे नुकसान किंवा हानी झाल्यास त्याची भरपाई मिळते:

i. विमाधारकाच्या जाणीवपूर्वक कृतीमुळे झालेले नुकसान किंवा हानी

ii. किरकोळ गळती, मोडतोड, झीज किंवा वजनात / प्रमाणात घट

iii. पॅकींगमध्ये त्रुटी

iv. मुळातच असलेले दोष

v. उशीर

vi. मालकांच्या दिवाळखोरीमुळे नुकसान

vii. आण्विक संकटे

आंतरदेशीय, हवाई आणि सागरी वाहतुकीच्या कलमांमध्ये हे अपवाद सारखेच आहेत. मात्र कोळसा, मोठ्या प्रमाणात तेल, चहा, इत्यादी विशिष्ट वस्तूंच्या व्यापारासाठी काही विशेष स्वतंत्र कलमे आहेत. अतिरिक्त प्रिमियम भरून युद्ध, संप, दंगा, नागरी विप्लव आणि दहशतवाद यांसाठी ही मरीन संरक्षण विस्तारीत करता येते. युध्द संकटांमुळे विमा संरक्षण फक्त मरीन आणि हवाई पॉलिसीमध्येच दिले जाते.

महत्वाचे

मरीन पॉलिसीमध्ये, प्रमाणभूत पॉलिसी अर्ज आणि पॉलिसीला जोडलेली विविध कलमे तीन विभागांत विभागण्यात आली आहेत:

i. मरीन संकटे,

ii. बाह्य संकटे आणि

iii. युध्द, संप, दंगल, नागरी युध्द, दहशतवादाची जोखीम

b) मरीन पॉलिसीचे विविध प्रकार

i. विशिष्ट पॉलिसी

या पॉलिसीमध्ये एकल मालाला विमा संरक्षण दिले जाते. ही काही विशिष्ट प्रवास किंवा परिवहनासाठीच वैध असते. जे व्यापारी नेहमी आयात आणि निर्यातीचा व्यापार करतात किंवा जे आंतरदेशीय वाहतुकीमधून माल पाठवतात, त्यांना खुल्या पॉलिसीसारख्या विशेष व्यवस्थेअंतर्गत विमा व्यवस्थापन करणे खूप सोयीचे वाटते.

ii. खुली पॉलिसी

देशांतर्गत मालवाहतुकीला खुल्या पॉलिसी अंतर्गत विमा संरक्षण मिळू शकते. ही पॉलिसी एक वर्षासाठी वैध असते आणि या काळात वाहतूक करण्यात आलेला सर्व माल विमाधारक आणि विमा कंपनीमध्ये ठरल्याप्रमाणे दर पंधरा दिवसांनी, महिन्याने किंवा तीन महिन्यांनी जाहीर करण्यात आला पाहिजे.

iii. खुले विमा संरक्षण

खुले विमा संरक्षण म्हणजे विमाधारकाच्या मोठ्या प्रमाणातील माल वाहतुकीला/ पाठविण्याला सलग मिळणाऱ्या विमा संरक्षणाचा एक वर्षासाठीचा करार. मालावरील हप्ता हा विमाधारकाने ठेवलेल्या संबंधित रोख ठेव खात्यातून समायोजित केला जाईल. खुले विमा संरक्षण हे सतत व्यापार करणारे मोठे निर्यातदार आणि आयातदार यांना जारी केले जाते.

खुले विमा संरक्षण हे एक वर्षासाठी सागरी माल पाठविण्यासाठी विमा संरक्षणाच्या अटी आणि हप्त्याचा दर निर्धारित करतात. खुले विमा संरक्षण ही पॉलिसी नाही आणि त्यावर शिक्काही मारलेला नसतो. प्रत्येक जाहीर केलेल्या गोष्टीच्या योग्य किंमतीसाठी शिक्का मारून विम्याचे प्रमाणपत्र दिले जाते.

iv. कर आणि विम्याचे वाढलेले मूल्य

जर सीमाशुल्क किंवा ज्या दिवशी माल उतरविला जाणार आहे त्या ठिकाणच्या बाजारात मालाच्या किंमतीत झालेल्या वाढीमुळे मालाचा (कार्गोचा) दर वाढला तर या पॉलिसी अतिरिक्त विमा प्रदान करतात.

2. मरीन (हल) जहाज विमा

'हल' याचा अर्थ जहाज किंवा इतर जलवाहतुकीची साधने

मरीन जहाज विमा हा आंतरराष्ट्रीय कलमानुसार जी विविध देशांमध्ये लागू केली आहेत, त्यानुसार केला जातो. मरीन हल विमा संरक्षणात दोन महत्वाची विमा संरक्षणे दिली जातात

a) विशिष्ट जलप्रवासाचे विमा संरक्षण : यामध्ये वापरल्या जाणाऱ्या कलमांना इन्स्टिट्यूट जलप्रवास कलमे म्हणतात

b) एका कालावधीचे विमा संरक्षण : साधारणपणे एक वर्षांचे असते. यामध्ये वापरल्या जाणाऱ्या कलमांना इन्स्टिट्यूट (काळ) कलमे म्हणतात.

c) युद्धाच्या जोखीम, विशेष नियमांनुसार लागू केल्या जातात आणि हप्ता केंद्र सरकारच्या खात्यात जमा केला जातो.

माहिती

मरीन (हल) जहाज विम्यामध्ये खालील विमा संरक्षणे दिली जातातः

i. आंतरदेशीय जलप्रवासाची साधने जसे की बार्जेस, लाँचेस, प्रवासी जहाजे, इत्यादी

ii. गाळ उपसणी यंत्र/गाळबोट (व्यापारी किंवा बिगर व्यापारी)

iii. मच्छिमारी करणाऱ्या बोटी (व्यापारी किंवा बिगर व्यापारी)

iv. नौकानयन करणाऱ्या बोटी (व्यापारी किंवा बिगर व्यापारी)

v. जेट्टी आणि मालधक्का

vi. बांधकाम सुरु असणाऱ्या बोटी

जहाज मालकाचे फक्त जहाजामध्येच विमा हित असते असे नाही तर विम्याच्या कालावधीत केल्या जाणाऱ्या मालवाहतुकीवरील भाड्यातही त्याचे विमा हित असते. मालवाहतुकीशिवाय जहाज मालकाचे जहाजाची बांधणी, जोडणी करायची असल्यास त्यासाठीही विमा हित असते, यात तरतुदी आणि साठविलेला माल यांचाही समावेश असतो. या खर्चांना वितरण असे म्हणतात आणि मरीन हल पॉलिसीबरोबर एकाच वेळेस त्याचाही विमा काढला जातो.

महत्वाचे

हवाई विमा : विमानासाठीही एक सर्वसमावेशक पॉलिसी उपलब्ध आहे ज्यामध्ये विमानाचे नुकसान किंवा हानी झाल्यास तृतीय पक्ष आणि प्रवाशांना नुकसान भरपाई देण्याचे कायदेशीर दायित्व असते.

स्वतःची चाचणी घ्या 10

विम्याची कोणती शाखा युध्दाच्या धोक्यांपासून संरक्षण देते?

I. मरीन पॉलिसी

II. हवाई पॉलिसी

III. वरीलपैकी दोन्ही

IV. वरीलपैकी एकही नाही

K. दायित्व पॉलिसी

व्यक्तीने कितीही काळजी घेतली तरी अपघात टाळता येत नाहीत. यामुळे त्या व्यक्तीला स्वतःला इजा होते आणि त्याच्या मालमत्तेचेही नुकसान होते आणि त्याचबरोबर तृतीय पक्षाला इजा आणि त्यांच्या मालमत्तेच्या हानीसही कारणीभूत होते. असे नुकसान झालेली पीडित व्यक्ती नुकसानभरपाईसाठी दावा करु शकते.

चॉकलेट किंवा औषधांसारख्या विकल्या गेलेल्या उत्पादनांमध्ये दोष निर्माण होऊ शकतो आणि त्यामुळे ग्राहकाला इजा होऊ शकते ज्याचे दायित्व उद्भवू शकते. त्याचप्रमाणे, चुकीचे निदान/ रुग्णावरील उपचार किंवा वकीलाने अशीलाचा अयोग्य प्रकारे हाताळलेला खटला यामुळेही दायित्व निर्माण होऊ शकते.

अशा सर्व प्रकरणांमध्ये, जेथे तृतीय पक्ष, ग्राहक किंवा रुग्ण आरोप केलेल्या चुकीच्या कृतीसाठी नुकसान भरपाईची मागणी करतात, तेव्हा तेथे नुकसान भरपाई देण्यासाठी किंवा दावेदारांकडून दाखल केलेला खटला लढण्यासाठी शुल्क देण्याचा खर्च भागवण्यासाठी पैशांची गरज पडते. अशा प्रकारच्या दायित्वाचे अस्तित्व आणि देण्यात येणारी नुकसान भरपाईची रक्कम दिवाणी न्यायालयाकडून ठरविण्यात येते, जे कथित हलगर्जीपणा/ घोटाळा या प्रकारात मोडते. दायित्व विमा पॉलिसी अशा दायित्वांना विमा संरक्षण प्रदान करते. काही दायित्व पॉलिसीं बघूया.

वैधानिक दायित्व

नुकसानभरपाईची रक्कम देण्यासाठी काही विशिष्ट कायदे किंवा नियम बनविण्यात आले आहेत. हे कायदे खालीलप्रमाणे आहेतः

- ✓ सार्वजनिक दायित्व कायदा, 1991 आणि
- ✓ 2010 मध्ये सुधारणा करण्यात आलेला कर्मचारी नुकसान भरपाई कायदा 1923

विमा पॉलिसी या अशा दायित्वांना संरक्षण देण्यासाठी उपलब्ध असतात. त्यापैकी काही बघूयात

1. अनिवार्य सार्वजनिक दायित्व पॉलिसी

सार्वजनिक दायित्व विमा कायदा, 1991 नुसार तृतीय पक्षाला इजा झाल्यास जो कोणी अशा धोकादायक वस्तू हाताळत असेल त्यांच्यावर कोणताही दोष नसताना दायित्व लादले जाते. अशा प्रकारच्या प्रत्येक धोकादायक वस्तूचे नाव आणि त्याचे प्रमाण ‘कायद्यात’ सूचीबध्द करण्यात आले आहे. प्रति व्यक्ती किती नुकसान भरपाई दिली गेली पाहिजे हेही खाली दाखवल्याप्रमाणे ठरविण्यात आले आहे.

देय नुकसानभरपाई

जीवघेणा अपघात	रु. 25,000
कायमचे पूर्ण अपंगत्व	रु. 25,000
कायमचे अर्ध अपंगत्व	% 25,000 रु. ची % अपंगत्वावर आधारित
तात्पुरते अर्ध अपंगत्व	प्रति महिना 1,000 रु., जास्तीत जास्त 3 महिने
प्रत्यक्ष वैद्यकीय खर्च	जास्तीत जास्त 12,500 रुपयांपर्यंत
....पर्यंत मालमत्तेची प्रत्यक्ष हानी	6,000 रुपये

हप्ता एओए (फक्त एक अपघात) या मर्यादेत आणि ग्राहकाच्या उलाढालीवर निर्धारित केला जातो. या पॉलिसीचे विशेष वैशिष्ट्य म्हणजे विमाधारकाला त्याच्या हप्त्याच्या समान रक्कम पर्यावरण संवर्धन निधीला द्यावी लागते. जर नुकसान झालेल्या तृतीय पक्षांची संख्या जास्त असेल आणि जर दिलासा म्हणून दिली जाणारी रक्कम ए.ओ.ए. च्या मर्यादेपेक्षा जास्त असेल, तर उर्वरित रक्कम निधीद्वारे दिली जाते.

2. **सार्वजनिक (जन) दायित्व पॉलिसी (औद्योगिक/ बिगर औद्योगिक जोखीम)**

विमाधारकाची चूक / हलगर्जीपणा यातून तृतीय पक्षाला झालेली वैयक्तिक हानी किंवा मालमत्तेचे नुकसान यासाठी या प्रकारची पॉलिसी विमा संरक्षण प्रदान करते. (टीपीपीआय किंवा टीपीपीडी)

हॉटेल्स, चित्रपटगृहे, सभागृह, निवासी संकुले, कार्यालये, मैदाने, गोदामे आणि दुकाने यांसारख्यावर परिणाम होणाऱ्या औद्योगिक आणि बिगर औद्योगिक जोखमींना संरक्षण देण्यासाठी स्वतंत्र पॉलिसी आहेत. यामध्ये भारतीय कायद्यानुसार टीपीपीआय/टीपीपीडी च्या अनुषंगाने दावेदाराचा खर्च, शुल्क आणि खर्च अशी नुकसान भरपाई देण्यासाठी कायदेशीर दायित्व प्रदान करते.

पॉलिसीमध्ये खालील गोष्टींना विमा संरक्षण दिले जात नाही.

a) उत्पादन दायित्व

b) प्रदूषण दायित्व

c) वाहतूक आणि

d) कामगार/ कर्मचाऱ्यांना इजा

3. **उत्पादन दायित्व पॉलिसी**

उत्पादनाचे विविध प्रकार (उदा. डबाबंद पदार्थ, एयरेटेड वॉटर, औषधे आणि इंजेक्शन्स, विद्युत उपकरणे. यांत्रिक उपकरणे, रसायने इ.) हल्ली उत्पादित करुन लोकांना विकले जातात, त्यामुळे उत्पादन दायित्व विम्याची मागणी वाढली आहे. या उत्पादनांमधील दोषामुळे तृतीय पक्षाचा मृत्यू झाल्यास, शारीरिक इजा किंवा आजारपण किंवा मालमत्तेची हानी झाल्यास दावा निर्माण होऊ शकतो. उत्पादन दायित्व पॉलिसी विमाधारकाच्या अशा दायित्वाला संरक्षण प्रदान करते.

निर्यात तसेच देशांतर्गत उत्पादनांवर विमा संरक्षण उपलब्ध आहे.

4. **उद्वाहक (लिफ्ट) (तृतीय पक्ष) दायित्व विमा** :

या पॉलिसी अंतर्गत इमारतीच्या मालकांना उद्वाहक (लिफ्ट) वापरणे आणि त्याचे कार्य यासंबंधी निर्माण झालेल्या दायित्वावर संरक्षण प्रदान केले जाते. यामध्ये खालील कायदेशीर दायित्वांसाठी संरक्षण दिले जाते :

a) कोणत्याही व्यक्तीचा मृत्यू/शारीरिक इजा (विमाधारकाच्या कर्मचाऱ्यांना वगळून)

b) मालमत्तेचे नुकसान(विमाधारकाच्या स्वतःची किंवा कर्मचाऱ्याची मालमत्ता वगळून)

हप्त्याचे दर नुकसान भरपाईची मर्यादा, कोणतीही एक व्यक्ती, कोणताही एक अपघात आणि कोणतेही एक वर्ष यांच्यावर अवलंबून असतात.

5. **व्यावसायिक दायित्व**

व्यावसायिक कर्तव्य निभावताना हलगर्जीपणा झाल्यास त्यासाठी नुकसान भरपाई देण्यासाठी व्यावसायिक व्यक्तींना कायदेशीर दायित्वांच्या विरोधात विमा संरक्षण देण्यासाठी व्यावसायिक नुकसान भरपाई तयार करण्यात आली आहे. अशा प्रकारचे विमा संरक्षण डॉक्टर्, हॉस्पीटल्स, अभियंता, वास्तु विशारद, चार्टर्ड अकाउंटंट्स, आर्थिक सल्लागार, विमा दलाल यांच्यासाठी उपलब्ध असते.

6. **संचालक आणि अधिकारी दायित्व पॉलिसी**

कंपनीचे संचालक आणि अधिकारी विश्वास आणि जबाबदारीच्या पदांवर असतात. त्यांच्याकडून कंपनीतील पर्यवेक्षणात किंवा व्यवस्थापनात काही चुकीचे कृत्य घडल्यास त्यांच्यावर भागधारक, कर्मचारी, कर्जदार आणि कंपनीच्या अन्य भागधारकांना नुकसान भरपाई देण्याचे दायित्व असते. अशा प्रकारच्या दायित्वाला संरक्षण देण्यासाठी आणि कंपनीच्या सर्व संचालकांना संरक्षण देण्यासाठी पॉलिसी तयार करण्यात येते.

7. **कर्मचाऱ्याचा नुकसान भरपाई विमा**

कर्मचारी कामावर असताना, त्याचे कर्तव्य बजावत असताना त्याला अपघातामुळे किंवा आजारामुळे काही वैयक्तिक इजा झाल्यास त्यासाठी विमाधारकाला कायदेशीर दायित्व म्हणून त्या कर्मचाऱ्याला नुकसान भरपाई द्यावी लागते. यालाच 'कामगार नुकसानभरपाई विमा' असेही म्हणतात.

बाजारात विम्याचे दोन प्रकार आढळतातः

a) **टेबल ए** : कर्मचारी नुकसान भरपाई कायदा, 1923 च्या अंतर्गत (कामगार नुकसान भरपाई कायदा, 1923), जीवघेणा अपघात कायदा, 1855 आणि सर्वसाधारण कायदा

b) **टेबल बी :** जीवघेणा अपघात कायदा, 1855 आणि सर्वसाधारण कायद्यानुसार, कायदेशीर दायित्वासाठी नुकसान भरपाई.

हप्त्याचा दर हा प्रस्ताव अर्जात जाहीर केलेल्या कर्मचाऱ्यांच्या अंदाजे मजुरीनुसार लागू केला जातो.

या पॉलिसीचा विमा खालील संरक्षणासाठी विस्तारित होऊ शकतोः

i. कर्मचाऱ्याच्या उपचारासाठी विमाधारकाने केलेला वैद्यकीय आणि रुग्णालयाचा खर्च, ठराविक रकमेपर्यंत

ii. कायद्यात सूचीबध्द केल्यानुसार व्यावसायिक आजारांसाठीचे दायित्व

iii. कंत्राटदारांच्या कर्मचाऱ्यांसाठीचे दायित्व

स्वतःची चाचणी घ्या 11

सार्वजनिक (जन) दायित्व विमा कायदा, 1991 अंतर्गत, जीवघेण्या नसलेल्या म्हणजे किरकोळ अपघातासाठी प्रत्यक्ष उपचार म्हणून किती नुकसान भरपाई दिली गेली पाहिजे?

I. 6,250 रु.

II. 12,500 रु,.

III. 25,000 रु.

IV. 50,000 रु.

स्वतःची चाचणी घ्या ची उत्तरे

उत्तर 1 - योग्य पर्याय आहे III.

उत्तर 2 - योग्य पर्याय आहे I.

उत्तर 3 - योग्य पर्याय आहे IV.

उत्तर 4 - योग्य पर्याय आहे II.

उत्तर 5 - योग्य पर्याय आहे I.

उत्तर 6 - योग्य पर्याय आहे IV.

उत्तर 7 - योग्य पर्याय आहे III.

उत्तर 8 - योग्य पर्याय आहे II.

उत्तर 9 - योग्य पर्याय आहे II.

उत्तर 10 - योग्य पर्याय आहे III.

उत्तर 11 - योग्य पर्याय आहे II.

प्रकरण G-05

सर्वसाधारण विमा दावे

प्रकरणाची ओळख

कोणत्याही विमा करारामध्ये सुरुवातीला एक आश्वासन दिले जाते की, नुकसान झाल्यास विमाधारकाला त्याची नुकसानभरपाई देण्यात येईल. त्यासाठी आवश्यक प्रक्रिया आणि कागदपत्रे काय आवश्यक असतात, नुकसान कधी झाले, दावे निकाली काढण्यासाठी पूर्ण प्रक्रिया कशी असते याबद्दल या प्रकरणात आपण चर्चा करणार आहोत. तसेच विमाधारक किंवा विमा कंपनी यांच्याकडून वादग्रस्त दाव्यांवर तोडगा कसा काढायचा हेही यात स्पष्ट करण्यात आले आहे.

अध्ययन निष्पत्ती

A. दावे निकाली काढण्याची प्रक्रिया

B. सर्वेक्षक आणि नुकसान मूल्यमापन करणाऱ्यांची भूमिका

या प्रकरणाचा अभ्यास केल्यानंतर, तुम्ही खालील गोष्टी करु शकालः

1. दावे निकाली काढण्याच्या कार्याचे महत्व सांगा
2. नुकसानाची माहिती देण्याची प्रक्रिया सविस्तर सांगा
3. दाव्याचा तपास आणि मूल्यांकन याचा अंदाज बांधणे
4. सर्वेक्षक आणि नुकसान मूल्यमापन करणाऱ्यांचे महत्व स्पष्ट करणे
5. दाव्याच्या अर्जामधील माहितीचे वर्णन करा
6. दावे समायोजन आणि ते निकाली काढणे याची व्याख्या सांगा

A. दावे निकाली काढण्याची प्रक्रिया

1. दावे निकाली काढण्याचे महत्व

नुकसान झाल्यास पॉलिसीधारकाने केलेला दावा निकाली काढणे हे विमा कंपनीचे सगळ्यांत महत्वाचे कार्य आहे. पॉलिसीधारकाने किंवा तृतीय पक्षाने विमाधारकाविरोधात दावा केल्यानंतर त्याच्या नुकसान भरपाईसाठी तत्परतेने, निष्पक्षपणे आणि समान सेवा देऊन विमा कंपनी आपले आश्वासन पाळते.

एका जीवनेतर विमा कंपनीच्या बोर्ड रुममध्ये लिहीले होते, "शक्य असेल तर तुम्ही पैसे द्या; जेव्हा अत्यावश्यक असेल तेव्हाच नाही म्हणा". विम्याच्या उदात्त व्यवसायाचा हाच खरा आत्मा आहे.

अत्यंत व्यावसायिक पध्दतीने दावे निकाली काढणे हीच विमा कंपनीची सगळ्यांत मोठी जाहिरात मानली जाते.

a) तत्परता

विमाधारक एखादी कॉर्पोरेट कंपनी असेल किंवा एखादी व्यक्ती, नुकसानाचं प्रमाण अगदी छोटं असेल किंवा मोठं, दावा तत्परतेने निकाली काढणे खूप महत्वाचे आहे. नुकसान झाल्यानंतर विमाधारकाला त्याची नुकसान भरपाई लवकरात लवकर हवी असते हे लक्षात ठेवले पाहिजे.

जर त्याला तत्परतेने पैसे मिळाले, तर त्याला त्याचा जास्तीत जास्त उपयोग होईल. जेव्हा विमाधारकाला सर्वांत जास्त गरज असते तेव्हा त्याला दाव्याची रक्कम देणे हे विमा कंपनीचे कर्तव्य आहे- नुकसानानंतर शक्य तितक्या लवकर

b) व्यावसायिकता

विमा अधिकारी प्रत्येक दाव्याचा त्याच्या गुणवत्तेच्या आधारे विचार करतात आणि कोणत्याही प्रकारे पूर्वग्रह दूषित किंवा चुकीच्या कल्पना डोक्यात ठेवून खालील प्रश्नांची उत्तरे देणाऱ्या कागदपत्रांचा अभ्यास न करता दावा फेटाळण्यासाठी सूचना देत नाहीत.

i. नुकसान खरोखरंच झाले आहे का ?

ii. जर तसे असेल तर, ज्यामुळे नुकसान झाले ती घटना खरोखरंच नुकसानासाठी जबाबदार आहे का?

iii. या घटनेमुळे किती नुकसान झाले त्याचा अंदाज

iv. नुकसानामागील कारण काय होते?

v. हे नुकसान पॉलिसी अंतर्गत संरक्षित आहे का?

vi. दाव्याचे पैसे करार / पॉलिसी अटींनुसार देता येऊ शकतात का?

vii. जर असेल तर किती पैसे देता येऊ शकतील?

या सर्व प्रश्नांची उत्तरे विमा कंपन्यांकडून शोधली जाणे आवश्यक आहे.

दाव्याची प्रक्रिया ही एक महत्वाची कृती आहे. पॉलिसी अंतर्गत येणारे सर्व 'पैसे देता येणाऱ्या' दाव्यांना तातडीने पैसे देता आले पाहिजेत आणि जे त्यामध्ये नाहीत त्यांना दिले जाऊ नयेत यासाठी कंपनीकडून सर्व दाव्यांचे अर्ज, कार्यपध्दती आणि प्रक्रिया अत्यंत काळजीपूर्वक तयार केलेली असते.

एजंट हा कंपनीचा प्रतिनिधी म्हणूनच विमाधारकाला परिचित असतो, सर्व संबंधित अर्ज व्यवस्थित आणि योग्य रितीने भरले गेले आहेत, नुकसानाचा पुरावा दर्शविणारी सर्व कागदपत्रे जोडली गेली आहेत आणि सांगितलेल्या सर्व प्रक्रिया वेळेवर पूर्ण केल्या आहेत याची त्याने खात्री केली पाहिजे आणि ते कंपनीकडे त्याने वेळेवर सुपूर्द केले पाहिजे.

नुकसानाच्या वेळेस एजंटची भूमिका नेमकी काय असते यावर याआधीही चर्चा झाली आहे.

2. **नुकसानाची माहिती किंवा सूचना**

पॉलिसीच्या अटींनुसार झालेल्या नुकसानाची सूचना ताबडतोब विमा कंपनीला कळविण्यात आली पाहिजे. विमा कंपनीला अगदी सुरुवातीच्या टप्प्यातच नुकसानाचा तपास करता यावा यासाठी कंपनीला नुकसान झाल्यावर लगेचच सूचना देणे गरजेचे आहे. यामध्ये उशीर झाल्यास नुकसानाशी संबंधित महत्वाची माहिती गहाळ होऊ शकते. तसेच नुकसान कमी करण्यासाठी आणि जास्त नुकसान टाळण्यासाठी विमाकर्ता काही उपाय सुचवू शकतो. त्यामुळे नुकसानाची सूचना शक्य तितक्या लवकर द्यावी.

या सुरुवातीच्या तपासणी/ छाननीनंतर, दाव्याला क्रमांक दिला जातो आणि दाव्याची सविस्तर माहितीसह म्हणजे पॉलिसी क्रमांक, विमाधारकाचे नाव,नुकसानाची अंदाजे रक्कम, नुकसानाची तारीख यासह नोंदणी केली जाते, आता दावा प्रक्रियेसाठी तयार होतो.

काही विशिष्ट पॉलिसी अंतर्गत (उदा. घरफोडी) पोलिसांनाही नोटीस पाठवली जाते. तर कार्गो रेल्वे परिवहन पॉलिसीअंतर्गत रेल्वेलाही नोटीस पाठवली जाते.

3. **तपास आणि मूल्यांकन**

a) **आढावा**

विमाधारकाकडून दाव्याचा अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, विमा कंपनी नुकसानाचा तपास आणि मूल्यांकन करण्याचे ठरविते. जर दाव्याची रक्कम कमी असेल, तर नुकसानामागचं कारण आणि किती नुकसान झाले आहे हे विमा कंपनीच्या अधिकाऱ्यांकडून ठरवले जाते.

अन्य दाव्यांचा तपास हा नुकसान मूल्यांकनांमध्ये विशेष तज्ञ असलेल्या स्वतंत्र परवानाधारक व्यावसायिकांकडे सोपवला जातो. विमाधारक आणि विमा कंपनी दोघांचेही या प्रकरणात हितसंबंध आहेत, स्वतंत्र व्यावसायिक सर्वेक्षकाकडून दिले जाणारे निःपक्षपाती मत हे दोन्ही पक्षांनी तसेच वाद झाल्यास न्यायालयामध्येही मान्य करायला हवे या तत्वावर स्वतंत्र व्यावसायिक सर्वेक्षकाचे नुकसानाचे मूल्यांकन अवलंबून असते.

b) दाव्याचे मूल्यांकन

आगीच्या प्रकरणामध्ये, अन्य कागदपत्रांसह सर्वेक्षणाच्या अहवालावर आधारित दाव्याचे मूल्यांकन केले जाते. यामध्ये आवश्यक पोलीस रिपोर्ट/अग्निशमन दलाचा रिपोर्ट, निरीक्षकाचा रिपोर्ट अशी गरजेची कागदपत्रेही मिळवली जातात. वैयक्तिक अपघात दाव्यांमध्ये, विमाधारकाला त्या प्रकरणानुसार अपघाताचे कारण किंवा आजारपणाचे स्वरुप तसेच कार्यक्षम नसण्याच्या कालावधीचा डॉक्टरकडे जाऊन तयार केलेला अहवाल प्रस्तुत करावा लागतो.

पॉलिसीच्या अटींमध्ये, विमा कंपनीला स्वतंत्र वैद्यकीय परीक्षण आयोजित करण्याचा अधिकार आहे. 'कर्मचाऱ्याच्या नुकसनाभरपाई' च्या दाव्यांमध्ये वैद्यकीय पुरावा आवश्यक असतो. पशुधन आणि गुरांच्या दाव्यांमध्ये प्राण्यांच्या डॉक्टरच्या रिपोर्टवर आधारित दाव्यांचे मूल्यांकन केले जाते.

माहिती

नुकसान किंवा हानीबद्दलची सूचना मिळाल्यानंतर विमा कंपनी या गोष्टी तपासतातः

1. नुकसान किंवा हानी झाली त्यावेळेस विमा पॉलिसी लागू होती का
2. विमा उतरविलेल्या संकटामुळेच नुकसान किंवा हानी झाली आहे.
3. पॉलिसीअंतर्गत विमा उतरविलेली मालमत्ता (विम्याच्या अनुषंगाने) आणि नुकसान झालेली मालमत्ता एकच आहे.
4. नुकसानाबद्दलची सूचना विनालंब प्राप्त झाली आहे

मोटार तृतीय पक्षाच्या दाव्यांमध्ये मृत्यू आणि वैयक्तिक इजा झाल्यास त्याचे मूल्यांकन डॉक्टरच्या अहवालावरून करतात. हे दावे मोटार अपघात दावे प्राधिकरणाकडून हाताळण्यात येतात आणि जी रक्कम दिली जाते ती दावेदाराचे वय आणि त्याचे उत्पन्न यावर अवलंबून असते.

तृतीय पक्ष मालमत्तेच्या नुकसानाच्या दाव्यामध्ये सर्वेक्षण अहवालावर मूल्यांकन केले जाते.

- ✓ मोटार मालक नुकसान दावा सर्वेक्षकाच्या मूल्यांकनावर आधारित असतो.
- ✓ यामध्ये जर तृतीय पक्षाचे नुकसान अंतर्भूत असेल तर त्यासाठी पोलीस रिपोर्ट आवश्यक असतो.

माहिती

तपास हा मूल्यांकनापेक्षा पूर्णपणे वेगळा असतो. वैध दावा करण्यात आला आहे का याची खात्री करण्यासाठी तपास केला जातो आणि काही महत्वाची माहिती आणि शंकांचे निरसन करुन घेण्यात येते जसे की विम्यामध्ये काही विमाहित गुंतलेले आहेत, भौतिक वास्तव दाबण्यात आले का किंवा चुकीच्या पध्दतीने सांगण्यात आले आहे का, नुकसान जाणीवपूर्वक करण्यात आले आहे का, इत्यादी गोष्टी नाकारल्या जातात.

विमा सर्वेक्षक तपासाचे काम ही हाती घेतात. त्यामुळे सर्वेक्षकाला आपले काम लवकरात लवकर करणे शक्य होते. त्यामुळेच दाव्याची सूचना मिळताच लगेचच सर्वेक्षकाची तातडीने नियुक्ती करण्याची पध्दत आहे.

B. सर्वेक्षक आणि नुकसान मूल्यांकन करणाऱ्यांची भूमिका

a) सर्वेक्षक

सर्वेक्षक हे आरडीएआयचे परवानाधारक व्यावसायिक असतात. काही विशिष्ट क्षेत्रातील नुकसानाची तपासणी आणि मूल्यांकन करण्यात ते तज्ञ असतात. सर्वेक्षकांना साधारणपणे विमा कंपन्यांकडून काम नेमून दिले जाते आणि मोबदला दिला जातो. दावा दाखल करण्याच्या वेळेस सर्वसाधारण विमा कंपन्यांकडून सर्वेक्षक आणि नुकसानाचे मूल्यांकन करणाऱ्यांना कामावर घेतले जाते. ते हानीच्या मालमत्तेचे निरीक्षण, परीक्षण करतात आणि हानी ची कारणे व परिस्थितीचा तपास करतात. शिवाय नुकसानीचा अंदाज बांधून त्याविषयीचा रिपोर्ट विमा कंपनीला सादर करतात.

भविष्यातील नुकसान टाळण्यासाठी कोणत्या योग्य उपाययोजना केल्या पाहिजेत याबद्दल ते विमा कंपन्यांना सल्लाही देतात. सर्वेक्षकांचे काम विमा कायदा, 1938, विमा नियमन 1939 आणि आयआरडीएआयने जारी केलेल्या काही विशिष्ट तरतुदींनुसार होते.

देशाबाहेर केल्या जाणाऱ्या दाव्यांबाबत 'प्रवास पॉलिसी' किंवा निर्यातीसाठी 'मरीन खुले संरक्षण' लागू केले जाते आणि पॉलिसींसाठी पॉलिसीत नामनिर्देशित केलेल्या परदेशातील दावे निकाली काढणाऱ्या एजंट्सकडून त्याचे मूल्यांकन केले जाते. हे एजंट्स नुकसानाचे मूल्यांकन करतात आणि पैसे देतात, ज्याची विमा कंपन्यांकडून परतफेड केली जाते, त्यांचे दावा निकाली काढण्याचे शुल्कही विमा कंपन्या

देतात. वैकल्पिकरित्या, सर्व दाव्यांची कागदपत्रे हे विमा दावा निकाली काढणाऱ्या एजंट्सकडून त्यांच्या मूल्यांकनासह गोळा केली जातात.

महत्वाचे

विमा अधिनियमाचा विभाग 64 यूएम

स्वतःच्या मोटार नुकसानाचा पन्नास हजार रुपयांपेक्षा आणि मालमत्तेसाठी एक लाख रुपयांपेक्षा जास्त दावा असेल तर त्यासाठी, विमा कंपन्यांना अशा दाव्यांचे मूल्यांकन करण्यासाठी सर्वेक्षक नेमण्याची गरज असते. अन्य दाव्यांमध्ये विमा कंपन्या अन्य व्यक्तींना (सर्वेक्षक किंवा नुकसान मूल्यांकन करणाऱ्या पदासाठी जी व्यक्ती अपात्र ठरविण्यात आली नाही अशी व्यक्ती) मूल्यांकन करण्यासाठी नेमतात.

5. **दाव्यांचे अर्ज**

विम्याच्या प्रत्येक वर्गानुसार दाव्याच्या अर्जामधील माहिती वेगवेगळी असते. साधारणपणे दाव्याचा अर्ज हा, नुकसानाची तारीख, नुकसानाचे कारण, नुकसानाची मर्यादा, इत्यादी गोष्टींची पूर्ण माहिती मिळवण्याच्या दृष्टीने तयार करण्यात आलेला असतो. विम्याच्या वर्गानुसार सर्व प्रश्न एक दुसऱ्या पेक्षा वेगळे असतात.

उदाहरण

आगीच्या दाव्याच्या अर्जामध्ये मागितलेल्या माहितीचे उदाहरण खाली दिलेले आहे:

i. विमाधारकाचे नाव,पॉलिसी क्रमांक आणि पत्ता

ii. आग लागली ती तारीख, कारण आणि परिस्थिती

iii. नुकसान झालेल्या मालमत्तेची सविस्तर माहिती

iv. आग लागण्याच्या मालमत्तेचे योग्य मूल्य. ज्या अंतर्गत दावा केला जातो अशा अनेक गोष्टी यामध्ये समाविष्ट असतात. [दावा हा मालमत्तेच्या ठिकाणी असलेल्या प्रत्यक्ष मूल्यावर आणि वजावट केल्यानंतरच्या मूल्यावर, वेयर अॅन्ड टेयर वर आधारित असणे आवश्यक आहे. (अर्थात जोपर्यंत संबंधित इमारत, प्लांट आणि यंत्रसामग्री ही पुनर्स्थापनेच्या मूल्यावर आधारित नसते). यामध्ये नफ्याचा समावेश नसावा.]

v. साल्वेज मूल्य वजा केल्यानंतर दावा करण्यात आलेली रक्कम

vi. ज्या परिसरात आग लागली तिथली परिस्थिती आणि भोगवटा

vii. विमाधारकाने कोणत्या क्षमतेने याबद्दलचा दावा केला आहे, म्हणजे मालक, गहाण ठेवलेली जागा किंवा तत्सम

viii. ज्या मालमत्तचे नुकसान झाले आहे त्यात अन्य कोणा व्यक्तीचे विमा हित आहे का

ix. अशा मालमत्तेवर अन्य कोणता विमा लागू आहे का? असल्यास त्याबद्दलची माहिती

यानंतर अर्जामध्ये एक सत्य आणि अचूकता याची ग्वाही देणारा जाहीरनामा दिला जातो आणि त्यावर विमाधारकाची सही आणि तारीख असते.

विमा कंपनीने दाव्याचा अर्ज जारी केला याचा अर्थ विमाकर्त्यांनी दाव्याचे दायित्व स्वीकरले असा होत नाही. दाव्याचा अर्ज 'कोणत्याही पूर्वग्रहाशिवाय' अशा शेऱ्यासह जारी केला जातो.

सहाय्यक कागदपत्रे

दावेदाराला दावा सिध्द करण्यासाठी दाव्याच्या अर्जाशिवाय काही कागदपत्रेही सादर करणे आवश्यक असते.

i. आगीच्या दाव्यासाठी, अग्निशमन दलाचा अहवाल आवश्यक असतो.

ii. वादळाने झालेल्या नुकसानासाठी, हवामान खात्याचा अहवालही मागवला जाऊ शकतो

iii. घरफोडीच्या दाव्यांबाबत, पोलिसांचा अहवाल महत्वाचा असतो.

iv. जीवघेण्या अपघाताच्या दाव्यांमध्ये, अपघाती मृत्युची चौकशी करणाऱ्या अधिकारी आणि पोलिसांचा हवाला महत्वाचा ठरू शकतो

v. मोटार दाव्यांमध्ये, विमा कंपनीकडून वाहन परवाना, नोंदणी पुस्तक, पोलीस रिपोर्ट, इत्यादीची तपासणी केली जाते

vi. मरीन (कार्गो) मालवाहतूक दाव्यांमध्ये नुकसानाच्या प्रकारानुसार कागदपत्रांचे स्वरुपही बदलते, म्हणजे एकूण नुकसान, विशिष्ट सरासरी, आंतरदेशीय किंवा परदेशी परिवहन दावे, इत्यादी

स्वतःची चाचणी घ्या 1

खालीलपैकी कोणत्या गोष्टी दावा निकाली काढण्यामध्ये व्यावसायिक म्हणून गणल्या जात नाहीत?

I. नुकसानाच्या कारणाशी निगडीत माहिती मिळवणे

II. दाव्याकडे पूर्वग्रहाने पाहणे

III. झालेले नुकसान हे विमा उतरविलेल्या संकटा अंतर्गत आहे का हे तपासणे

IV. दाव्याअंतर्गत देण्यात येऊ शकणाऱ्या रकमेची मोजणी करणे

स्वतः ची चाचणी घ्या 2

राज एका कार अपघातात गुंतला आहे. त्याच्या कारचा मोटार विमा सर्वसमावेशक पॉलिसी अंतर्गत काढण्यात आला आहे. राजसाठी खालीलपैकी कोणती सगळ्यांत योग्य गोष्ट आहे?

I. जितक्या लवकर शक्य असेल तितक्या लवकर विमा कंपनीला नुकसानाबाबत सूचना देणे

II. विम्याचे नूतनीकरण करण्याच्या वेळेस विमा कंपनीला सूचित करणे

III. जास्त नुकसान भरपाई मिळवण्यासाठी कारचे आणखी नुकसान करणे

IV. नुकसानाकडे दुर्लक्ष करणे

स्वतःची चाचणी घ्या 3

दाव्याचा तपास आणि दाव्याचे मूल्यांकन याबाबत खालीलपैकी कोणती वक्तव्ये योग्य आहेत?

I. दाव्याचा तपास आणि दाव्याचे मूल्यांकन या सारख्याच गोष्टी आहेत

II. दाव्याची वैधता निश्चित करणे म्हणजे नुकसान हे विमा उतरविलेल्या संकटामुळे झाले आहे, त्यात हमीचे उल्लंघन झाले आहे का यासाठी दाव्याची तपासणी केली जाते

III. दाव्याचे मूल्यांकन दाव्याची वैधता ठरवण्याचा प्रयत्न करते तर तपास हा नुकसानाचे कारण, त्याच्या व्याप्तीशी अधिक निगडीत आहे.

IV. दाव्याचा तपास हा दाव्याचे पैसे देण्याआधी केला जातो तर त्याचे मूल्यांकन केल्यानंतर दाव्याचे पैसे दिले जातात.

स्वतःची चाचणी घ्या 4

सर्वेक्षकांसाठी परवानाधारक प्राधिकरण कोण असते ?

I. भारतीय सर्वेक्षक संघटना

II. सर्वेक्षक नियामक आणि विकास प्राधिकरण

III. भारत विमा नियामक आणि विकास प्राधिकरण

IV. भारत सरकार

स्वतःची चाचणी घ्या 5

वादळाच्या नुकसानाच्या दाव्यामध्ये खालीलपैकी कोणती कागदपत्रे सर्वात जास्त मागवली जाऊ शकतात?

I. अपघाती मृत्युची चौकशी करणाऱ्या अधिकाऱ्याचा हवाला

II. अग्निशमन दलाचा अहवाल

III. पोलीस रिपोर्ट

IV. हवामान खात्याचा अहवाल

स्वतःची चाचणी घ्या 6

पॉलिसी अंतर्गत झालेले नुकसान तृतीय पक्षाकडून वसूल करण्यासाठी विमा कंपनी खालीलपैकी कोणत्या तत्वानुसार विमाधारकाचे अधिकार गृहीत धरते?

I. योगदान

II. हॉस्पीटलमधून बाहेर सोडणे (डिस्चार्ज)

III. कायदेशीर हक्क एकाऐवजी दुसऱ्याने मागणे (सबरोगेशन)

IV. नुकसान भरपाई

स्वतःची चाचणी घ्या 7

जर एखादे नुकसान पॉलिसी अंतर्गत संरक्षित नाही म्हणून विमा कंपनीने एखादे नुकसान पैसै देण्यायोग्य नाही असे ठरवले तर त्याबाबत निर्णय कोण घेते?

I. विमा कंपनीचा निर्णय अंतिम असतो

II. पंच

III. मध्यस्थ

IV. न्यायालय

सारांश

a) व्यावसायिकरित्या दावे निकाली काढणे ही विमा कंपनीची सगळ्यांत मोठी जाहिरात असते

b) नुकसानाबाबत विमा कंपन्यांना तातडीने सूचित करण्यात यावे असे पॉलिसीच्या अटींमध्ये स्पष्ट करण्यात आले आहे

c) जर दाव्याची रक्कम कमी असेल, तर नुकसानाच्या कारणाची आणि मर्यादेची पाहणी विमाकर्त्याच्या अधिकाऱ्याकडून केली जाते. मात्र अन्य दाव्यांसाठी नुकसानाचे मूल्यांकन स्वतंत्र परवानाधारक व्यावसायिक सर्वेक्षकांकडे सोपवले जाते.

d) सर्वसाधारणपणे दाव्याचा अर्ज हा नुकसान ज्या परिस्थितीत झाले त्याची संपूर्ण माहिती म्हणजे तारीख, नुकसानाचे कारण, किती नुकसान झाले , इत्यादीची माहिती मिळवण्यासाठी तयार केलेला असतो.

e) दाव्याचे मूल्यांकन ही एक प्रक्रिया आहे ज्यामध्ये विमाधारकाचे नुकसान हे विमा उतरविलेल्या संकटामुळे झाले आहे की नाही आणि त्यात हमीचे उल्लंघन झाले आहे का हे निर्धारित केले जाते. विमाधारकाला सोसावे लागणारे नुकसान हे विमा कंपनीच्या दायित्वाअंतर्गत येते का याचे मूल्यांकन केले जाते. दाव्याचे पैसे देण्याआधी हे मूल्यांकन केले जाते.

f) पॉलिसीमध्ये लिहिल्यानंतर डिस्चार्ज मिळाल्यानंतर मगच दावा निकाली काढण्यात येतो

महत्वाचे शब्द

a) नुकसान सूचना

b) तपास आणि मूल्यांकन

c) सर्वेक्षक आणि हानि मूल्यांकक

d) दाव्याचा अर्ज

e) समायोजन आणि दावा निकाली काढणे

स्वतःची चाचणी घ्याची उत्तरे

उत्तर 1 – योग्य पर्याय आहे II.

उत्तर 2- योग्य पर्याय आहे I.

उत्तर 3- योग्य पर्याय आहे II.

उत्तर 4 - योग्य पर्याय आहे III.

उत्तर 5- योग्य पर्याय आहे IV.

उत्तर 6- योग्य पर्याय आहे III.

उत्तर 7- योग्य पर्याय आहे IV.

विभाग

परिशिष्ट

प्रकरण A-01

परिशिष्ट

विद्यार्थ्यांना सर्वसाधारण विम्याच्या प्रस्ताव अर्जाची अधिक चांगली कल्पना यावी यासाठी हे परिशिष्ट देण्यात आले आहे.

मोटार विमा प्रस्ताव अर्ज प्रायव्हेट कार/टू व्हीलर – पॅकेज पॉलिसी

परिशिष्ट ए

प्रस्तावकर्त्याचे नाव		
संपर्कासाठी पत्ता	**विमाधारकाची ओळख**	
दूरध्वनी आणि फॅक्स क्रमांक		मोबाईल क्रमांक
ई-मेल		
बँक अकाउंट नंबर (एसबी/करंट)		पॅन क्रमांक
एचपीए/तारण		
आवश्यक असलेल्या पॉलिसीचा प्रकार	पॅकेज पॉलिसी	
विम्याचा कालावधी	....या तारखेपासून	...पर्यंत

वाहनाची सविस्तर माहिती

नोंदणी क्र	इंजिन क्र आणि चॅसी क्र	वाहन निर्माण वर्ष	बनावट/मॉडेल /वाहनाचा प्रकार	घनक्षमता	आसनक्षमता	रंग	वापरले जाणारे इंधन
	विमा काढलेल्या वाहनाची योग्य ओळख						

नोंदणी अधिकारी- नाव आणि ठिकाण	
वाहनाची किंमत	

इनव्हॉईस किंमत	विद्युत/इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे	अविद्युत उपकरणे	साईड कार/ ट्रेलर	एलपीजी/ सीएनजी किट	एकूण मूल्य	आयडीव्ही
	हा दावा निकाली काढण्याचा आणि हप्त्याचा आधार					

वाहनाचा पूर्वइतिहास						
पूर्वीचा पॉलिसी क्र	विमा संरक्षणाचा प्रकार	विमाधारकाचे नाव आणि पत्ता	नो क्लेम बोनस बद्दल पात्रता	पॉलिसी संपण्याची तारीख	दाव्याचा गेल्या 3 वर्षांचा अनुभव	पहिल्यांदा विकत घेतल्याची तारीख आणि नोंदणी

विमालेखन घटक- रेटिंगवर होणारा परिणाम

वाहनाचा वापर			
वापराचा हेतू	वाहनाच्या पार्किंगबद्दलची सविस्तर माहिती	वाहनचालकाची सविस्तर माहिती	वर्षभरातील वाहनाचे सरासरी माइलेज
प्लेजर	गॅरेज संरक्षण	स्वतः	
व्यावसायिक	गॅरेज बंद नाही	पगारी ड्रायव्हर	
व्यवसाय/व्यापार	आवाराच्या आत	नातेवाईक	
कॉर्पोरेट	रस्त्याच्या बाजूला	मित्र	

विमा कंपनीला जोखीम स्वीकारण्यासाठी मदत होते

जोखीम कमी करणे/ विरोधी जोखीम

सवलत आणि लोडिंग	
स्वेच्छेने जास्त अतिरिक्त घेणेः तुम्हाला बंधनकारक पॉलिसीशिवाय जास्त अतिरिक्त घेण्याचा पर्याय घेण्याची इच्छा आहे का	हो/ नाही- जर हो असेल तर कृपया दुचाकीची किंमत स्पष्ट करा- 500/700/1000/1500/3000 खाजगी
तुम्ही ऑटोमोबाईल असोसिएशन ऑफ इंडियाचे सदस्य आहात का?	हो /नाही हो असेल तर, सांगाः 1. असोसिएशनचे नाव 2. सदस्यत्व क्रमांक सदस्यत्व संपण्याची तारीखः
तुमच्या वाहनात एआरएआयने (ARAI) ने संमत केलेले चोरी प्रतिबंध उपकरण बसविण्यात आले आहे का	हो/नाही, हो असेल तर एएएसआय (AASI) ने जारी केलेले प्रमाणपत्र जोडा
वाहन कोणत्या अपारंपारिक उर्जा स्रोतावर चालते का	हो/ नाही, हो असेल तर कृपया सविस्तर माहिती द्या
वाहनात जैवइंधन किट/ फायबर टँक बसवण्यात आला आहे का	हो/ नाही, हो असेल तर कृपया सविस्तर माहिती द्या
टीपीपीडी (TPPD) संरक्षणाची मर्यादा तुम्हाला फक्त 6000/- रुपयांपर्यंतच ठेवायची आहे का	हो/ नाही
अतिरिक्त आवश्यक विमा संरक्षण	
उपकरणांची चोरी (फक्त दुचाकींसाठी)	
चालकाचे कायदेशीर दायित्व	
चालकाला देण्यात आलेले वैयक्तिक अपघात कव्हर	

सवलती आणि अतिरिक्त भार यासाठी कंपनीच्या नियमाप्रमाणे विमालेखन घटक

अनिवार्य : मालक चालकासाठी वैयक्तिक अपघात विमा संरक्षण

वैयक्तिक अपघात विमा संरक्षण हे बंधनकारक असते. वारसाबाबत सविस्तर माहिती द्या

a) वारसाचे नाव आणि वयः
b) नाते
c) नियुक्त व्यक्तीचे नाव
   (वारस अल्पवयीन असेल तर):
d) वारसाशी असलेले नातेः

अतिरिक्त संरक्षण असेल तर जास्त हप्ता बसेल

1. बंधनकारक पीए 15 लाख रुपयांचा आहे
2. वाहन जर कंपनीच्या मालकीचे असेल, भागीदारी फर्मचे असेल किंवा तत्सम कॉर्पोरेट संस्थेचे असेल किंवा जेथे मालक-चालकाकडे वैध असलेला वाहन परवाना नसेल तर मालक चालकाला असलेले अत्यावश्यक पीए संरक्षण मिळू शकत नाही

निर्देशित व्यक्तींना पी ए संरक्षण -

पी ए संरक्षण निर्देशित व्यक्ती	(आयएमटी-15)	तुम्हाला अपघाती विमा संरक्षणात उल्लेख केलेली नावे समाविष्ट करायची आहेत का?			
		नाव	सीएसआय पर्याय (रु)	वारस	नाते
		1)			
		2)			
		3)			
		हो/ नाही, हो असेल तर नावे आणि विमा काढलेली मूळ रक्कम (सीएसआय) कुणासाठी काढली आहे ते लिहावेः (सूचनाः खाजगी कार संदर्भात प्रति व्यक्ती जास्तीत जास्त सीएसआय २ लाखांपर्यंत देण्यात येतो आणि मोटराईज्ड दुचाकांसाठी 1 लाख)			

पीए संरक्षण असलेल्या व्यक्ती/ मागे बसणारी दुसरी व्यक्ती/नावे नसलेले प्रवासी	ॲड-ऑन कव्हर
कव्हर वर जोडा	
कोणतेही अवमूल्यन नाही	
सौजन्यपूर्ण कार	
वैद्यकीय खर्च	
खाजगी परिणाम	

दर निर्धारणासाठी माहिती वापरली जाऊ शकते, त्याशिवाय काही आकडेवारीसाठी ही आवश्यक

अन्य माहिती

विमा संरक्षणावर जोडणे सुरु ठेवा

वाहनाचा वापर मर्यादित परिसरातच होणार आहे का	हो /नाही
वाहन परदेशी उच्चायुक्तालयाशी निगडीत आहे का	हो /नाही
कारला ऐतिहासिक वारसा म्हणून प्रमाणपत्र जाहीर झाले आहे का	हो /नाही
वाहन अंध /अपंग व्यक्तींसाठी खास तयार करण्यात आले आहे का	हो /नाही. हो असेल तर आरटीए (RTA) ने दिलेल्या पृष्ठांकनातील सविस्तर माहिती द्या
वाहन चालवण्याच्या प्रशिक्षणासाठी वाहन वापरले जाते का	हो /नाही
वाहनासाठी भौगोलिक परिसराची व्याप्ती वाढवायची आहे का	नेपाळ, बांग्लादेश, भूतान, मालदिव, पाकिस्तान, श्रीलंका

तुम्हाला एक पानी पॉलिसी हवी आहे का? हो /नाही

अत्यंत सद्भावनेच्या तत्वावर आधारित

विमाधारकाचा जाहीरनामा

मी /आम्ही येथे असे जाहीर करतो की माझ्याकडून/आमच्याकडून प्रस्ताव अर्जात करण्यात आलेली वक्तव्ये माझ्या /आमच्या माहितीप्रमाणे सत्य आहेत आणि मीं/ आम्ही असे मान्य करतो की हा जाहीरनामा मी /आम्ही आणि ....यांच्यातील कराराचा आधार आहे.

मी /आम्ही येथे असेही जाहीर करतो की अर्जात काहीही जोडायचे असेल किंवा सुधारणा करायची असेल तर त्याबद्दल तातडीने विमा कंपनीला कळवण्यात येईल.

मी /आम्ही असे नक्की करतो की माझ्या /आमच्या वाहनाला गेल्या पॉलिसीच्या शेवटच्या तारखेपासून ते आजपर्यंत कोणताही अपघात झालेला नाही. मी /आम्ही असे स्पष्ट करतो की याचा......इतका हप्ता......या दिवशी पाठवण्यात आला आहे.

तुमच्याकडे असलेल्या वरील विम्यासाठी. असे समजले जाते की ..... तारखेपूर्वी तुमच्या वाहनामुळे कोणतेही नुकसान/हानी झाल्यास त्याचे दायित्व तुमच्यावर नसेल.

मी / अम्ही असे जाहीर करतो की वाहन हे योग्य स्थितीत आणि रस्त्यावर चालवण्यायोग्य आहे.

ठिकाण

तारीख प्रस्तावकर्त्याची स्वाक्षरी

भारत गृह रक्षा, भारत सूक्ष्म आणि भारत लघु उद्यमाचे प्रस्ताव अर्ज

प्रमाणभूत उत्पादने अधिक चांगल्या पध्दतीने समजण्यासाठी आणि त्यांचे संबधित अर्ज, म्हणजे भारत गृह रक्षा, भारत सूक्ष्म आणि भारत लघु उद्यम, यासाठी कृपया आयआरडीएआयच्या वेबसाईटची खालील लिंक पाहा.

https://www.irdai.gov.in/ADMINCMS/cms/Uploadedfiles/StandardProducts/Annexure-I-BharatGrihaRaksha.pdf